

Er det slik at barn ikke forteller?

En studie av barnesamtaler i den kommunale barneverntjenesten

Eva Lill Fossli Vassend

Master i psykososialt arbeid – selvmord, rus, vold og traumer

Institutt for klinisk medisin
Det medisinske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2012

Er det slik at barn ikke forteller?

En studie av barnesamtaler i den kommunale
barneverntjenesten.

© Eva Lill Fossli Vassend

Mai 2012

Er det slik at barn ikke forteller?

En studie av barnesamtaler i den kommunale barneverntjenesten

Eva Lill Fossli Vassend

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

I yrket som barnevernkonsulent i den kommunale barneverntjenesten møter en barn som kan ha en svært utfordrende hverdag. Barneverntjenesten har ansvar for å utrede barnets omsorgssituasjon og iverksette tiltak som sikrer barnet en trygg og forutsigbar oppvekst. Det er nedfelt i lovverket at barn har rett til å uttale seg og til å bli hørt i saker som vedrører barnet. Å fortelle om tabubelagte og sårbare temaer kan imidlertid være vanskelig og barnevernkonsulentens sensitivitet ovenfor barnet kan derfor være av avgjørende betydning for om barnet forteller eller ikke.

Med ønske om å implementere og prøve ut en samtalemetodikk som la til rette for at barn fortalte fritt og uttømmende, iverksatte Langballe, Gamst, og Jacobsen (2010) prosjektet ”Den vanskelige samtalen” ved en kommunal barneverntjeneste. Min studie tar utgangspunkt i sju transkriberte samtaler fra dette prosjektet, hvor barnas alder er 8 til 12 år. Studien har et fenomenologisk og hermeneutisk utgangspunkt. Gjennom et interaksjonistisk utviklingspsykologisk perspektiv, er barnesamtalene ved hjelp av samtaleanalyse med en lingvistisk/pragmatisk tilnærming analysert i forhold til følgende problemstilling: Hva skjer i kommunikasjonen mellom barnevernkonsulent og barn, når barnet skal fortelle om sensitive temaer? Hvorfor skjer dette og hvilke konsekvenser får det for barnet? Målsetningen med studiet er å belyse, fremskaffe og formidle kunnskap som kan øke barnevernkonsulenters handlingskompetanse i samtaler med barn.

Studiens funn viser at barns fortelling avhenger av hvordan barnevernkonsulenten organiserer samtalen. I samtaler som er strukturert og målrettet, der barnet er forberedt på samtaleemnet og barnevernkonsulenten oppmerksom på barnet og uredde for å gå inn i sensitive temaer, er også forutsetningene for at barnet skal fortelle større. Blir samtalen ustrukturert, spørsmålene vage, eller ønsket om å ivareta barnet for stort, står en i fare for å hindre barnet i å utdype sin fortelling.

Summary

A professional caseworker in the communal child welfare services meets children who live challenging lives on a daily basis. Child welfare services have the responsibility for assessing the child's situation and administering any necessary initiative that will ensure a safe and predictable upbringing. By law the child has a right to express him/herself on matters concerning him/her. To speak about prejudicial or painful issues can be difficult for a child, so the child welfare worker's approach can be of decisive importance to whether the child is willing to talk or not.

Langballe, Gamst and Jacobsen (2010) wanted to try out and implement a method of communication that would make it easier for the child to speak freely and openly. So in 2010 they started a project called "The difficult dialog" at a communal child welfare services. My study is based on seven transcribed dialogs from children aged 8 to 12 years in this project. The study is built on a phenomenological and hermeneutic basis and with an interactive developmental psychological perspective. These child dialogs, helped by an analysis of conversation with a linguistic/pragmatic approach, are determined in relation to the following problem: What happens in the communication between the caseworker and child when the child speaks of sensitive information? Why does this happen and what consequences does this have for the child? The point of the study is to show, provide and convey knowledge that can increase the child welfare worker's competence in handling dialog with children.

The study shows that a child's story depends on how the child caseworker organizes the dialog. Dialogs that are structured and focused, where the child is informed of the theme for the dialog and where the child caseworker is attentive to the child and unafraid to touch on sensitive topics, is also an indispensable condition for the child to be able to speak unrestrained.

Forord

Denne studien er den avsluttende masteroppgaven innenfor studiet Master i psykososialt arbeid- selvmord, rus, vold og traumer ved det medisinske fakultet på Universitetet i Oslo.

Jeg vil rette en stor takk til min veileder og mentor Åse Langballe ansatt ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). Hun har gitt meg konstruktive og konkrete tilbakemeldinger på vegen til en ferdigstillt oppgave. I tillegg vil jeg takke henne for å ha introdusert meg for dette spennende studieområdet og for tilgangen til datamaterialet denne studien baserer seg på. Dette har vært en svært spennende, slitsom og lærerik prosess.

Jeg ønsker også å rette en spesiell takk til foreldrene, barna og barnevernkonsulentene som under prosjektet "Den vanskelige samtalen" gav samtykke til benyttelse av barnesamtalene i forskningsøyemed. Dette er et generøst og svært viktig bidrag til fagfeltet.

Jeg vil også rette en stor takk til mine medstudenter for hyggelige samvær gjennom disse tre årene og spesielt rettes en stor takk til Randi som har vært en god støttespiller i denne til tider tøffe prosessen.

Varme tanker sendes også til biblioteket ved Høgskolen i Telemark, til min familie og mine venner. Takk Svitlana for råd og veiledning helt til det siste. Uten deres hjelp og bistand hadde jeg kommet i mål!

Universitetet i Oslo, april 2012

Eva Lill Fossli Vassend

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	10
1.1	Presentasjon	11
1.1.1	Mål med studien og presentasjon av problemstillingen	11
1.1.2	Studiens relevans for det barnevernfaglige arbeidet	11
1.1.3	Sentrale definisjoner og grunnbegreper	13
1.1.4	Oppgavens struktur	14
1.1.5	Studiens kontekstuelle forhold	14
2	Teoretiske perspektiver	17
2.1	Alvorlige negative barndomserfaringer	17
2.1.1	Omfang	18
2.1.2	Følger av barnets erfaringer	19
2.2	Barnesamtalen i barneverntjenesten	21
2.2.1	Interaksjonisme	22
2.2.2	Barnesamtalen - en faglig og personlig utfordring	22
2.2.3	Barns forutsetninger for å fortelle	23
2.3	Et dialogisk perspektiv på barnesamtaler	27
2.3.1	Med dialogen som utgangspunkt	28
2.3.2	Tematisk innhold i barns beskrivelser	29
3	Metode	31
3.1	Vitenskapsteoretisk plassering	31
3.2	Valg av metode	33
3.2.1	Begrunnelse for valg av metode	34
3.2.2	Studiets datamateriale	35
3.2.3	Å forske i eget felt	36
3.2.4	Forskningsetiske hensyn	37
3.2.5	Reliabilitet og validitet	38
4	Analyse	40
4.1	Teoretisk redegjørelse for analysen	40
4.1.1	Koherens	41
4.1.2	Emnet i samtalen	42
4.1.3	Kohesjon	45

4.1.4	Fremgangsmåte.....	47
4.2	Presentasjon av studiens analyser	49
4.2.1	Koherent kommunikasjonsmønster.....	49
4.2.2	Inkoherent (brutt) kommunikasjonsmønster	54
5	Fremstilling av studiens funn	60
5.1	Koherent versus inkoherent kommunikasjon	60
5.2	Å unnlate å utdype	65
5.3	Et ønske om å ivareta	67
5.4	Vaghet og upresise spørsmål	69
6	Drøftning	71
6.1	Et barns forutsetninger for å fortelle	72
6.2	Rammer for yrkesutøvelsen.....	77
6.3	Barnevernkonsulentens personlige og faglige utfordringer.....	78
6.4	Etiske sider i barnesamtaler	81
7	Oppsummerende konklusjon.....	84
	Litteraturliste.....	87

1 Innledning

Barnevernkonsulenter som jobber i den kommunale barneverntjenesten møter barn som kan ha det svært vanskelig. Situasjoner er ofte konfliktfylte, komplekse og fastlåste.

Barneverntjenesten har ansvar for å utrede barns omsorgssituasjon og ved behov iverksette tiltak som sikrer barn en trygg og forutsigbar oppvekst. Målsetningen med loven er at alle barn og unge skal få dekket sine grunnleggende behov, slik at det legges til rette for positiv utvikling og fungering.

Allikevel kommer det frem historier om barn som er sett men ikke hørt. Flere tidligere barnevernsbarn kommer i voksen alder med uttalelser om at de ikke fikk den hjelpen de hadde behov for (Anstorp, Benum, & Jakobsen, 2006; Clausen & Kristoffersen, 2008; Kirkengen, 2007, 2009). Den mye omtalte ”Christoffersaken” viser historien om en gutt på 8 år som ble utsatt for grov vold fra sin stefar. Hans mor unnlot å avverge volden. Det var et stort hjelpeapparat rundt gutten, blåmerker ble observert og Christoffer viste motstand når han skulle hjem. Fokuset var imidlertid ikke rettet mot guttens omsorgssituasjon og han ble funnet død, med flere bruddskader, i sin egen seng den 2. februar 2005. Det ble i ettertid rettet sterk kritikk mot skolen og hjelpeapparatet for øvrig for deres unnfalighet med tanke på å sikre gutten hjelp (Gangdal, 2010).

I følge statistisk sentralbyrå får stadig flere barn hjelp fra barneverntjenesten og i løpet av 2010 mottok nær 50 000 barn og unge tiltak. Dette var 7,1 prosent flere enn året før, mens stigningen var på 5,3 prosent fra 2008 til 2009 (SSB, 2011b). De høyeste ratene for alle aldersgrupper (med unntak av 3-5 åringer) finner en blant innvandrerbarna, og innslaget av innvandrerbarn og norskfødte barn med innvandrerforeldre økte fra 16 prosent til 21 prosent i perioden 2004-2009 (SSB, 2011a). På bakgrunn av økt behov for tjenester har det også vært statlig fokus på å styrke den kommunale barneverntjenesten med øremerkede midler. I perioden 2009 til 2010 økte antall stillinger i den kommunale barneverntjenesten med 111 årsverk (SSB, 2011b).

Det var et stort hjelpeapparat rundt Christoffer, men i følge Gangdal (2010) uttalte aldri gutten at han ble slått hjemme. Christoffers faste uttalelse når noen spurte hvordan han hadde det var ”Jeg tenker nok du skjønner det sjøl”. Dette ble ikke en konkret nok uttalelse til at

noen reagerte og gutten er nå død. Det sies at mange barn ikke forteller om vanskelige livserfaringer og det er dette fenomenet jeg i denne studien ønsker å se nærmere på.

1.1 Presentasjon

I dette kapittelet redegjøres det for målet med studien, bakgrunn for valg av tema og studiens relevans i det barnevernfaglige arbeidet. Videre presenteres sentrale definisjoner og grunnbegreper, samt en gjennomgang av oppgavens videre struktur.

1.1.1 Mål med studien og presentasjon av problemstillingen

Mitt overordnede mål med prosjektet er å belyse, framskaffe og formidle kunnskap som kan øke barnevernkonsulenters handlingskompetanse i samtaler med barn. Med økt kunnskap kan barnevernkonsulenter bli tryggere i sin utførelse av barnesamtaler i barneverntjenesten og legge til rette for gode samtaler slik at barn får rett hjelp til rett tid.

Med utgangspunkt i barnesamtalen i barneverntjenesten, blir min problemstilling følgende:

Hva skjer i kommunikasjonen mellom barnevernkonsulent og barn, når barnet skal fortelle om sensitive temaer? Hvorfor skjer dette og hvilke konsekvenser får det for barnet?

For å finne svar på problemstillingen har jeg utarbeidet og operasjonalisert følgende forskningsspørsmål:

- Hvordan kan den interaksjonelle dynamikken beskrives?
- Finnes det fenomener i dialogen som fremmer eller hemmer barnets fortelling?

Problemstillingen og forskningsspørsmålene vil i det følgende forsøkes besvart gjennom et interaksjonistisk utviklingspsykologisk perspektiv.

1.1.2 Studiens relevans for det barnevernfaglige arbeidet

Forskning på barnesamtaler legger opp til barneforskning forankret i det barnevernfaglige praksisfeltet (Gamst & Langballe, 2004). Det har blitt større fokus på barnesamtaler de siste årene, samtidig som forskning viser at det er store mangler i forhold til opplæring (Øverlien & Sogn, 2007). Skauge (2010) fant i sin studie av hundre barnevernsmapper at det i hele 68,8

prosent av saksdokumentene i 2009 ikke fremkommer at barna er snakket med og lyttet til. Hun stiller spørsmålsteget ved hvordan barnevernkonsulenter i sin saksbehandling kan legge tilbørlig vekt på barnets mening hvis barnet ikke snakkes med, eller barnets utsagn ikke dokumenteres.

I 2010 ble det av Barne-, likestillings- og inkluderingsminister Audun Lysbakken nedsatt et barnevernpanel bestående av 22 medlemmer. De har tatt stilling til ulike sider ved barneverntjenestens arbeid og organisering (Barnevernpanelet, 2011). Hensynet til barnet, barnets situasjon og barnets behov står i sentrum i alle rapportens 11 kapitler. Panelets hovedbekymringer går på at det tar for lang tid å utrede og sette inn tiltak, terskelen for å iverksette tiltak er for høy og den hjelp og de tiltak som settes inn har ofte ikke god nok kvalitet. De mener barn i større grad skal få muligheten til å beskrive og komme med ønsker for egen situasjon, samt at barna og deres foreldre skal oppleve et trygt, avklarende og utviklende møte med barneverntjenesten der barnevernkonsulenter er stabile, kompetente og engasjerte.

I NOU (2012:5) foreslås det økt satsing på barnevernfaglig forskning, spesielt med sikte på terskelen for å ta imot og gi hjelp. Det foreslås også en fokusert og systematisk satsning på å fremme evidensbaserte metoder og tiltak. Det anbefales i den forbindelse et spesielt fokus mot barn med minoritetsbakgrunn, i tillegg til en tilpasning og oppgradering av tolkeutdannelsene. Et godt tolketjenestetilbud for barn, kan sikre at barn får begrep om barneverntjenestens hensikt, fremgangsmåte og hjelpetiltak på sine morsmål (Ibid).

I følge Øverlien og Sogn (2007) savner mange barnevernkonsulenter opplæring innenfor barnesamtaler. Gamst og Langballe (2004) har utarbeidet en dialogisk samtalemetodikk (DCM) for bruk i dommeravhør av barn i straffesaker. Samtalemetodikken har høstet stor annerkjennelse og gjennom prosjektet "Den vanskelige samtalen" ble samtalemetodikken tilpasset barnesamtaler i barneverntjenesten. Prosjektet inngikk i forskningsprogrammet "Oppvekstvilkår, problematferd og inkludering (IOP) ved institutt for spesialpedagogikk (ISP) på Universitetet i Oslo. 12 barnevernkonsulenter gjennomførte opplæringen og prøvde ut samtalemetodikken. I følge Wettrhus (2009) fører den til økt sensitivitet for barnets omsorgsbehov, tydeliggjøring av omsorgssvikt og forpliktelse til handling.

For at barneverntjenesten skal kunne iverksette riktige tiltak for barnet, er de avhengig av å få opplyst barnets situasjon. Det er lett for barnevernkonsulentene å føle seg mislykket hvis de

ikke klarer å få til samtaler der barnet forteller fritt og spontant, forskning viser at økt kunnskap gir økt trygghet i det å gjennomføre samtaler (Øverlien & Sogn, 2007). Fokuset på å tilrettelegge for gode barnesamtaler er derfor viktig i barneverntjenestens arbeid.

1.1.3 Sentrale definisjoner og grunnbegreper

Barn er et vidt begrep. I følge Lov om barneverntjenester skal alle barn og unge sikres trygge oppvekstvilkår. I juridisk sammenheng betyr mindreårig 0-18 år. Til sammenligning kan Lov om barneverntjenester utvides til å gjelde frem til barnet fyller 23 år. Barnesamtalene brukt i denne studien omhandler barn i alderen 8-12 år og denne studien begrenser seg derfor til å omfatte denne aldersgruppen.

Barnevernkonsulent blir i teksten brukt som begrep for ansatte i barneverntjenesten. Fremmedgjørende mekanismer som raskt gjør barnet om til ”en sak” vil på denne måten dempes, og oppmerksomheten henledes isteden mot mellommenneskelig samhandling mellom barn og barnevernsansatt. Ved å bruke begrepet barnevernkonsulent ønsker jeg i likhet med Wettrhus (2009) å gi et økt fokus på barneperspektivet i arbeidet med barn.

Barnesamtaler henspeiler på samtaler mellom barnevernkonsulent og barn, der målsetningen er å skaffe til veie informasjon ved at barnet forteller om sine erfaringer og følelser, med minst mulig påvirkning utenifra (Langballe et al., 2010).

Kommunikasjon er i denne oppgaven en utveksling av meningsfylte tegn mellom barn og barnevernkonsulent. Disse tegnene som kan være både verbale og nonverbale, må fortolkes. Avhengig av signalene som gis og hvordan motparten tolker disse, kan møtet oppleves som godt, ubehagelig, sårende, irriterende, tillitsvekkende osv. I denne oppgaven vil jeg ta utgangspunkt i at barnet er en selvstendig (autonom) person, som bør ansees som en autoritet. Ikke i forhold til ansvar og faglige vurderinger, men en autoritet på hvordan situasjonen de lever i oppleves og hva som er viktig og vesentlig for dem (Eide & Eide, 2007).

Interaksjonell dynamikk er i denne sammenhengen barnet og barnevernkonsulentens gjensidige påvirkning på hverandre og bevegelser som skjer under slik påvirkning (Berulfsen & Gundersen, 2001).

1.1.4 Oppgavens struktur

Studiens tema retter seg altså mot fenomener som fremmer og/eller hemmer et barns fortelling. I det følgende redegjøres det kort for studiens kontekstuelle forhold. Kapittel 2 danner det teoretiske bakteppet for oppgaven, der tidligere forskning og relevant teori presenteres. Dette omfatter en redegjørelse rundt alvorlige negative barndomserfaringer, en presentasjon av barnesamtalen med et spesielt fokus på barns forutsetninger for å fortelle, for til sist å presentere viktige elementer i en barnesamtale. I kapittel 3 redegjøres det for vitenskapsteoretisk plassering, valg av metode og studiens datamateriale, mens analysen presenteres i kapittel 4. Fremstilling av studiens funn gjøres i kapittel 5 og i kapittel 6 drøftes disse opp mot teori, hvorpå studiens oppsummerende konklusjon kommer i kapittel 7.

1.1.5 Studiens kontekstuelle forhold

En velferdsstat skal sikre alle mennesker velferd. I følge Flermoen (2001) har en velferdsstat mulighet til å treffe aktive tiltak og bruke sin politiske makt for å nå denne målsetningen. Politikerne har derfor ansvar for å utarbeide lover og forskrifter som skal sikre en ”minstestandard” i levekårene for innbyggerne. I Norge har velferdssamfunnet særlig utviklet seg i etterkrigstiden, etter 1945. Etter dette har menneskene fått større rettigheter, noe som også har gitt myndighetene større muligheter til å gripe inn med regulerende tiltak på flere områder. Velferdsstatens verdiperspektiv innebærer å ha menneskeverdet som grunnleggende målestokk (Befring, 2004; Befring & Tangen, 2006) og helse og sosiallovgivningen er gitt for å plassere myndighet, ansvar og plikter, samt for å lovfeste krav på offentlige rettigheter og velferd (Ohnstad, 2009).

Alle land i FN, unntatt Somalia og USA har ratifisert FNs barnekonvensjon. Menneskerettigheter gjelder alle, men gjennom barnekonvensjonen har barnets stilling som eget rettssubjekt blitt klargjort og styrket (Høstmælingen, Kjørholt, & Sandberg, 2008). I følge konvensjonen er barndommen den viktigste perioden i et menneskes utvikling, noe som gjør at barn står i en særstilling for å få den omsorgen og ivaretagelsen de har behov for og eventuelt den bistanden som er nødvendig. Retten til å sikres en optimal utvikling er omfattende og inneholder retten til å sikres en fysisk, åndelig, moralsk og sosial utvikling (Ibid.).

I følge Barnekonvensjonen (1989) artikkel 18 har barnets foreldre rett og plikt til å sikre barnet oppdragelse, omsorg og utvikling, men i tilfeller der barnets beste ikke kan ivaretas av familien, bestemmer artikkel 20 at staten skal overta omsorgsansvaret og sikre barnet et oppvekstmiljø som ivaretar barnets beste i form av omsorg og utvikling. Barn og unges trygghet og rett til verdige oppvekstvilkår er dermed et overordnet formål. Samfunnet skal bære ansvar for den enkelte både økonomisk, sosialt og pedagogisk for på den måten å sikre fysisk, sosial og personlig integritet (Befring, 2004; Befring & Tangen, 2006; Høstmælingen et al., 2008). Norge innkorporerte FNs barnekonvensjon i det Norske lovverket i 2003. Dette har ifølge Smith i Høstmælingen et al. (2008) vært med på å øke bevisstheten rundt barns rettigheter i Norge. Den juridiske delen av den faglige tenkningen blir i dagens barnevernfaglige utøvelse tillagt stor betydning og barnets rett til deltakelse og til å bli hørt har fått et stort fokus de siste årene.

Lov om barneverntjenester - formål og virkeområde

Barna er vår fremtid og Norge har historisk sett vært et foregangsland med tanke på å sikre barn en juridisk plass i samfunnet (NOU, 1982:26, 2009:08). Barneverntjenestens oppgave er å utrede barnets situasjon, for så å sikre at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får rett hjelp til rett tid, jf. Lov om barneverntjenester § 1-1. Slik hjelp kan gis ved å iverksette hjelpetiltak når barnet på grunn av forholdene i hjemmet, eller av andre grunner har særlig behov for det. Hvis situasjonen er av en slik karakter at det må forutsettes at foreldrene over lengre tid ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg skal det vurderes omsorgsovertakelse.

Stang (2007) fremhever dette skillet i loven ved å beskrive barnevernets arbeid som todelt. På den ene siden beskrives arbeidet som et "velferdsbarnevern" der barnevernkonsulenten har mulighet til å sette inn kompensierende hjelpetiltak som fungerer som en erstatning for foreldrenes manglende oppfølging eller som en erstatning for andre offentlige tilbud. På den andre siden beskrives arbeidet som et "risikobarnevern" der fokuset er på endringsfokusede tiltak og/eller omsorgsovertakelse for å sikre barnet rett hjelp til rett tid.

Vedtak om omsorgsovertakelse for et barn kan i følge Lov om barneverntjenester § 4-12 treffes: dersom det er alvorlige mangler ved barnets daglige omsorg, bestående av personlig kontakt og trygghet som barnet trenger etter sin alder og utvikling, dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt

særlige behov for behandling og opplæring, dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, eller dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadet fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet. I følge loven skal et slikt vedtak kun treffes når det er nødvendig ut fra den situasjonen barnet befinner seg i og en ikke kan skape tilfredsstillende forhold for barnet ved bruk av hjelpetiltak.

2 Teoretiske perspektiver

I dette kapittelet skal jeg gå nærmere inn på hva alvorlige negative barndomserfaringer kan være, omfang av dette og hvilke konsekvenser slike erfaringer kan gi. Jeg vil med utgangspunkt i barnesamtaler i barneverntjenesten se nærmere på interaksjonisme, for så å gå inn på barnevernkonsulentens ufordringer og barnets forutsetninger for å fortelle. Til sist sees det på viktige elementer som kan bidra til å sikre en vellykket og informasjonsrik barnesamtale.

2.1 Alvorlige negative barndomserfaringer

Omsorgssvikt beskrives av Killén (2009, s. 29) som et omfattende, mangefasetert og alltid smertefullt fenomen, som dreier seg om lidelser, mangler og savn hos et stort antall forsvarsløse barn. I tillegg dreier det seg om opplevelse av nederlag, tilkortkommenhet, håpløshet og frustrasjon hos de voksne i foreldrerollen, i deres nettverk og ofte også hos de profesjonelle rundt.

Gjennom tidene har en hørt utallige beretninger om barn som ikke har fått hjelp fra barneverntjenesten. De har på bakgrunn av at hjelpeapparatet ikke har grepet inn, vokst opp med krenkelser som har gitt dem negative erfaringer som ofte har gitt utslag på flere av livets viktige arenaer. Særlig gjelder dette tabubelagte temaer som ikke skal eller kan snakkes om (Kirkengen, 2007). Slike krenkelser kan være potensielt traumatiserende og kan påføre barnet store lidelser.

Ut i fra diagnosesystemet ICD-10 er barn som utsettes for "...en utsedvanlig truende eller katastrofal stressor som hos nesten enhver ville forårsake omfattende og sterkt ubehagelige reaksjoner..." eksponert for en potensielt traumatiserende hendelse (Eid & Herlofsen, 2004, s. 622). DSM-IV's diagnosesystem krever i tillegg at barnet skal ha vist følelser som hjelpeløshet, frykt eller skrekk da hendelsen fant sted (Ibid.). I følge Weisæth (2002) er følelsen av hjelpeløshet og maktesløshet antakelig årsaken til den traumatiske effekten, mens Eid og Herlofsen (2004, s. 620) trekker frem "...hendelsens intensitet og varighet, individets opplevelse eller forståelse av hendelsen, og den motstandskraft personen har eller rekker å mobilisere" som avgjørende forhold i den forbindelse.

Terr (1983, 2003) deler traumer grovt inn i to typer. Den ene typen beskrives som en engangshendelse der noe skjer brått og uventet, mens den andre typen beskrives som gjentakende traumatiske hendelser som kan pågå mer eller mindre identisk over lengre tid uten at barn har mulighet til å hindre det.

Alvorlige negative barndomserfaringer er ofte tabuiserte og taushetsbelagte (Leira, 1990). Det innebærer at barna er utsatt for et fenomen som er kulturelt betinget, nemlig et tabuisert traume. Et tabuisert traume ugyldiggjør traumet ved at det subjektivt opphører å eksistere, det finnes ingen intersubjektiv bekreftelse på at det skjer. I følge Leira (1990) fører denne tabuiseringen til en ugyldiggjøring av traumet, både for barnet selv, men også for omgivelsene rundt. Det skal ikke snakkes om og det har aldri skjedd noe. Barn som opplever en slik tabuisering av opplevelser de har hatt, blir fratatt muligheten til følelsesmessig bearbeiding, de bærer på en katastrofehemmelighet og ensomhet, skyld, skam og en opplevelse av avmektighet i livssituasjonen kan på denne måten bli fremtredende (Leira, 1990).

2.1.1 Omfang

Kartleggingen av barnemishandling og fysiske overgrep mot barn har vært dårlig i Norge og i verden for øvrig (Backe Hansen & Clausen, 2007; Kvello, 2010; St.meld.40, 2001-2002).

Norske helseundersøkelser har i liten grad inkludert slike spørsmål (Hjemdal, Sogn, & Schau, 2012). I perioden 2005-2006 utførte Mossige og Stefansen (2007) en undersøkelse blant 7033 ungdommer ved 67 videregående skoler i Norge. Studien viste at hele 20 prosent av jentene og 14 prosent av guttene oppga at de var slått med vilje av en voksen i familien. Dette hadde skjedd minst en gang i løpet av oppveksten. Når analysen ble begrenset til det forskerne definerte som grov vold fra minst en forelder, ble andelen redusert til ca. 8 prosent. Studien viste også at 35,6 prosent av jentene og 22,5 prosent av guttene i utvalget hadde vært utsatt for uønskede seksuelle hendelser før 18 år. 4,3 prosent av jentene og 0,4 prosent av guttene hadde vært utsatt for fullbyrdet voldtekt.

Pinherio (2006) påpeker i sin verdensomspennende studie at størstedelen av vold mot barn er skjult, hemmeligholdt og underrapportert. Undersøkelsen ble gjennomført på initiativ fra FN's høykommissær for menneskerettigheter, UNISEF og WHO og understreker at vold mot barn eksisterer i et hvert land og går på tvers av grenser, kultur, klasse, utdanning, inntekt, etnisitet og alder. For å øke kunnskapen på dette området ble det av Felitti (2002) og flere andre

forskere foretatt en større forskningsstudie av 17421 voksne brukere av en primærmedisinsk poliklinikk i USA. Personene var i middelklassen, hadde en gjennomsnittsalder på 57 år, var i faste arbeidsforhold og målsetningen var å studere deres helsetilstand i voksen alder opp mot negative barndomserfaringer.

Negative barndomserfaringer ble i studien vurdert innenfor følgende kategorier:

tilbakevendende fysisk mishandling, tilbakevendende emosjonelle overgrep, seksuelle overgrep, å vokse opp i en familie der noen var i fengsel, der mor ble utsatt for vold, der det ble misbrukt alkohol eller rusmidler, der noen var kronisk deprimert, psykisk syke eller suicidale, eller hvor minst en biologisk forelder var tapt for pasienten i løpet av barndommen uavhengig av årsak. Resultatene viste at litt over halvparten av de som var med i studien hadde opplevd en eller flere av kategoriene nevnt ovenfor, 1 av 4 ble utsatt for to av kategoriene og 1 av 16 ble utsatt for fire kategorier. Gitt eksponering av en kategori fant de altså at det var hele 80 prosent sannsynlighet for eksponering av en annen kategori. Felitti (2002) fremhever i den forbindelse at kategoriene ikke forekommer i isolasjon og at man ved å studere kategoriene enkeltvis ville mistet mye informasjon om barns utsatthet.

2.1.2 Følger av barnets erfaringer

Felitti (2002) sin studie viste altså at alvorlige negative barndomserfaringer er vanligere enn det som blir anerkjent, og at barn som blir utsatt for en negativ barndomserfaring svært ofte blir utsatt for flere. Funnene ble i en kohort på minst fem år satt opp mot senere akuttinnleggelser, legebisøker, kostnader til medisiner, sykehusinnleggelser og død. Resultatet viste en kraftig sammenheng mellom emosjonelle opplevelser i barndommen og fysikk/mental helse femti år senere. I følge Kirkengen (2009) endres imidlertid ofte traumer som følger mennesker inn i voksenalder karakter ved å manifestere seg som organiske sykdommer, noe vi nå skal se nærmere på:

Økte helseproblemer og tidligere død

En av de viktigste dødsårsakene i USA er røyking og røyking tilskrives ofte avhengighet av nikotin. Felittis (2002) studie viste imidlertid at jo flere skår personene hadde innenfor de ulike utsatthetskategoriene nevnt ovenfor, jo større sannsynlighet var det for aktiv røyking. Forskerne stiller i den forbindelse spørsmålet om det kan være en sammenheng mellom nikotinens beroligende effekt og selvbehandling av barndommens traumer. Lignende funn er

gjort på andre områder: I forhold til sykdommen Hepatitt viser studien en økning på hele 250 prosent hvis man sammenligner 0 skår med 4 skår i kategoriene. Intravenøs bruk av narkotika er et stort helseproblem i USA, noe som igjen er en kjent årsak til livstruende sykdommer (Felitti, 2002).

Felitti (2002) sin studie fant også at forholdet mellom negative barndomsopplevelser og narkotikabruk hadde tydelige sammenhenger. En gutt utsatt for 6 skår sammenlignet med 0 skår, hadde 4,6 prosent økt sjanse for å starte med narkotika. I forhold til emosjonelle utfall som depresjon eller selvmordsforsøk fant de like kraftige effekter. Sammenlignet man 0 til 4 skår, gav 4 skår 460 prosent mer sannsynlighet for å få depresjon og 1,22 prosent økning i selvmordsforsøk. På høyere skår så forskerne at sannsynligheten økte med hele 3000 prosent til 5100 prosent, noe som tilsvarer at mellom 80 prosent av alle selvmordsforsøk kan tilskrives barndomsopplevelser. De fant også at økt skår gav økt forekomst av hjertesykdom, frakturer, diabetes, fedme, uønskede graviditeter, seksuelt overførbare sykdommer og alkoholisme, samt at behovet for bistand fra bedriftshelsetjenesten og arbeidsuførhet økte i samsvar med økt skår (Felitti, 2002). På bakgrunn av disse funnene, fant forskerne altså at traumatiske barndomsopplevelser er den viktigste årsaken til dødelighet blant voksne i USA (Ibid).

Når utsatte barn blir foreldre

Forskning viser at det kan være vanskelig å være gode omsorgspersoner for egne barn, hvis foreldrene selv har lite erfaring med trygg og god omsorg. Voksne som selv har vært utsatt for krenkelse og ikke har fått bearbeidet dette, kan reagere ved å utagere ovenfor egne barn. Eksempler kan være ved at den voksne får barnet til å trøste seg, motvirker sine egne tomhetsfølelse ved å seksualisere egne omsorgsbehov gjennom misbruk av barnet, eller ved å påføre barna direkte smerte, skade og/eller andre former for overgrep (Anstorp et al., 2006; Killén, 2007, 2009). Som vist ovenfor er slike erfaringer alvorlige og kan påvirke barns utvikling, atferd og helse gjennom et helt liv. Alvorlige negative barndomserfaringer kan på denne måten påvirke mennesker gjennom generasjoner (Killén, 2007; Kirkengen, 2009).

I 2009 startet barnevernet i alt nær 30 135 undersøkelser, en økning på 7,6 prosent sammenlignet med året før (SSB, 2011b). Med stadig økning av undersøkelser øker også behovet for effektivitet i barnverntjenesten. Killén (2009) hevder at man av og til kan få inntrykk av at barnevern handler lite om barn. Dette begrunner hun med at det i

barneverntjenestens dokumenter fokuseres lite på barnet og dets forhold til foreldrene, samt barnets opplevelse av og dets måter å forholde seg til sin omsorgssviktsituasjon på. I følge Killén (2009) er det ofte de voksnes tidsperspektiv det tas hensyn til og fokuset på barnets perspektiv forsvinner mens tiden går. Samtidig strever barna med å finne en mening i tilværelsen. Med bakgrunn i sterk lojalitet ovenfor foreldrene forsøker de å tildekke for omverdenen hvordan de egentlig har det (Ibid.).

Førsteamanuensis Øyvind Kvello, ved psykologisk institutt ved NTNU, har utarbeidet en modell som skal systematisere arbeidet til barnevernsarbeiderne (Kvello, 2007, 2010). Barnevernkonsulenter over store deler av landet har vært på hans kurs og ved hjelp av hans maler til bruk i det barnevernsfaglige arbeidet, skal det sikres økt effektivitet, samtidig som det sikrer et økt barneperspektiv. Observasjon og barnesamtaler er en vesentlig del av dette arbeidet, med tanke på å få frem barnets opplevelse av sin situasjon.

2.2 Barnesamtalen i barneverntjenesten

I førstelinjetjenesten utføres saksbehandling hvor barnets situasjon skal utredes i et faglig perspektiv. Arbeidet består av å kartlegge ytre trekk og egenskaper ved barnet, dets foreldre og øvrige nettverk. Risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer identifiseres og vurderes i forhold til hvordan de innvirker på hverandre og på barnet (Kraemer, Stice, Kazdin, Offord, & Kupfer, 2001). På denne måten blir barnet fort et objekt for undersøkelsen. Når noe studeres objektivt, studeres det gjerne på litt avstand, noe som er nødvendig for å sikre riktige og målrettede beslutninger (Øvreeide, 2009). Blir denne distansen for stor, står barnevernkonsulentene imidlertid i fare for å overse viktige behov som barnet har her og nå. For å kunne gi barnet den beste hjelpen må barnet betraktes som et subjekt som barnevernkonsulentene kan samspille med, involveres i og påvirkes av, for på den måten å kunne forstå barnet på en dypere måte. Et slikt samarbeid med barnet vil også kunne fungere som et korrigerende element for å sikre at det settes i verk riktige tiltak (Ibid.).

I FN's Barnekonvensjon (1989) legges det føringer for at barn skal sikres muligheter til å gi uttrykk for egne synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, spesielt gjelder dette når det skal tas rettslige og administrative avgjørelser. Barns synspunkter skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet. Barnevernpanelet (2011) sin visjon er at barn og unges beskrivelser av egen situasjon, samt barnets ønsker for fremtiden skal danne grunnlaget for

barnevernets arbeid. Barna skal oppleve at de får den hjelpen, støtten og omsorgen de har behov for og at tiltakene som settes inn, bidrar til at de opplever tilhørighet til menneskene rundt seg og til stedet der de bor.

2.2.1 Interaksjonisme

Sosiologi er en vitenskap om samfunnslivet. Den undersøker forholdene mellom mennesker og hvordan vår gjensidige avhengighet og samhandling er med på å forme de små og store fellesskapene vi tilhører. Menneskers handlinger og skjebne formes på denne måten ut av relasjoner vi er en del av. Interaksjonisme er et sosiologisk perspektiv som setter søkelyset på selve samhandlingsfellesskapet der det som foregår i det sosiale liv betraktes som felles handling og gjensidig påvirkning. Samfunnets mer eller mindre komplekse sosiale relasjoner og den gjensidige avhengigheten mellom mennesker er følgelig sentrale elementer i interaksjonismen og kommunikasjon er en viktig forutsetning (Martinussen, 2001).

Mead (1962) regnes som en av grunnleggerene innenfor interaksjonismen. Hans teorier gikk ut på at barn får en oppfatning av seg selv og sine gjerninger gjennom samhandling med andre. I interaksjon med andre blir barnet observert, vurdert og tolket av sin omsorgsgiver og/eller personer i det øvrige nettverket. Disse vil gi en tilbakemelding på handlingen ut fra det de har tolket. Gester og språk følger og understreker hverandre og en tilbakemelding kan derfor komme i form av non-verbalt eller verbalt budskap. Som oftest kommer tilbakemeldingen i en kombinasjon av ulike gester. Mead (1962) mener altså at barn tolker og vurderer sin egen atferd ut fra de signalene barnet får av andre i en relasjonsprosess (det persiperes av jeg-et). Slike tilbakemeldinger legger da grunnlaget for barnets atferd ved at tilbakemeldingene akkumuleres, inderliggjøres og blir med på å danne grunnlaget for barnets selvbilde og personlighet. Barnets Jeg foretar på denne måten ingen selvbedømmelse i handlingssøyeblikket, men baserer denne på reaksjoner andre har på barnets atferd. Barnet ser altså seg selv gjennom andre som et speil. Barn er i den forbindelse mest sensitive ovenfor signaler fra signifikante andre.

2.2.2 Barnesamtalen - en faglig og personlig utfordring

Det er gjort mye forskning som understreker den vesentlige rollen ansatte i hjelpeapparatet og rettslige intervjuere har når det gjelder å gi barn gode forutsetninger og muligheter til å avsløre og fortelle om vold og seksuelle overgrep (Felitti, 2002; Gamst & Langballe, 2004;

Howe, 2006; Mossige & Stefansen, 2007; Pinheiro, 2006; Roland & Summit, 1983). Samtidig er det en erkjennelse at det kan være personlig belastende og vanskelig å arbeide med saker av alvorlig karakter. Som profesjonsutøver må barnevernkonsulenter utvikle god nok kontroll over seg selv og sine følelser slik at de ikke tar problemene som sine egne (Killén, 2009).

Sekundærtraumatisering og vikarierende traumatisering er fenomener som relativt nylig er fokusert innenfor sosialt arbeid. Dette inkluderer den emosjonelle og psykologiske effekten andres traumer har på den profesjonelle, deres liv og deres familie. Funnene er ikke enstemmige, men fokuset på å identifisere slike faktorer bør i følge Ben-Porat og Itzhaky (2009) prioriteres, slik at negative implikasjoner kan dempes og forebygges, mens positive virkninger som vekst og trygghet hos yrkesutøveren kan styrkes.

2.2.3 Barns forutsetninger for å fortelle

Barn som lever i vanskelige livssituasjoner trenger faglig bistand og det viktigste redskapet er samtalen (Øvreeide, 2009). Barnesamtaler i barneverntjenesten har som mål å fremskaffe spesifikk informasjon om barnet og barnets situasjon for i ettertid å iverksette tiltak. Dette gjør at denne samtalen kan karakteriseres som en institusjonalisert samtale (Gamst & Langballe, 2004). En institusjonalisert samtale skal være strukturert og målrettet og vil alltid bære preg av asymmetri og et skjevt maktforhold mellom barnet og barnevernkonsulenten, der barnevernkonsulenten er en voksen profesjonsutøver med mye kunnskap om barn og barns utsatthet. Barnet blir en informant, noe som setter maktperspektivet og det asymmetriske forholdet i sin ytterste posisjon (Ibid.).

Barnesamtaler skal imidlertid sikre barna muligheter til å gi uttrykk for deres opplevelser og verdensoppfatninger. Barnevernkonsulentene må derfor gjøre sitt ytterste for å tilrettelegge samtalen på en slik måte at maktforholdet reduseres. Barnesamtaler har altså på tross av sin asymmetri, til hensikt å bli mest mulig symmetriske og dialogiske i sin utførelse, slik at barna føler seg ivaretatt og likeverdige. Ved hjelp av barnas egne ord, skal barnevernkonsulentene sikre at kvaliteten på tiltakene som settes inn i familiene blir bedre. Et barns forutsetning for å fortelle om vanskelige temaer og troverdigheten i det barnet forteller kan avhenge av mange faktorer. Slike faktorer kan være barns indre forhold, deres forhold til sine nærmeste, overgrepets karakter og kommunikasjonen i barnesamtalen (Langballe, 2007), noe som nå skal sees nærmere på.

Barns kognitive og språklige utvikling

I følge Linell (1982) omfatter et barns kognitive prosess barnets hukommelse, dets forståelse av seg selv og andre ved persepsjon eller sanseoppfatning, dets oppmerksomhet, dets språk og begrepsoppfattelse, forestillingsevne og evne til å resonnerere og vurdere. Barn bruker med andre ord språket både i tenkning og i kommunikasjon. Har barnet et lite ordforråd vil det være vanskelig for barnet å beskrive og fortelle hvordan han/hun har det, noe som igjen vil gjøre det utfordrende for barnet å bearbeide og forstå årsakene til egne følelser som for eksempel aggresjon, angst eller lignende (Linell, 1982). På denne måten vil barnets individuelle utvikling i form av språklige, kognitive og kommunikative evner ha mye å si i forhold til barns evne til å samtale om vanskelige temaer.

En samtale mellom voksne og barn er altså preget av store ulikheter på alle områder; både i å føre samtale, språkferdighet, kunnskap, erfaring, vurderingsevne og makt (Høigård, 2006). Når barnevernkonsulenter snakker med barn er kunnskap om generelle kognitive fellestrekk for alderstrinnene derfor viktig. På den måten kan en vite hva som er realistisk å forvente at barn skal forstå ved gitte aldersgrupper (Gamst, 2011).

I aldersgruppen 7-12 år tilegner barn seg skriftsspråket, noe som øker innsikten i tankeprosesser, resonneringsevne og refleksjon over egen kognitiv kompetanse. Dette påvirker igjen samtaleferdighetene, evnen til å ta andres perspektiv og til å beherske sosialt aksepterte regler for kommunikasjon (Ibid.). De kan i stigende grad beherske strategier for å inngå i dialog med voksne. I 11-12 års alder kan barn inngå i dialogisk samarbeid med andre. Gjennom diskusjoner og refleksjoner søker de bekreftelse, justeringer og anerkjennelse på egne meninger, holdninger og synspunkter. Et samspill som stimulerer til selvinnsikt og resonnering, der bevissthet i forhold til kunnskap og tidsbegrep (fortid, nåtid og fremtid) tilegnes. Fra 12 års alder kan barn kognitivt samtale på lik linje med de voksne med unntak av at forståelsen er preget av at barn har mindre erfaring (Gamst, 2011).

Vygotsky (1978) var av den oppfatning at et barns utvikling er sosialt betinget og at det er de voksne som har ansvar for barnets utvikling, dets språk og lek. Han mente at barnets indre og ytre liv utvikles i samspill med andre ved at barnet utfører og lærer ting sammen med andre, for så å kunne gjenta handlingene selvstendig senere. Utviklingen går dermed fra et ytre liv gjennom sosial og kollektiv handleform til det individuelle og indre liv, der barnet kan tenke seg frem til løsninger på egenhånd. På denne måten blir tenkningen språklig og talen

intellektuell. Får barnet den støtten det trenger finnes det således ingen grenser for hva barnet kan mestre, mens barn som ikke har denne støtten tilgjengelig vil begrenses i sin utvikling (Ibid.). Et barns oppvekst og samspill med omsorgspersonene eller andre signifikante voksne, setter på denne måten rammene og mulighetene barnet har å utvikle seg innenfor.

Tilknytningsmønster

Et barns emosjonelle og språklige utvikling vil altså være påvirket av barnets ulike erfaringer og stimulans. Bowlby (1969) var den som først utviklet begrepet indre arbeidsmodeller og på den måten la grunnlaget for den tilknytningsteoretiske kunnskapen vi har i dag. Nyfødte barn kan kort tid etter fødsel ta etter de voksnes ansiktsuttrykk og gester og blir snart i stand til å delta i gjensidig dialoglignende samspill med omsorgssgiver. Dette tyder på at dialogisk imitasjon er en medfødt kapasitet og gjennom omfattende og gjensidige justeringer i dialog med de barnet har rundt seg, blir det i stand til å forstå seg selv og andre og hvordan mennesker påvirker hverandre både emosjonelt og atferdsmessig (Anstorp et al., 2006; Bowlby, 1988/1994; Linell, 2007; Pickering & Garrod, 2004).

Barnet utvikler med andre ord en indre arbeidsmodell av seg selv, andre og omverdenen (Bowlby, 1969). Har barn blitt møtt på sine behov utvikler de arbeidsmodeller bygd på en forståelse av at de er verdt å bli elsket og at andre mennesker er til å stole på. Barn som har opplevd overveiende negative omsorgserfaringer kan stå i fare for å ha utviklet en utrygg tilknytning og arbeidsmodeller som vil være organisert ut fra en opplevelse av å ikke være verdt noe og at andre mennesker ikke er til å stole på. Gjennom sosialisering utvikler og tilegner barnet seg den virkelighetsoppfatning, den moral og det språk som kjennetegner den sosiale verden og kultur som barnet vokser inn i (Bø, 2012). Kvaliteten på samspillet og barnets tilknytning til sine omsorgspersoner vil på denne måten påvirke den sosiale interaksjonen og relasjonen barnet får til andre mennesker.

Barns hukommelse

I følge Axelsen og Wessel i Anstorp et al. (2006) er barns minner helt sentrale når barna gjennom livet skal definere hvem de er. Identiteten er basert på hva et menneske husker og hvordan de tolker erfaringer. Evnen til å planlegge fremtiden er igjen avhengig av hvordan erfaringene er memorert, derfor er hukommelsen svært viktig. I hovedsak består hukommelsesprosessen av tre stadier: innkoding, lagring og uthenting. Sanseinformasjonen

omdannes til mentale representasjoner i innkodingsprosessen som så lagres i hukommelsen hvor uthenting er umulig uten at innkoding og lagring har funnet sted (Ibid).

Når en skal vurdere barns forutsetninger for å gjengi både nøyaktig og fullstendig informasjon, er kunnskap om barnets hukommelse sentralt. Forskning på dette feltet er imidlertid delt og spørsmålet er om alvorlig stress under innkoding av minner fremmer eller hindrer minnegjenkalling på en annen måte enn mer nøytrale minner (Langballe, 2007). Porter, Lawson, og Bigler (2005) har gjennomført en studie av den intellektuelle funksjons- evnen og minnefunksjonen hos barn som hadde opplevd seksuelt misbruk. De fant forhøyede nivåer av psykopatologi og redusert ytelse på oppgaver influert av oppmerksomhet og konsentrasjon hos de misbrukte barna, men fant ingen signifikante forskjeller i hukommelses- funksjonen i forhold til kontrollgruppen. Dette samsvarer med Melinder og Magnussen (2003) sine beskrivelser av at barns hukommelse er god og barnas spontane svar og fortellinger er korrekte og inneholder få feil.

Axelsen og Wessel i Anstorp et al. (2006) hevder på sin side at senvirkninger av traumer kan gjøre at hukommelsen fungerer annerledes enn den vanlige hukommelsen, ved at traumehendelsen ofte blir fragmentert og uintegret. Samtidig kan barnet preges av skiftende bevissthetstilstander og gjentatte forstyrrende og påtrengende gjenopplevelser av situasjoner med traumerelatert innhold. Er barnet traumatisert på denne måten, vil barnet ofte forsøke å unngå det som minner om traumet, også når det gjelder å huske det som skjedde (Ibid). McNally (2003) hevder i den forbindelse at traumatiske opplevelser er uforglemmelige og fremhever at unnlattelse av å tenke på traumatiske hendelser, ikke må forveksles med amnesi eller manglende evne til å huske.

Dissosiering

Dissosiering kan imidlertid være et forstyrrende element i forhold til barns minner. I følge Nijenhuis, Hart og Steele i Anstorp et al. (2006) har alle mennesker evnen til å endre eller redusere oppmerksomhetstilstander, men endring i bevissthetstilstanden generelt representerer noe kvalitativt annet enn traumeindusert dissosiasjon. Omsorgspersonen som barnet er avhengig av kan være den samme som påfører barnet psykisk og/eller fysisk smerte og krenker barnet. I slike situasjoner kommer to biologiske systemer, tilknytningssystemet og systemet for reaksjon på fare i konflikt. Følelsen av hjelpsløshet og avmakt gjør at barnet må overgi seg og forsøke å tilpasse seg situasjonen (Ibid).

Dissosiasjon er vanskelig å begrepsfeste da det kan forstås på ulike måter i ulike sammenhenger. Kluft (1992, s. 144) beskriver imidlertid dissosiasjon som et forsvar mot noe som en overveldet person ikke fysisk kan unnsnippe gjennom å flykte. Personen løser dette ved å forandre sin indre organisering gjennom å flykte innover i seg selv isteden. En slik frakopling blokkerer barnets stressopplevelse, men frarøver også barnet muligheten til å utvikle og tilpasse følelsene (Anstorp et al., 2006). Barn som bruker dissosiasjon som beskyttelse for det de er utsatt for, kan komme til å utvikle kognitive skjevheter ved at de unnlater å lære av erfaring, noe som gjør at de senere kan komme til å sette seg i situasjoner der de blir utsatt for nye overgrep (Kluft, 1992).

Dissosiasjon gjør det med andre ord vanskelig for barnet å fortelle hva det har vært utsatt for, noe som også kan være en utfordring ved senere bearbeiding av traumet. Det er en forutsetning for barnets bearbeiding av traumet at overgrepene stopper og at noen kommer barnet til unnsetning. Forstår ikke barnevernkonsulentene hva barnet er utsatt for, fortsetter overgrepene og barnet må forvalte sterke og skremmende opplevelser inni seg, samtidig som barnet må tilpasse seg den ytre sosiale verden (Berger & Luckmann, 2000). Konsekvenser av slik tilpasning rammer hele personligheten til barnet og graden av dissosiering tilsvarer alvorlighetsgraden og omfanget av lidelse (Anstorp et al., 2006).

2.3 Et dialogisk perspektiv på barnesamtaler

Mange barneforskere fremhever betydningen av å ha et barneperspektiv når barn blir intervjuet, for på den måten å kunne se verden gjennom barnets øyne og fange opp barnas egne opplevelser og forståelser. Samtidig rettes det kritiske spørsmål til om det i det hele tatt er mulig å definere et barneperspektiv ut fra et voksent ståsted (Gullestad, 1991; Kjørholt, 1991; Tiller, 1984, 1991). Skal barnevernjenesten kunne hjelpe barn må de forstå hvordan barnets hverdag ser ut og hvordan barnet har det. En slik forståelse finner man ikke kun ut fra det man ser (den ytre verden), en må også forsøke å få tilgang til barnets indre/subjektive verden (Schibbye, 2002). Det er forståelsen av relasjonene mellom disse verdenene og forståelsen av hvordan belastninger påvirker det enkelte barn en må forsøke å finne frem til.

Det fokuseres mer på opplæring i samtalemetodikker i kommunene i dag. Den dialogiske samtalemetodikken (DCM) til Gamst og Langballe (2004) er i dag tatt i bruk ved flere barnevernkontor og er et eksempel på at det satses på området. Oslo kommune har i

samarbeid med Helse og velferdsetaten og RVTS ØST startet opp et kompetansehevingsprosjekt kalt "Barnesamtalen i Barnevernet i Oslo kommune". Til sammen hundre barnevernkonsulenter fra tolv barneverntjenester gjennomgår opplæring i metodikken med mål om å styrke kompetansen på å snakke med barn i vanskelige livssituasjoner. Oslo kommune begrunner sin satsning med et ønske om å sikre at barneperspektivet i større grad ligger til grunn for barnevernsarbeidet (RVTS-ØST, 2012).

2.3.1 Med dialogen som utgangspunkt

Barn fortolker verden basert på sine forutsetninger og sin sammenheng. Barnevernkonsulenten må imidlertid ikke glemme at hun og hennes bidrag i samtalen er en del av forutsetningene. Ser hun ikke sitt eget bidrag og hvordan dette påvirker barnet, blir det umulig å se barnet (Schibbye, 2002). Det er viktig å etterstrebe et subjekt-subjekt-syn i kommunikasjonen med barn. Unnlater barnevernkonsulentene dette utelater de barnets subjektive opplevelse og fratar barnet retten til å ha et syn på seg selv. Det blir en grunnleggende feil i oppfatningen av barnet dersom barnevernkonsulenten ikke tar med barnets egen selvfortolkning når hun skal skape en forståelse av barnets situasjon. Ved et subjekt-subjekt-syn i kommunikasjonen blir fokuset ledet inn til barnets egne opplevelser (Schibbye, 2002).

Kinge (2006) fremhever empati, anerkjennelse, akseptering, toleranse, bekreftelse og lytting som viktige momenter i en barnesamtale. Hun hevder at det er en forskjell på å se barnet og at barnet opplever seg sett. Mange barn opplever mye negativitet fra omverdenen og i den forbindelse er hun opptatt av et perspektivskifte som for eksempel går fra at barnet *er* vanskelig til at det *har* det vanskelig. På denne måten ser en barns behov og annerkjenner barnet på en helt annen måte hevder hun (Ibid). Med tanke på barns troverdighet peker Eder og Fingerson (2001) på viktigheten av å bruke alderstilpassede spørsmål i barnesamtaler. Samtalene bør gjennomføres i barnets naturlige omgivelser og gjerne mens en holder på med andre aktiviteter som tegning, lese en bok, se på film eller leke. I forbindelse med barnesamtaler har Øvreeide (2009) beskrevet følgende elementer som bør tas hensyn til:

Det er viktig for barnets opplevelse av egenkontroll i samtalen at barnet forstår hvem - og hva barnevernkonsulenten snakker om til enhver tid. Barnet må derfor trianguleres ved at barnevernkonsulenten presenterer barnet for personer, objekter og fenomener.

Barnevernkonsulenten har også ansvar for å lede samtalen på en slik måte at den er tilpasset

og gjensidig. Det er viktig å markere start og avslutning på ulike temaer, samt respektere barnets stopp- eller pausesignaler. Temaet barnesamtalen skal omfatte kan være svært vanskelig for barnet å snakke om. Barnet må derfor gis rom for reaksjoner. Dette gjøres ved at barnevernkonsulentene har oppmerksomheten rettet mot barnets atferd og fokusering, dets psykologiske reaksjoner, persepsjoner, emosjoner og kognisjon. På denne måten kan barnevernkonsulentene ved behov bistå barnet med informasjon, støtte og ledelse for å komme videre i samtalen.

Oppmerksomhetsbekreftende atferd hos barnevernkonsulenten danner på denne måten det sentrale grunnlaget for et felles fokus og intersubjektivitet. Det er også viktig at barnevernkonsulentene benevner det som skjer og skal skje eller det som oppleves og skal oppleves i dialogen.

Ved å samtale med barn på den måten, kan barnet få muligheten til å sette ord på opplevelsen av og dets måter å forholde seg til sin omsorgssviktssituasjon på. I tillegg kan barnevernkonsulenten få et inntrykk av barnet og dets forhold til foreldrene.

2.3.2 Tematisk innhold i barns beskrivelser

Gamst og Langballe ferdigstilte i 2004 sin studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør. Gjennom systematisk sammenligning og inspeksjon av barns redegjørelser og avhørernes kommunikasjon innen og mellom dommeravhør av barn, fant de at barns forklaringer beveger seg innen bestemte beskrivelsesnivå eller lag omkring et hovedtema. Gamst og Langballe (2004, s. 224) fremstiller disse beskrivelseslagene slik;

- *Det indre laget* – består av temaer som er tett og nært relatert til en subjektiv opplevelsesbeskrivelse; opplevelser, tanker og følelser knyttet til en handling.
- *Det mitre laget* – består av temaer som er relatert til en handlingsbeskrivelse; hva skjedde, hvordan skjedde det og hvem gjorde hva?
- *Det ytre laget* – består av temaer rettet mot kontekstuelle forhold relatert nært opp til handlingen, dette kan være tid (når), sted (hvor), og kontekstuelle forhold rundt handlingen (forklaring på et kognitivt plan). I dette beskrivelseslaget ligger det ofte kontrollerbare forhold (et kontrollaspekt).

Målsetningen med denne samtalemetodikken er at barnet skal få optimale muligheter til å forklare seg fritt og uttømmende ut fra sitt eget perspektiv. Lykkes barnevernkonsulentene i å få utdypende informasjon innenfor de tre nivåene i barnets redegjørelse, fremkommer den optimale og gode redegjørelsen. Det resulterer da i et idealtypisk fenomen som samlet frembringer informasjon som belyser barnets situasjon i en nødvendig bredde, for på den måten å kunne ta avgjørelser i forhold til videre tiltak rundt barnet og familien (Gamst & Langballe, 2004).

3 Metode

I tråd med denne kunnskapen er målet med studiet av barnesamtaler gjennomført i den kommunale barneverntjenesten, å se nærmere på hva som skjer i kommunikasjonen mellom barnevernkonsulent og barn, når barnet skal fortelle om sensitive temaer. For å finne svar på denne problemstillingen vil studien også søke svar på hvordan den interaksjonelle dynamikken mellom barnet og barnevernkonsulenten kan beskrives, samt forsøke å identifisere fenomener i dialogen som fremmer eller hemmer barnets fortelling.

I dette kapittelet begrunnes vitenskapsteoretisk plassering, valg av metode og tilnærming til studiets datamateriale. Videre redegjøres det for studiets fremgangsmåte med hensyn til utvalg, innsamling og analysing av datamaterialet.

3.1 Vitenskapsteoretisk plassering

For å komme frem til slik kunnskap, skal det først sees nærmere på studiets metateoretiske grunnsyn. En kan stille seg undrende til om dette er nødvendig for å forstå hva som skjer i en barnesamtale, men en studies gjennomføring er påvirket av forskerens holdninger, kunnskap om teori og bakenforliggende menneskesyn (Schibbye, 2002). Ved å foreta en slik gjennomgang av studiens grunnleggende ståsted vil dette bevisstgjøre hvilke forutsetninger studien er gjort ut i fra.

Denne studien har et fenomenologisk grunnsyn. Fenomenologiens grunnlegger Edmund Husserl (1913/2004) sier at all aktivitet, inkludert den vitenskapelige, forutsetter en livsverden. Ord som uttrykkes og kommuniseres er viktige, men også livsverdenen som ikke kommuniseres og meddeles spiller en stor rolle. Det er lett å glemme livsverdenen fordi den tas for gitt. I følge (Husserl, 1913/2004) er livsverdenen ikke abstrakt men konkret. Dette innebærer at identifisering av fenomener med utgangspunkt i subjektive opplevelser, samt søken etter å oppnå forståelse av en dypere mening i enkeltpersoners erfaringer, er forskning som i sin grunnforståelse faller inn under en fenomenologisk vitenskapstradisjon (Husserl, 1900/1998, 1913/2004). Med den fenomenologiske vitenskapstradisjonen som grunnlag og utgangspunkt har jeg valgt en hermeneutisk tilnærming for min studie.

Tidligere bar human- og samfunnsvitenskapene preg av en positivistisk tenkning som gjorde menneskene til vitensobjekter. Gadamer (1960/2010) var sterkt kritisk til dette og hevdet på

sin side at mennesker møtes i et fellesskap mettet med mening og erkjennelse, så snart de trer inn i en dialog med et annet menneske. Med den tradisjonelle hermeneutikken, samt innsikter hentet fra Hegels dialektikk og Heideggers fenomenologi utarbeidet Gadamer (1960/2010) en filosofisk hermeneutisk tilnærming med vekt på at fenomener kan tolkes og at mening bare kan forstås i lys av den sammenhengen det er en del av. I den forbindelse hevder han at "...det som kjennetegner den situasjonen hvor vi søker gjensidig forståelse i samtalen, får sitt egentlige hermeneutiske preg når det dreier seg om *forståelse av tekster*" (Gadamer, 1960/2010, s. 425). På denne måten mener Gadamer (1960/2010) at en bare kan forstå omverdenen ved å gå i dialog med den. Denne formen for vitenskapskritikk var vanlig på 1950-1960 tallet og Skjervheim (1957/1996) ble her hjemme berømt for sin positivismekritikk med artikkelen "Deltakar og tilskodar". Han var opptatt av at man frarøver den andre friheten og søker å få kontroll over vedkommende når man objektiviserer andre. Ved å derimot se den andre som en deltaker inntar man et subjekt-subjekt forhold og lar seg engasjere av den andre.

I denne studien skal det foretas en samtaleanalyse av barnesamtaler i barneverntjenesten. Tolkning av barnesamtaler kan ses på som en dialog (subjekt-subjekt-relasjon) mellom forskeren og teksten (Thagaard, 2003), eller ved å se på datamaterialet som objekter. Det sistnevnte fremmer en objektivitet i forskningen basert på en polaritet mellom forskeren (subjekt), og datamaterialet som noe objektivt (Gamst & Langballe, 2004).

Betti (1962) mener forholdet mellom subjektivitet og objektivitet er dialektisk. Han vurderte det derfor som utfordrende å klare å være objektiv i enhver situasjon og utarbeidet en teori der målsetningen var å sikre en objektiv forståelse. I denne studien er det valgt å ta utgangspunkt i hans teori der han beskriver fire prinsipper innenfor objektiviserende hermeneutikk;

- *Objektets autonomi* – Her legges det til grunn at det er åpenbart at det som skal forstås må betraktes som autonomt. Det må forstås ut fra seg selv og i forhold til de intensjoner som ligger til grunn. Dette innebærer at det som skal forstås må forstås i samsvar med sin logiske utvikling og sammenheng, samt bør vurderes i forhold til de standarder som fantes i den opprinnelige intensjonen (Betti, 1962).
- *Meningens koherens* – Her legges det vekt på at tolking er en vedvarende sirkulær prosess, der helheten og de enkelte elementene gjør at de tolkes i forhold til

hverandre. På denne måten tolkes de enkelte elementene i forhold til helheten og helheten tolkes i forhold til de enkelte elementene (Betti, 1962).

- *Førforståelsens aktualitet* – Å forske er å være i en kreativ prosess der målsetningen er å komme frem til ny kunnskap. Betti (1962) mener man ikke må glemme at all forskning og presentasjonen av denne bærer preg av forskerens iboende kunnskap og begrepsforståelse. Det er med dette som bakgrunn ny kunnskap kommer til og integreres i forskerens mentale univers gjennom en prosess med tilpassning til den kunnskapen som allerede er iboende.
- *Hermeneutisk meningskorrespondanse* – Innebærer at en forskers faktiske ønske om å forstå, i seg selv ikke er nok for å få tilgang til å forstå andre mennesker på en tilfredsstillende måte. En må i tillegg til å etablere nødvendig kommunikasjon, vise en holdning som er både etisk og teoretisk reflektert og som kan karakteriseres som uselvvisk og ydmyk. Det må gjøres en grundig refleksjon rundt egne fordommer og holdninger som kan stå i veien for en objektiv forståelse og en må etterstrebe en åpenhet som skaper muligheter for å finne fenomener som kan bli gjenstand for tolking (Betti, 1962).

3.2 Valg av metode

Begrepet metode betyr opprinnelig veien til målet og det finnes ikke noe standardsvar på hvilke metoder en skal bruke for å nå det målet en ønsker (Kvale, Brinkmann, Anderssen, & Rygge, 2009). I denne studien har jeg funnet det riktig å benytte eklektisk epistemologi ved å forene to metoder som integrerer forskjellige tradisjoner innen språkvitenskapen. Dette gjøres ved å foreta en samtaleanalyse (Conversation analysis) med en lingvistisk/pragmatisk tilnærming.

I følge Svennevig, Sandvik, og Vagle (1995) er samtaleanalyse en relativt ny forskningsgren som har vokst frem fra midten av 1960 åra. Denne tradisjonen særpreges av empirisme og induktivisme, noe som innebærer at den ligger innenfor det vi kan kalle kvalitativ metode. Den har sine røtter innenfor sosiologien og det var sosiologen Harvey Sacks som la grunnlaget for samtaleanalyse som metode (Sacks, 1964-1972/1992). Samtaleforskning brukes i dag innenfor ulike fagtradisjoner og fremstår på bakgrunn av dette med en tverrfaglig profil (Svennevig et al., 1995).

Pragmatikk derimot er dels en språkvitenskapelig og dels en filosofisk disiplin som etablerte seg i Europa i 1960-årene (Svennevig, 1999). Michael Halliday og Ruqaiya Hasan var sentrale i utviklingen av det tekstlingvistiske analyseapparatet (Halliday & Hasan, 1976) og Halliday var i den forbindelse overbevist om at det var mulig å vise en systematisk sammenheng mellom tekst, det språklige systemet og ulike situasjoner (Halliday, 1976). En slik metodologi kjennetegner den mer positivistisk orienterte vitenskapstradisjonen. Brukt slik det gjøres i denne studien og med formål om å identifisere og forstå fenomener i autentiske samtaler, foregår den etter min vurdering allikevel innenfor den kvalitative forskningens betingelser.

For å belyse problemstillingen tilstrekkelig vil det i lys av Gamst og Langballes (2004) beskrivelseslag også sees nærmere på mønsteret for temautviklingen i utvalgte dialogsekvenser, samt hvordan barnas fortelling belyser emnet som var utgangspunktet for samtalen.

3.2.1 Begrunnelse for valg av metode

Målsetningen med å kombinere disse språkanalytiske tilnærmingene er at de skal komplimentere hverandre og gi større innsyn og kunnskap. Når det i tillegg velges å se på mønsteret for temautvikling, samt hvordan barnas fortelling belyser emnet som var utgangspunktet for samtalen, benyttes de samme analysemetodene som Gamst og Langballe (2004) benyttet i sine analyser av kommunikasjonen mellom avhører og barn i dommeravhør. En slik metodetriangulering gjør at en gjennom flere tilnærmingsmåter får belyst problemstillingen på en grundig måte, noe som vil gi en bedre forståelse av hva som skjer i kommunikasjonen mellom barnet og barnevernkonsepten når barnet skal fortelle om sensitive temaer.

Dommeravhør av barn og barnesamtaler i barneverntjenesten er begge en type avdekningsamtaler. Det juridiske utgangspunktet for samtalerne er imidlertid av helt ulik karakter, og dermed rammene for samtalen. Avhør av barn skal være en del av en straffesak, der konklusjonen står mellom skyldig/ikke skyldig og barnets uttalelser blir en del av bevisførselen opp mot en eventuell domfellelse. Avhørene er derfor sterkt regelbundet med klare rammer for gjennomføring. Barnesamtaler i barneverntjenesten skal ikke gjennomføres for å bevise skyld/ikke skyld, men bidra til å utrede barnets omsorgssituasjon. I følge Barnekonvensjonen har barn rett på en optimal utvikling (Høstmælingen et al., 2008) og

målsetningen med barneverntjenestens utredninger er å gi barn rett hjelp til rett tid, for på den måten å sikre dem en trygg og forutsigbar oppvekst og oppfølging.

Med denne målsetningen blir det også viktig å understreke at en barnesamtale i barneverntjenestens regi, er noe annet enn terapeutiske samtaler med barnet. Barnesamtaler i barneverntjenesten skal være avdekkende og gi informasjon om hva barn utsettes for og hvordan dette påvirker dem, for på den måten å kunne vurdere et barns hjelpebehov. Etter at en slik vurdering er tatt, kan det være naturlig å starte opp med samtaler av en mer terapeutisk og behandlende karakter, men da som et tiltak for barnet.

Denne studien er gjort med sikte på å fremme økt kunnskap om hva som skjer i kommunikasjonen når barnevernkonsulenten og barnet beveger seg inn på sensitive temaer. Ved bruk av samtaleanalyse med en lingvistisk/pragmatisk tilnærming vil studien kunne presentere konkrete funn og drøftninger rundt disse, for på den måten å fremme barnevernkonsulenters bevissthet på betydningen av egne bidrag i samtaler med barn.

3.2.2 Studiets datamateriale

I samtaleanalyse er det å forske på virkelige samtaler et vesentlig poeng, da autentiske samtaler vil kunne fange opp detaljrikdommen som finnes i virkelige samtaler (Gamst & Langballe, 2004). Denne studien baserer seg på de transkriberte samtalene som ble gjennomført i prosjektet "Den vanskelige samtalen" (Langballe et al., 2010), hvor 12 barnevernkonsulenter gjennomførte opplæring i den dialogiske samtalemotoden til Gamst og Langballe (2004). Hver av deltakerene gjennomførte mellom tre og fem samtaler med ulike barn, noe som utgjør et datamateriale på til sammen 48 samtaler. Samtalene ble gjort tilgjengelige for analyse ved at de ble tatt opp på lydbånd for så å bli transkribert fra muntlig samtale til skriftlig tekst, samtalene ble da også anonymisert. Dette er gjort i tråd med Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS sine retningslinjer. Etter en samtale med ansatte i NSD, ble det avklart at det ikke var behov for å søke om godkjenning til innsyn i disse samtalene.

Når disse barnesamtalene velges som utgangspunkt for denne studien, er det et poeng at dette er samtaler som er utført mens barnevernkonsulentene ennå var i en opplæringsfase og derfor ikke ferdig utlærte. Mange barnevernkonsulenter har jobbet i barneverntjenesten i mange år, men kun et fåtall har gjennomgått opplæring i samtalemotodikk utover teoretisk tilegning eller

kortere kurs og det er med dette utgangspunktet de fleste barnesamtaler utføres (Øverlien & Sogn, 2007). Vedrørende studiens generaliserbarhet vurderes derfor de transkriberte samtalene som et utvalg der en kan gjøre funn, som kan være representative for barnevernkonsulenters gjennomføring av barnesamtaler generelt.

Gjennom et samtaleanalytisk perspektiv, startet studien med å lete etter samtaler som inneholdt fenomener som kunne bidra til å belyse problemstillingen. Når en skal presentere kompleksiteten i barnesamtaler ved å velge ut biter av datamaterialet på denne måten, har en i utgangspunktet foretatt en utvelgelse ut fra forskerens forståelse (Betti, 1962; Postholm, 2010). På denne måten ble det foretatt et utvalg og det er med utgangspunkt i et datamateriale bestående av sju av de transkriberte barnesamtalene studien foretas.

3.2.3 Å forske i eget felt

Forsøk på objektivitet og det å distansere seg fra studieobjektene for på den måten å fremme saklighet og upartiskhet er et grunnleggende trekk ved all forskning (Johannessen, Tufte, & Kristoffersen, 2006). Jeg jobber til daglig i den kommunale barneverntjenesten og har derfor valgt å forske i eget felt. I jobben som barnevernkonsulent har jeg ukentlig samtaler med barn og foreldre, i tillegg har jeg gjennom undervisning og kurs tilegnet meg en del kunnskap og erfaringer innenfor området som omhandler samtaler med barn. Dette legger grunnlaget for min forforståelse, noe som er viktig å være seg bevisst når en skal foreta en forskningsstudie. Det er forskeren som avgjør hva som er enkeltelementer og hva som er helhet i det som skal forskes på og forforståelsen er derfor et viktig element, da forskerens forforståelse vil påvirke forskerens forståelse (Betti, 1962). Dette gjør at en forskers kjennskap til feltet som studeres både kan være styrkende og begrensende for forskningen som skal gjennomføres (Thagaard, 2003).

I følge Thagaard (2003) ligger styrken i at forskeren kan sette seg inn i den andres situasjon og erfaringen kan bidra til å bekrefte den forståelsen forskeren utvikler. Dette innebærer imidlertid en fare for at forskeren overser nyanser som ikke samsvarer med egne erfaringer. I følge Betti (1962) må imidlertid ikke vektleggingen av forskerens subjektive forforståelse få for stort fokus slik at man ender opp med å stå i fare for å miste prinsippet om objektets hermeneutiske selvstendighet. I følge Gamst og Langballe (2004) vil man ved å fokusere på en interaktiv side ved forskningsprosessen, sikre forskerens kritiske refleksivitet ved at det alltid legges et perspektiv på forskningen. Dette legges det særlig vekt på innenfor

fenomenologi, etnometodologi og kvalitative metoder der forskeren og forskerens undersøkelsesmål kontinuerlig påvirker hverandre gjennom forskningsprosessen.

Siden denne studien baserer seg på lingvistisk/pragmatisk samtaleanalyse innebærer dette stram struktur og kategorisering av samtaleanalysene ytring for ytring, noe som vil minske faren for å bruke subjektivt skjønn under analyseringen.

3.2.4 Forskningsetiske hensyn

Viktigheten av å følge forskningsetiske regler og foreta etiske betraktninger gjennom alle de ulike stadiene i forskningsprosessen har vært viktig. Datamaterialet var allerede anonymisert når jeg fikk tilgang til dem og gjennomlesing har foregått i NKVTS sine lokaler. En av målsetningene ved prosjektet "Den vanskelige samtalen" var å fremskaffe forskningsbasert kunnskap om barnesamtaler i barneverntjenesten. Med bakgrunn i dette samtykket både barnevernkonsulenter og barnas foreldre til at samtaler i anonymisert form kunne brukes i forskningsøyemed.

Da jeg jobber i den kommunale barneverntjenesten har det vært et fokus for meg å søke en balanse i forhold til nærhet og distanse til studiens datamateriale. Barnesamtaler som er utgangspunktet for studien er utført av barn og barnevernkonsulenter i ordinært arbeidet, noe som gir en fortrolighet, åpenhet og gjensidighet på den ene siden, samtidig som de skal analyseres og fremstilles i forhold til hva som fremmer og hemmer et barns fortelling på den andre siden. En slik analysering innebærer et kritisk syn på barnevernkonsulentenes utførelse av samtaler og kan innebære at forskeren ser mer enn det barnevernkonsulenten ønsker å bli konfrontert med, eller ønsker at forskeren skal se eller offentliggjøre. I følge Fog (1992) må dette dilemmaet vurderes i forhold til nytten av den kunnskapen som fremkommer av slik type forskning.

Formidling av resultatene vil derfor skje etter gjeldende forskningsetiske regler.

Konfidensialitet er vektlagt og jeg har etterstrebet at det ikke skal fremkomme informasjon der barnet, foreldre eller barnevernkonsulenten kan gjenkjennes. Selv om dataene allerede var anonymisert da jeg mottok dem, har jeg likevel forsikret meg om at jeg har tatt hensyn til personvern og taushetsplikt i forbindelse med fremstillingen av resultater. Barnas alder kan i den forbindelse være noe justert, i tillegg til barnets kjønn. Når barnets navn eller stedsnavn er

nevnt i dialogen, er dette tatt vekk. Jeg har i studien gjort mitt beste for å rapportere kunnskap som er så sikker og verifisert som mulig.

3.2.5 Reliabilitet og validitet

Et grunnleggende spørsmål i forskning er dataenes reliabilitet. Dette knytter seg til datamaterialtes pålitelighet i form av hva slags data som ligger til grunn for undersøkelsen, hvordan de er samlet inn og hvordan de er bearbeidet (Johannessen et al., 2006). I forhold til samtaleene som ligger til grunn for denne studien, var det Kari Trøften Gamst og Åse Langballe som hadde ansvaret for utviklingen og gjennomføringen av innovasjonen, tilretteleggingen av analyser og innsamling av samtlige data.

Av barnevernkonsulentene som var med i prosjektet var 11 av dem utdannet barnevernpedagoger, mens en var pedagog. De hadde jobbet gjennomsnittlig like lenge ved barnevernkontoret (3,5 år ved prosjektstart) og hadde en gjennomsnittsalder på 39,5 år. Alle 12 barnevernkonsulentene hadde et ønske om å bli med på prosjektet og de var interessert i å tilegne seg mer kunnskap om samtaler med barn. Med bakgrunn i arbeidserfaringen kan barnevernkonsulentene defineres som godt erfarne i barnevernsfaget, noe som styrker studiens ytre validitet (Langballe et al., 2010). Foreldrene til de 47 barna som var med på intervjuene samtykket til at barnesamtalene kunne benyttes i forskningsøyemed. Dette innebar lydopptak, observasjon av gjennomføringen av samtaleene, samt transkribering av samtaleene i etterkant av utførelsen (Langballe et al., 2010).

For at forskning skal kunne aksepteres i det vitenskapelige fellesskapet må metodebruken være streng. Gode kvalitative metoder kan og bør derfor være systematiske, slik at man har muligheten til å etterprøve resultatene med nye undersøkelser.

Intervjuopptak

Under samtaleene som ble gjennomført i opplæringen av ”Den vanskelige samtalen” ble det benyttet lydopptaker. Dette for at intervjueren skulle kunne konsentrere seg om intervjuets emne og dynamikk, i tillegg til at samtalen skulle gjennomgås med barnevernspedagogen i etterkant og på den måten brukes i opplæring. Hovedformålet med å ta opp samtaleene på lydbånd var imidlertid å fremskaffe forskningsbasert kunnskap om metodikken for barnesamtalene i barneverntjenesten, samt opparbeide en adekvat og effektiv måte å lære bort

metodikken på (Langballe et al., 2010). I lydopptak ble ordbruk, tonefall, pauser og lignende registrert.

Transkribering

Barnesamtalene brukt i denne studien var allerede transkribert og anonymisert av NKVTS etter gjeldende regler. Lengde på pauser, sukk og markering av lyd i bakgrunnen er notert i transkripsjonen der dette forekommer.

Refleksjoner omkring transkripsjonsmåten

Denne studien er basert på et datamateriale bestående av ferdigtranskriberte samtaler. Disse samtalene har gjennomgått en oversettelse fra talespråk til skriftspråk, der konstruksjonene underveis har krevet en rekke vurderinger og beslutninger (Femø Nielsen & Beck Nielsen, 2005; Kvale et al., 2009). Dette innebærer at den direkte samtalen mellom barnevernkonsulent og barnet har gjennomgått en første abstraksjon i det den ble tatt opp på bånd, en operasjon som medførte tap av kroppsspråk og lignende. Transkripsjonen av samtaleopptakene innebar så en ny abstraksjon, der informasjon om tempo i uttalelsene, stemmeleie, intonasjon og åndedrett gikk tapt (Femø Nielsen & Beck Nielsen, 2005; Kvale et al., 2009; Linell, 1982).

Med bakgrunn i at jeg ikke har gjennomført samtalene selv, eller vært med i transkripsjonsprosessen, innebærer dette at jeg har en viss distanse til studiets opprinnelige materiale, nemlig ansikt til ansikt samtalen mellom barn og barnevernkonsulent. Muligheten vil derfor være tilstede for at jeg har gått glipp av nyanser som er tydelige i det muntlige materialet, men som fort forsvinner i de skriftlige dataene.

4 Analyse

I dette kapittelet foreligger det en kort presentasjon av hva en samtaleanalyse innebærer, i tillegg til en redegjørelse for hvordan studiens analyse er gjennomført.

4.1 Teoretisk redegjørelse for analysen

Det er i studien av samtaler man kan finne svar på spørsmål om språkets natur (Skarbø, 1999). Man kan kun komme frem til kunnskap om kompetanse ved å gjennomføre empirisk forskning av språket når det er i bruk og hovedpoenget blir da å studere faktiske samtaler i sin opprinnelige kontekst (Skarbø, 1999; Svennevig, 1999). Dette innebærer et studium av de systemer, regler og normer som gjelder for kommunikativ atferd i konkrete situasjoner (Svennevig, 1999). I studien av barnesamtaler innebærer dette at samtaleanalysen opererer på et system- eller kompetansenivå, nemlig i beskrivelsen av det kommunikative systemet og den kommunikative kompetansen til barnevernkonsulentene i samtaler gjennomført i barneverntjenesten.

Å foreta en samtaleanalyse er et tidkrevende og møysommelig arbeid, men representerer i følge Psathas (1995) en metodisk tilnærming som gir resultater. En samtale er en muntlig tekst som i følge Svennevig et al. (1995) skapes fortløpende av to eller flere personer i samarbeid. I motsetning til skriftlige tekster er fokuset når man analyserer samtaler mer på prosess enn på produkt. Samtaleanalyse er en mikroanalytisk tilnærming som tar utgangspunkt i de fine detaljene i samtalen. Det som tilsynelatende er trivielt og lite bemerkelsesverdig i interaksjonen mellom barnet og barnevernkonsulenten, viser seg å være mettet med intrikate mønster i måten de organiserer samtalen på. På denne måten setter samtaleanalysen fokuset på det vi tar for gitt og avslører en uventet kompleksitet i vår verbale atferd (Cameron, 2001; Femø Nielsen & Beck Nielsen, 2005; Halliday, 1976, 1978; Psathas, 1995; Svennevig et al., 1995; Vagle, Sandvik, & Svennevig, 1993).

I det følgende kommer en redegjørelse for hvordan man gjennom en samtaleanalytisk tilnærming foretar en koherensanalyse. I koherensanalysen inngår to prosedyrer som bygger gjensidig på hverandre, nemlig emnebedømming og kohesjonsanalyse. Hensikten med analysen vil være å studere hvilke emner og aspekter barnet og barnevernkonsulenten introduserer, samt hvilke emner og aspekter som videreføres og får en utdypende behandling

(Gamst & Langballe, 2004). Med dette fokuset vil en kunne få et dypere innblikk i hvordan barnevernkonsulentens og barnets perspektiv kommer til uttrykk og eventuelt brytes mot hverandre eller går sammen. På denne måten vil en få forståelse av i hvilke grad barnet og barnevernkonsulenten klarer å oppnå en felles intersubjektiv forståelse (Ibid.). Fokuset vil være på i hvor stor grad barnevernkonsulenten klarer å knytte seg til barnets tematiske innhold, ved å føre en progressiv og systematisk temautvikling og sikre at barnet får fortalt fritt og uttømmende om det barnet er opptatt av i sin omsorgssituasjon.

Et fokus på sammenhengen mellom emner i samtalen er altså en del av koherensanalysen, for på den måten å kunne beskrive og analysere semantisk- og interaksjonell dynamikk i kommunikasjonen (Gamst & Langballe, 2004). Slik vil en kunne belyse kvaliteten på koherensen i samtalen, og ha muligheten til å oppdage spesifikke kommunikasjonsmønstre mellom barnet og barnevernkonsulenten som henholdsvis fremmer eller hemmer barnets fortelling.

4.1.1 Koherens

Språket studeres delvis for å forstå språket og hvordan det fungerer, men også for å forstå hva folk gjør med det (Halliday, 1976, 1978). Tekst kan være både talt og skrevet. Tekst innenfor tekstlingvistikken kan altså defineres som et pragmatisk fenomen som oppstår i møte mellom tekst, språkbrukere og kontekst (Gamst & Langballe, 2004; Halliday, 1976). Kjennetegnet ved en tekst er at den har en indre sammenheng og det er denne egenskapen ved tekster som tekstlingvistikken studerer (Vagle et al., 1993). En tekst er i denne studien barnesamtalene, der de språklige ytringene er vevet sammen til en helhet og på den måten har en indre sammenheng - en tekstur (Svennevig, 1999). Dette gjør at språket formes på en slik måte at samtaledeltakerene skal kunne oppfatte sammenhengen, overganger og brudd i samtalen. På denne måten gjør sammenhengen i samtalen de enkelte ytringene meningsfulle i forhold til hverandre og i forhold til samtalen som helhet, samtalen er da koherent (Sacks, 1964-1972/1992; Svennevig, 2009).

I følge Halliday (1976) vil samtaledeltakere sette det som til enhver tid ytres, inn i en sammenheng med det innholdet som allerede har kommet frem i samtalen. Det er altså forventet at nye ytringer skal inngå i sammenheng med tidligere ytringer, samtaledeltakerene søker med andre ord koherens i dialogen (Halliday, 1976; Skarbø, 1999; Svennevig, 2009; Svennevig et al., 1995; Vagle et al., 1993). Hvis noe ikke er ment å henge sammen må

samtaledeltakerene derfor signalisere dette eksplisitt. Dette med bakgrunn i at forventningene om koherens er så sterk, at samtalen ikke blir meningsfull hvis en ikke klarer å finne sammenhengen mellom ytringene.

Klarer ikke barnet og barnevernkonsulenten å finne denne sammenhengen og derfor ikke klarer å knytte seg an til den andres ytring, kan dette karakteriseres som et inkohærent (brutt) kommunikasjonsmønster. Det finnes i tillegg et kommunikasjonsmønster som karakteriseres som fragmentert, der ytringene preges av brå emneskifter og springende overganger (Gamst & Langballe, 2004; Svennevig et al., 1995). Analysen som gjennomføres i denne studien er omfattende og med bakgrunn i studiens omfang har jeg valgt å begrense meg til kun å gå nærmere inn på koherente og inkohærente kommunikasjonsmønstre i barnesamtalene.

4.1.2 Emnet i samtalen

Når man skal gjennomføre en koherensanalyse består dette altså av systematiske fastsettelser og registreringer av både emner, emnegrenser og emneskifter i barnesamtalen (Gamst & Langballe, 2004). Men hva er så et emne? Emnet i en barnesamtale er det barnet og barnevernkonsulenten snakker om. En vil også kunne kalle det ”den røde tråden” i barnesamtalen. I følge Gamst og Langballe (2004) er dette imidlertid litt for enkelt, da de mener at det i en samtale også er nødvendig å definere emnene ut fra både innhold og handling.

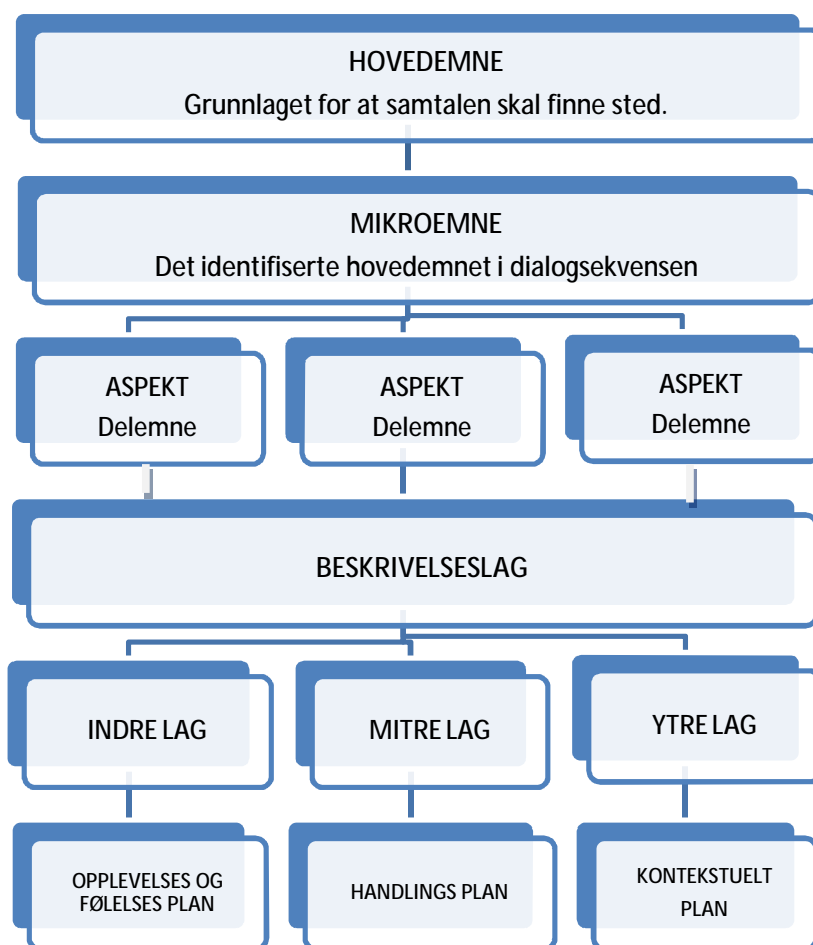
I uformelle samtaler er emneutviklingen fri og en kan ikke alltid på forhånd si hva som skal bli hovedemnet i samtalen. Emnet forhandles i slike samtaler vanligvis fram fra ytring til ytring og samtalepartnerne har begge anledning til å påvirke samtaleutviklingen (Svennevig et al., 1995). I samtaler med barn i den kommunale barneverntjenesten er det imidlertid noe annerledes. Dette er samtaler som ofte skal inngå i en utredning og med tanke på videre arbeid rundt barnet. Tiltak som settes inn i det videre arbeidet er avhengig av den informasjonen som fremkommer under informasjonsinnhenting. Slike barnesamtaler mener Svennevig et al. (1995) derfor kan kalles institusjonelle samtaler. Dette begrunner de med at emnet er gitt i og med institusjonens rolle, og det er institusjonens representant som har ansvaret for å introdusere og avslutte emnene i samtalen.

Hovedemnet i en barnesamtale i barneverntjenesten skal altså omhandle barnet og dets situasjon og det er barnevernkonsulenten som har ansvaret for, og som styrer utviklingen av

samtalen. Det vil være stor sannsynlighet for at barnet forholder seg til denne rammen og ikke skifter emne på eget initiativ (Svennevig et al., 1995). Det at en barnesamtale i barneverntjenestens regi er en institusjonell samtale underbygges ved at slike samtaler ofte er planlagte, emnet for samtalen definert og barnet skal være informert og forberedt på hvilke emne det skal snakkes om.

For å komme frem til en dypere forståelse av hvilke kommunikasjonsaspekter som ligger bak barnets fortelling har jeg valgt å ta i bruk Gamst og Langballes (2004) tematiske beskrivelseslag beskrevet under kapittel 2.3.2 ”Tematisk innhold i barns beskrivelser”. Ved å inkorporere disse beskrivelseslagene i emnevurderingen vil en få tydeliggjort om barnevernkonsulenten klarer å følge opp barnet og la barnet få utdype seg fritt og uttømmende innenfor de emnene det samtales om. Jeg har i denne forbindelse valgt å anvende Gamst og Langballe (2004) sin hierarkiske modell for emnekategorisering utarbeidet etter Melander Marttala (1995) sin modell:

Figur 1. Hierarkisk modell for emnekategorisering.

Som vi kan se av figur 1 inkluderer den hierarkiske fremstillingen kategorier helt fra hovedemne som ligger til grunn for at samtalen finner sted, til Gamst og Langballe (2004) sine ulike aspekter innenfor beskrivelseslagene. Utifra barnets og barnevernkonsulentens ytringer vil man ved hjelp av den hierarkiske modellen for emne kategorisering hele tiden ha muligheten til å orientere seg i forhold til hvilke emner, aspekter og beskrivelseslag som fokuseres i dialogen (Gamst & Langballe, 2004; Melander Marttala, 1995).

Emnedreining:

Barnesamtaler skal bære preg av at kjeden av replikker skal ha en naturlig emnemessig sammenheng, slik at barnet og barnevernkonsulenten har et felles fokus på hva de snakker om. En slik sammenheng etableres i følge Vagle et al. (1993) i den innholdsmessige sammenheng i kjeden av utsagn. Ved å følge barnet i samtalen ut fra det barnet forteller kan et emne utvikle seg gradvis i en annen retning enn den man startet opp med. Dette er i følge Svennevig et al. (1995) ikke uvanlig og kan skje uten at man egentlig har hatt et skifte av emne.

Rekontekstualisering

Når en snakker rundt et emne vil emneområdet utvides etter hvert som ny informasjon tilføyes. Innenfor et slikt utvidet emneområde vil det være informasjon som i seg selv har potensiale til å bli egne emner. Et emne må imidlertid avsluttes før et nytt kan bringes inn i samtalen. Dette gjør at samtalepartene hele tiden skal kunne ha en felles oppfatning av hva slags emne som snakkes om, og på bakgrunn av dette kunne tolke hver enkelt ytring i lys av dette emnet. Som tidligere beskrevet vil også urelevante ytringer søkes å forstås som en videreføring av det eksisterende emnet så lenge det ikke er en klar markering av et emneskifte (Svennevig et al., 1995). Velger en samtaledeltaker derfor ut informasjon som er perifer i det gitte emneområdet og gjør det sentralt i sin replikk, er dette et forhandlingsutspill som bevisst eller ubevisst inviterer til emnedreining eller rekontekstualisering av det eksisterende emnet (Linell, 1995; Svennevig et al., 1995). Knytter den andre an til dette momentet foretar partene en felles bevegelse som gradvis resulterer i et nytt emne, altså en rekontekstualisering.

4.1.3 Kohesjon

Man kan altså ikke skifte emne når som helst i en samtale. Et emneskifte må forberedes og signaliseres før det inntreffer og et hvert språk har derfor et sett av lingvistiske ressurser for å binde sammen en del av en tekst med en annen (Halliday & Hasan, 1976; Skarbø, 1999). Samtaledeltakerene benytter seg da av ulike språklige markører og/eller teknikker for å opprettholde koherensen i samtalen. En slik eksplisitt markering av sammenheng kalles kohesjon og markeres ved hjelp av kohesjonsmekanismer som semanterer innholdet i samtalen. Semantikk er en del av gramatikken, det vil si studiet av systemet (Vagle et al., 1993).

Språket inneholder altså et system av virkemidler som hjelper samtaledeltakerene å markere og forstå hva som henger sammen og hva som ikke gjør det, samt hva slags relasjon det er mellom delene. Kohesjon indikerer altså sammenheng og skal være til hjelp for å tydelig markere skifte av emne for ikke å forvirre samtalepartneren (Svennevig, 2009). Kohesjon er imidlertid mer enn en markering av et emneskifte. I en samtale som består av flere ytringer, vil ytringene stå i forhold til hverandre. Det er da interessant å se hvilke forhold det er mellom disse ytringene, om det er et semantisk forhold i mellom dem (Ibid.). I det følgende vil jeg gi en oversikt over det utvalgte kohesjonsanalytiske strukturelle grunnlaget som er benyttet i emnebedømmelsen i denne studien:

Strukturelle fenomener:

Tekstreferanse (kopling mellom replikkens kohesive forbindelser):

- *Proformer* – er ord som står i stedet for andre. De vanligste proformene er pronomener (han, hun, det, de), men vi har også proadjektiv (slik, sånn) og proadverb (der, da) (Vagle et al., 1993, s. 148).
- *Anafori og deiksis* – betegner fenomener med pekende eller henvisende egenskaper. Dette gjør at alle pronomener er proformer.
  - Anaforiske proformer peker tilbake på et korrelat i foregående setning og kan ikke tolkes alene uten det leddet det viser tilbake til.
  - Et korrelat er det ordet, leddet eller setningen som henvisningsordet viser til.
  - Deiktiske proformer peker ut over teksten til forhold i senders og mottakers verden (Vagle et al., 1993).

Leksikalsk identitet:

- *Repetisjon* – har vi når den leksikalske enheten gjentas fullstendig identisk, eller i bøydd form i neste setning (Vagle et al., 1993, s. 149).
- *Inferens* – er en fellesbetegnelse for ulike måter å kommunisere implisitt informasjon på. Inferens betegner altså slutninger man trekker på grunnlag av et sett med premisser. *Inferenskopling* er en samlekategori for ord og uttrykk som på en eller annen måte er assosiert med hverandre. Disse leksikalske uttrykkene er i semantisk slektenskap med hverandre, og de har tendens til å opptre sammen i en tekst. Dette til forskjell fra andre koplingstyper som overlater inferenskoplingen til leseren å finne forbindelsen mellom elementer i ulike ytringer (Vagle et al., 1993, s. 156). Et eksempel kan være: i og med de leksikalske uttrykkene ”mammars kjæreste”, ”under trappen” og ”der vi bodde før”, vil en kunne se en sammenheng med uttrykkene ”bråk” og ”redd”.

Interaksjonsmarkører:

- *Tilbakekoblingssignaler* – er de ord eller uttrykk mottakeren ytrer for å la den andre: fortsette å tale, signalisere forståelse, holdninger eller lignende. Tilbakekoblingssignaler gir informasjon til den som snakker om mottakeren ønsker å overta ordet eller ikke. Slike ord eller uttrykk ytres gjerne samtidig med at den andre snakker og realiseres gjerne ved uttrykk som: ja, åh, akkurat osv (Svennevig et al., 1995, s. 38).

Tekstmarkører:

- *Tekstmarkører* – brukes gjerne i forhold til introduksjon eller avrundning av emner og aktiviteter i samtalen. Dette kan eksempelvis være: vel..., ålreit..., men... (Svennevig et al., 1995, s. 39).

Ikke språklige markører for emnebytte:

- *Non-verbale tegn:*
  - pauser

- *Verbale tegn* – dette kan være:
  - invitasjon til tema
  - sammenfatninger/oppsummeringer
  - metakommentarer

4.1.4 Fremgangsmåte

Ved å gjennomføre en samtaleanalyse som skissert ovenfor, vil denne være så detaljert at den vil bidra til å finne konkrete svar på hvilke kommunikasjonshandlinger barnevernkonsulentene tar i bruk gjennom samtalen og hvilke reaksjoner barnet har på disse og omvendt. Studien vil på denne måten kunne beskrive den interaksjonelle dynamikken mellom barnet og barnevernkonsulentene samt identifisere eventuelle fenomener som fremmer eller hemmer barnets fortelling, i tillegg til å kunne beskrive nøyaktig hva som skjer når samtalen beveger seg over i sensitive temaer.

Med fokus på om barna ble hørt og ivaretatt startet første trinn i studien med en åpen induktiv tilnærming til datamaterialet bestående av 48 samtaler, samt samtalenes tilhørende tilleggsopplysninger. Dette innebar at jeg gikk inn i datamaterialet med en noenlunde forutsetningsløs og lite presis problemstilling, for på den måten å forsøke å tilnærme meg en virkelighet jeg ikke kjente til (Halvorsen, 2003). Intensjonen var å først danne meg et helhetsinntrykk av det som skulle undersøkes, for så etter grundig og gjentatt gjennomlesning av datamaterialet kunne ha muligheten til å bli oppmerksom på fenomener i samtalen.

Ut fra fenomenene som ble identifisert, ble det foretatt et utvalg på sju samtaler der disse kom tydelig frem. Som forsker skal man i følge Femø Nielsen og Beck Nielsen (2005) aldri fremme slike fenomener uten å ha en mikroanalytisk dekning. Det ble derfor foretatt en grundig analyse av de utvalgte samtalene. Samtalene ble analysert hver for seg, hvorpå det igjen ble foretatt et utvalg der det ble trukket ut dialogsekvenser som kunne belyse fenomenene på en god måte. Det er disse dialogsekvensene som vil presenteres som koherente og inkoherente kommunikasjonsmønstre i det videre arbeidet, men først beskrives gjennomføringen av analysene:

Analyseprosessen startet med å identifisere hovedemne og mikroemne, samt finne frem til de innholdsmessige referensielle størrelsene som ble innført i samtalene. Dette var emnene barnevernkonsulentene ønsket utdypet og var derfor utgangspunktet for den videre samtalen. I

barnesamtalene som var gjenstand for denne studien skulle samtalsens mikroemne og de referensielle størrelsene være presentert for barnet i forkant av samtalen. En samtals referensielle størrelser er de betydningsfulle ordene som utgjør emnets innhold og som etablerer rammen for samtalen frem til nye referensielle størrelser blir presentert. På denne måten skulle barnet være forberedt på at samtalen skulle foregå og hvilke emner som skulle samtales om.

Slike intuitive identifikasjoner av emner baserer seg i følge Gamst og Langballe (2004) på at hovedreferenter innen ett av de tre beskrivelseslagene opptrer på en emnekoherent måte i samtalen. Når hovedreferentene skiftes ut, eller en endrer fokus i samtalen ved å samtale rundt et annet aspekt eller beskrivelseslag, vil dette innebære et signal på at et nytt emne er innført i samtalen (Gamst & Langballe, 2004; Melander Marttala, 1995). I analysen ble fokuset på hovedreferenter foretatt gjennom en detaljert gjennomgang av samtalen ytring for ytring i dialogsekvensene. Slik kunne oppmerksomheten rettes mot barnet og barnevernkonsulenten og om de var oppmerksomme på hverandre og fulgte hverandre i forhold til ytringenes innhold og fokus.

Dette gjorde at en fikk innsyn i om den enkelte ytringen knyttet an til den foregående ytringen. På denne måten kunne en se om ytringen hadde en semantisk sammenheng i samtalen, eller hvorvidt dens meningsinnhold var et fremlegg til nytt emne ved skifte av referensielle størrelser. Gamst og Langballe (2004) skriver at søkelyset da rettes mot koherente og inkoherente konstituerende innslag i ytringene mellom barnet og barnevernskonsulenten. De sier videre at en på dette grunnlaget har muligheten til å utforske hvordan barnet og barnevernkonsulenten oppfatter den andres ytring og om de knytter seg an til hverandre.

Ved hjelp av den hierarkiske modellen for emnekategorisering vil det kunne være mulig å orientere seg i forhold til emner, aspekter og beskrivelseslag i dialogen (Gamst & Langballe, 2004; Melander Marttala, 1995). Dette gjør at en vil kunne få innblikk i det interaksjonelle forholdet i dialogen, ved å lokalisere om barnet og barnevernkonsulenten klarer å opprettholde et felles perspektiv og ved hjelp av kohesjonsmarkører klarer å opprettholde et semantisk innhold i dialogen. Alternativt vil en kunne identifisere om emneveksling finner sted ved emnedreining eller forsøk på rekontekstualisering av nye emner. Fokuset ved en slik analyse er å se om barnet blir gitt anledning til å utdype og fortelle om sin situasjon innenfor de ulike lagene, på en slik måte at barnevernkonsulenten får innblikk i og en helhetlig

forståelse av hvordan barnet egentlig har det. Slik avdekning kan være av avgjørende betydning for at barnevernkonsulentene skal kunne vurdere alvoret i situasjonen.

4.2 Presentasjon av studiens analyser

Gjennom samtaleanalyse av sju barnesamtaler ble det identifisert to grader av koherens. Med fokus på hva som skjer når barnet og barnevernkonsulenten beveger samtalen over på sensitive temaer, vil den interaksjonelle dynamikken mellom barnet og barnevernkonsulenten beskrives ut i fra en oppsummering av den samtaleanalytiske koherensanalysen i to dialogsekvenser. Dette vil være dialogsekvenser hvorav den ene har et koherent- og den andre et inkoherent (brutt) kommunikasjonsmønster. Deretter analyseres det tematiske innholdet i barnets beskrivelser ved å fremstille mønsteret for temautviklingen sett i lys av det indre-, mitre- og ytre beskrivelseslag. Til sist sees det nærmere på hvordan barnets fortelling belyser det innførte mikroemnet innenfor de ulike beskrivelseslagene i dialogsekvensen.

I dialogsekvensene er I: benyttet som tegn for å illustrere barnevernkonsulentens sine ytringer og B: benyttet som tegn for barnet.

4.2.1 Koherent kommunikasjonsmønster

Denne samtalen foregår mellom en barnevernkonsulent og en gutt på 9 år. Det foreligger en bekymringsmelding fra skolen på bakgrunn av at gutten har fortalt at mor har utsatt ham for vold. Tidligere i samtalen har gutten fortalt at mamma ble redd for at barneverntjenesen skulle komme hvis han fortalte slike ting til skolen. Barnevernkonsulenten spør gutten hvordan han har det når mamma sier hun blir redd. Gutten svarer at han får litt vondt i magen.

Barnevernkonsulenten spør gutten videre:

I: 41   Hvordan er det for eh... deg når de voksne er sinte?

B: 42   Ikke noe gøy.

I: 43   Det er ikke gøy. Hva er det som ikke er gøy?

B: 44   Når de er sinte så blir jeg lei meg.

I: 45   Da blir du lei deg.

B: 46   Når de er sinte på meg.

I: 47   Ja. Kan du fortelle om en gang... noen voksne har vært sint på deg? Hvem det var?

- B: 48 Mamma, mamma var sint på meg en gang. Hu tok'a oss... og så meg og broren min inn i dusjen og så skylte 'a iskalt vann på oss. Med dusjen. Hun dytta oss inn igjen og vi prøvde å komme oss ut.
- I: 49 Ja.
- B: 50 Og en annen gang, så tok hun belte og slo oss på rumpa uten truse på. Det gjorde vondt.
- I: 51 Det gjorde vondt.
- B: 52 1 til 2 timer. Au, au.
- I: 53 Gjorde det vondt i to timer?
- B: 54 Mm.
- I: 55 Mm. Da har du fortalt om to ganger mamma var sint. Skal jeg se om jeg klarer å fortelle om igjen, sånn som du fortalte det. En gang så var mamma sint på deg og søstra di... og da tok hun dere inn i dusjen...
- B: 56 Eller, det var med trusa på, tror jeg. Jeg husker ikke så veldig godt.
- I: 57 Og så skylte hun dere med iskaldt...
- B: 58 Vann i dusjen, ja.
- I: 59 Iskaldt vann i dusjen.
- B: 60 Det er det verste jeg veit – å få iskaldt vann på meg.
- I: 61 Det er det verste du veit, å få iskaldt vann. Og hvordan er det? Hvordan kjennes det?
- B: 62 Det kjennes som jeg skal bli frysi inn i is.
- I: 63 Kjennes ut som du skal bli frysi inn i is. Og så var det en annen gang, fortalte du, at mamma var sint, og... hadde hun slått... deg med? Belte?
- B: 64 Mmm!
- I: 65 På rumpa?
- B: 66 Med truse på og det gjorde vondt. Og det var på (tidligere bosted).

Oppsummering av koherensanalyse

På bakgrunn av bekymringsmeldingen har barnevernkonsulenten en samtale med gutten for å utrede hans hjemmesituasjon. Hovedemnet i samtalen er altså hvordan barnet har det hjemme. Det identifiserte mikroemnet i samtalen er at gutten har fortalt på skolen at moren har utsatt ham for vold og gutten er forberedt på at det er dette emnet som skal snakkes om. Gjennom koherensanalysen kommer det tydelig frem at mikroemnet videreføres gjennom hele dialogsekvensen på en sementert og koherent måte. I tekstens overflatestruktur fremkommer

de identiske tekstreferentene ”sint”, ”voksne” og senere ”mamma”. Disse fremstår som tydelige referensielle størrelser som barnet ekspanderer sin fortelling rundt.

Det er imidlertid verdt å feste seg ved det punktet i dialogsekvensen, der temaet rundt de to hendelsene barnet fortalte om antakelig var uttømt og samtalen naturlig stanset opp. Gutten hadde muligheten til å knytte seg an til barnevernkonsulentens ytring uten at han benyttet seg av dette. Han valgte isteden å gi en minimal bekreftelse eller et tilbakekoplingssignal til barnevernkonsulenten: ”mm” (B: 54). Dialogsekvensen som frem til nå har vært svært koherent, kommer altså til et kritisk punkt der den videre dialogen står i fare for å stoppe opp og dermed føre til et brudd i samtals koherens. Den videre dialogen er avhengig av barnevernkonsulentens neste ytring.

Barnevernkonsulenten velger å bruke en oppsummering der hun refererer til guttens tidligere fortellinger vedrørende opplevelser på handlingsplan (tar dere inn i dusjen). Barnet er isteden opptatt av om han hadde truse eller ikke når moren hadde slått ham, noe som i og for seg er irrelevant for barnevernkonsulenten, da handlingen i seg selv er ulovlig og svært alvorlig. Istedenfor å gå inn i dette og risikere å få et brudd på den videre dialogen, velger barnevernkonsulenten å gå videre umiddelbart tilknyttet sin siste ytring. Hun fortsetter dialogen på det samme planet som hun hadde startet opp på, altså på handlingsplan der moren tar guttene inn i dusjen (I: 57). Barnevernkonsulenten knytter så handlingene til de referensielle størrelsene ”mamma” og ”sint”. Hun metakommuniserer så med gutten og gir ham på denne måten mulighet til å gå inn å rette på henne hvis hun gjentar noe feil. Hun repeterer på nytt de referensielle størrelsene ”mamma” og ”sint” og kopler dem til guttens egen fortelling ved å repetere guttens beskrivelser av temperaturen på vannet i dusjen: ”og så skylte hun dere med iskalt...” (I: 57).

Når barnevernkonsulenten repeterer det følelsesladete ordet ”iskaldt” knytter gutten seg raskt til minner i forhold til hvordan han følte og opplevde denne situasjonen, noe som fører til at gutten knytter seg an ved å komme med følgende ytring: ”Vann i dusjen, ja” (B: 58).

Barnevernkonsulenten benytter seg av den nyinnførte muligheten, ved å knytte seg an til barnets ytring og repetere det gutten sier identisk. På denne måten sementerer barnevernkonsulenten dialogen igjen og unngikk et brudd i samtals koherens. Samtalen fortsetter deretter å være utdypende på en koherent måte.

Dialogsekvensen er altså koherent med tanke på hvordan ytringene semantisk henger sammen. Barnevernkonsulentens oppgave i en barnesamtale er imidlertid også å legge til rette for at barnet skal fortelle sin historie på en slik måte at barnevernkonsulenten får et helhetlig innblikk i hva som har skjedd, hvor og i hvilke sammenheng hendelsen skjedde og hvordan dette påvirket barnet da og nå. I følge Gamst og Langballe (2004) må barnets frie fortelling i denne sammenheng også innebære beskrivende og utdypende fortellinger innenfor de tre beskrivelseslagene, for at det innførte mikroemnet skal være optimalt belyst. Det skal nå sees nærmere på dialogsekvensens mønster for temautvikling, sett i lys av det indre-, mitre- og ytre beskrivelseslag, altså om gutten forteller sin historie innenfor følelsesplan, handlingsplan og det kontekstuelle plan:

Dialogsekvensens mønster for temautvikling

Av dialogsekvensen kommer det frem at barnevernkonsulenten innleder samtalen om det sensitive temaet med en ytring på følelses og opplevelsesplan (Hvordan er det for deg når voksne er sinte? (I: 41)), hvorpå barnet utdyper sin fortelling på tilsvarende plan. En ser at barnevernkonsulenten følger gutten tett i hans uttalelser og leder samtalen på en god måte inn på de ulike beskrivelseslagene. Det fremkommer i den sammenheng at barnet i stor grad følger opp barnevernkonsulentens ytringer på tilsvarende plan som det barnevernkonsulenten legger føringer for. Et eksempel på dette er når barnevernkonsulenten leder dialogen fra følelsesplan til handlingsplan (Ja. Kan du fortelle om en gang... noen voksne har vært sint på deg? Hvem det var? (I: 47)). Barnet svarer da med å fortelle at det var moren som hadde vært sint og forteller så om en hendelse som hadde skjedd i dusjen.

Av dialogsekvensen ser vi at barnevernkonsulenten tidvis lar barnet styre dialogen. Det er et mål at barnet skal få fortelle fritt og uttømmende, uten at barnevernkonsulenten bryter barnet av. Et eksempel på dette er når barnet har fortalt på et kontekstuell plan at mor har slått, for så å gå over til hvordan dette føles (B: 50). Når barnevernkonsulenten da følger opp barnets fortelling på tilsvarende plan (følelses og opplevelsesplan) kan barnet fortsette sin fortelling. Når barnevernkonsulenten derimot merker at dialogen risikerer å ende i et brudd, kan det være formålstjenlig å velge å ikke følge barnets fortelling, men heller lede barnet videre i samtalen. Et eksempel på dette kan være når barnet stopper opp og undrer seg på et kontekstuell plan om han hadde hatt trusen av eller på når moren hadde slått ham (B: 56). Barnet snakker her om en tematikk som er vanskelig å snakke om og barnet er opptatt av å fortelle det riktig.

Istedenfor å gå inn i dette velger barnevernkonsulenten isteden å føre samtalen tilbake på et følelses og opplevelsesplan, hvorpå barnet kan fortsette sin fortelling uten at samtalen bryter.

Ved å lede en samtale på denne måten er dette i følge Gamst og Langballe (2004) den optimale måten å gi barn muligheten til å fortelle fritt og uttømmende om sårbare temaer. Både barnevernkonsulenten og barnet holder seg tett opp mot det innførte mikroemnet (at voksne er sinte på gutten), noe som gjør at temaene blir fyldig og detaljrikt beskrevet. Barnevernkonsulenten har altså lyktes i å følge og lede barnet i dialogen på en slik måte at alle aspektene i forhold til indre- mitre- og ytre lag utdypes. Hun velger imidlertid ikke å gå så mye inn på de kontekstuelle forholdene, men forholder seg isteden til situasjonene barnet fortalte om og barnets opplevelse av disse.

Det er på dette nivået barnesamtaler i barneverntjenesten og politiavhør av barn skiller seg fra hverandre. Med bakgrunn i bevisførsel vil politiavhør ha mye større fokus på kontekstuelle forhold enn det en barnesamtale i barneverntjenesten vil ha. Begge er institusjonelle samtaler med målsetning om å avdekke, men informasjonen som fremkommer av barneverntjenestens samtaler skal brukes i det videre arbeidet med barn og familier, hvorpå barnets beskrivelser på følelses og opplevelsesplan, samt på handlingsplan vil være de viktigste aspektene å få avdekket og utdypet.

Hvordan belyser barnets fortelling det innførte temaet?

Barneverntjenesten har altså mottatt en alvorlig bekymringsmelding som beskriver at gutten har fortalt at mor har utsatt ham for vold og barnevernkonsulenten har derfor innført følgende tema i dialogen: ”Hvordan er det for eh... deg når de voksne er sinte?” (I: 41). I det følgende sees det nærmere på hvordan barnets fortelling belyser dette temaet innenfor de ulike beskrivelseslagene, noe som illustreres ved hjelp av følgende visuelle oppstilling:

DET INDRE BESKRIVELSESLAG – Beskrivelser på opplevelses og følelsesplan

- B: Ikke noe gøy
- B: Blir lei meg
- B: Det verste jeg veit å få iskaldt vann på meg
- B: Kjennes som jeg skal fryse inn i is

B: Vondt å bli slått med belte

B: Gjorde vondt i to timer

DET MITRE BESKRIVELSESLAG – Beskrivelser på handlingsplan

B: Mamma var sint, tok han og broren inn i dusjen og skylte iskaldt vann på dem, de forsøkte å komme seg ut

B: En annen gang, slo hun dem med belte, på rumpa

DET YTRE BESKRIVELSESLAG – Beskrivelser på kontekstuell plan.

B: Usikker på om han var uten eller med truse når mor slo med belte

B: Hendelsen skjedde på (tidligere hjemsted)

En ser ved hjelp av denne illustrasjonen at dialogsekvensen har et tematisk koherent mønster i sin temautvikling. Det innførte temaet om hvordan det er for barnet når de voksne er sinte, utvikles gjennom de ulike aspektene på det indre-, det mitre- og det ytterste beskrivelseslag i barnets fortelling. Barnet forteller at det blir lei seg og at det ikke oppleves gøy når voksne er sinte. Han peker ut mor som den som utfører handlingene og beskriver to ulike episoder i detalj, for så å beskrive hvordan dette føltes for han. Vi kan av denne fremstillingen se at barnevernkonsulentene kunne forsøkt å utdype noe mer i forhold til kontekstuelle forhold i barnets fortelling, men ser at handlings- og opplevelseslaget er de forhold som er viktigst å belyse for å sikre barnet rett hjelp til rett tid.

Det skal nå sees nærmere på hvordan et inkoherent dialogmønster påvirker barnets muligheter til å fortelle:

4.2.2 Inkoherent (brutt) kommunikasjonsmønster

Barnesamtalen omhandler ei jente på 8 år, som bor sammen med sin mor. Morens foreldre begynner å bli gamle og mor ønsker å flytte tilbake til hjemlandet sitt, mens jenta ønsker å bli boende igjen i Norge. Moren og jenta har allerede snakket om fosterhjem som en mulighet, noe som gjør at jenta lever i en svært uforutsigbar omsorgssituasjon. I samtalen vi nå skal se

nærmere på, ønsker barnevernkonsulentene å finne ut av hvordan jenta har det, hva hun tenker og hvilke ønsker hun har for sin situasjon. Barnet og barnevernkonsulentene har startet samtalen med å snakke om fritidsinteresser og barnevernkonsulentene endrer så samtaleemne ved å spørre jenta om hennes situasjon:

I: 37 Du vet ikke noe å si. Har du hatt noen tanker om det da?

B: 38 Noen ganger.

I: 39 Kan du fortelle meg hva du tenker da?

B: 40 At jeg ikke har lyst til å reise.

I: 41 At du ikke har lyst (4. sek) og hvorfor har du ikke lyst til å reise da?

B: 42 Fordi det er mye bedre her.

I: 43 Mye bedre her i Norge. (4. sek) men hvordan, var du og mamma i hjemlandet i sommerferien? (1. sek).
Hvordan var det?

B: 44 Eh ja (2. sek.). Da var vi nok på (fars hjemsted) tror jeg.

I: 45 (Fars hjemsted) ja. (2. sek) men var du litt sammen med pappa da?

B: 46 Ja to måneder.

I: 47 Så da var du litt sammen med pappa. To måneder hos pappa, så var du litt sammen med mamma på (morshjemsted) resten da eller? (3. sek).

B: 48 Mener du akkurat sommerferien, eller mener du før jul?

I: 49 Jeg mener egentlig i sommerferien, for dere var ganske lenge borte i sommerferien.

B: 50 Da var vi bare i (fars hjemsted).

I: 51 Fikk du ekstra fri fra skolen da?

B: 52 Ca. to uker.

I: 53 Ca. to uker ja. Okei. Og da var dere på (mors hjemsted)?

B: 54 Ja

I: 55 Ja. (7. sek) men hvis du hadde sett for deg hvordan en ønskesituasjon var for deg (jentas navn), hvordan hadde den vært? (2. sek).

B: 56 Jeg vet ikke.

I: 57 Nei (8. sek) Det er litt sånn, det er kanskje litt rart at jeg spør om alle de tingene men det er så innmari viktig at jeg får vite hva du tenker om det. nå er det jo ofte sånn at det er de voksne som bestemmer en

del, men det er så innmari viktig å vite hva du tenker. (2. sek) om disse tingene. Så ikke ting skjer uten at du, i hvertfall har fått sagt hva du mener. (35. sek) Er det vanskelig? (2. sek) hm?

B: 58 Nei det er bare det at jeg kjeder meg.

Oppsummering av koherensanalyse

Som det er kommet frem av dialogen og bakgrunnsinformasjonen befinner denne jenta seg i en svært uforutsigbar omsorgssituasjon, der moren til jenta ønsker å flytte fra henne.

Hovedemnet i samtalen er derfor å snakke med jenta om hvordan hun har det i dagens situasjon og hva hun tenker fremover. Mikroemnet (at moren ønsker å flytte tilbake til hjemlandet) kommer imidlertid ikke tydelig frem av dialogen noe som bryter med den hierarkiske fremstillingen og i seg selv gjør utgangspunktet for samtalen noe ustrukturert. Av bakgrunnsinformasjonen kommer det imidlertid frem at mikroemnet for samtalen ble presentert for barnet dagen i forvegen. Av barnets ytringer i dialogen ser det ut til at barnet vet hva som er hovedhensikten med samtalen. Tidligere i dialogen har barnevernkonsulenten valgt å presentere aspektene hun ønsker å ha fokus på og de referensielle størrelsene er derfor ”hva skjer fremover?”, ”hva ønsker jenta?” og ”hvordan ser hun for seg tiden fremover?”.

Gjennom koherensanalysen kan en se at barnevernkonsulenten i starten av dialogsekvensen er noe vag og upresis i spørsmålene, noe som gjør at det tar litt tid før jenta blir med i samtalen. Barnevernkonsulenten velger å stille følgende spørsmål ”Du vet ikke noe å si. Har du hatt noen tanker om det da?” (I: 37). Dette er et spørsmål knyttet direkte opp mot mikroemnet og de referensielle størrelsene, noe som gjør at jenta umiddelbart svarer at hun har tenkt på det noen ganger. På denne måten åpner jenta for å svare i forhold til det sensitive temaet på et følelses og opplevelsesplan, slik barnevernkonsulenten legger føringer for.

Barnevernkonsulenten responderer på barnets uttalelser, men endrer så fokus ved å innføre andre mikroemner og nye hovedreferenter, fremfor å la barnet utdype sin fortelling på gjeldende beskrivelseslag. Eksempler på slike emneskifter er at barnevernkonsulenten fra å samtale med jenta om at hun ønsker å bli boende i Norge, skifter fokus til: hva synes jenta om at mamma flytter, ferie med mor, samvær med far og fravær fra skolen. En ser at emnene som introduseres er perifere i sammenhengen og når hovedreferenter byttes ut på denne måten, er det signaler på at en har et nytt emne (Melander Marttala, 1995).

Det er tydelig at barnet søker koherens og forsøker å knytte seg an til barnevernkonsulentens ytringer. Kohesjonsmekanismer som kunne hjulpet barnet i å holde fokus blir i liten grad

brukt og det oppstår brudd i semantikken og dermed brudd i dialogens koherens. På tross av at emneskiftene skjer på en uforutsigbar måte, kan en likevel se at barnet lar seg lede til å følge opp barnevernkonsulentens initiativer til emnebytte. Dette skjer selv om det fører samtalen over på andre emner enn det som var utgangspunktet. Ved at barnevernkonsulenten ikke er målrettet og hierarkisk i sin gjennomføring og ved at hun leder samtalen på en lite oversiktlig måte, kan en derfor se at hun ikke lykkes i å være observant og sensitiv ovenfor barnet og dets ytringer. Hun klarer med andre ord ikke å skape et intersubjektivt fokus i dialogen og barnet blir isteden forvirret, noe som fører til at barnet hindres i å ekspandere sin fortelling rundt temaet at mamma vil flytte. Denne dialogsekvensen fremstår med andre ord som inkoherent med tanke på hvordan ytringene semantisk henger sammen. Det skal nå sees nærmere på dialogsekvensens mønster for temautvikling, sett i lys av beskrivelseslagene:

Dialogsekvensens mønster for temautvikling

Av denne dialogsekvensen kommer det frem at barnevernkonsulenten innhenter samtalen ved å metakommunisere med barnet, for så å lede samtalen over mot det sensitive temaet på et følelses og opplevelsesplan (Du vet ikke noe å si. Har du hatt noen tanker om det da? (I: 37)). Barnet og barnevernkonsulenten følger hverandre opp på tilsvarende beskrivelsesplan der barnet utdyper at hun ikke har lyst til å dra, men ønsker å bli boende i Norge (I/B: 38-42). Så snart samtalen dreier over på det sensitive temaet og barnet beskriver at hun ønsker å bli værende i Norge, skjer det en brå emnedreining. Istedenfor å hjelpe barnet å utdype det sensitive temaet, velger barnevernkonsulenten å gå over på et kontekstuel plan, til et emne som er perifert i sammenhengen (Sommerferien (I: 43)). Barnet nøler, men følger så opp det nyinnførte emnet innenfor det nyinnførte beskrivelsesplanet (B: 44).

Barnevernkonsulenten holder seg til kontekstuel plan, men fortsetter å foreta to nye emnedreininger umiddelbart etter hverandre (Samvær med pappa og ferien med mor (I/B: 45-47)). Det er tydelig at barnet strever med å kople seg an og leter etter kongruens, hun velger å metakommunisere for å finne ut hva som er det gjeldende emnet: ”Mener du akkurat sommerferien, eller mener du før jul?” (B: 48). De snakker så om ferien og holder seg fortsatt innenfor det kontekstuelle plan (B/I: 48-50). Barnevernkonsulenten tar så initiativ til å snakke med barnet om skolefravær, et nytt perifert emne innenfor det kontekstuelle plan, hvorpå barnet responderer på samme plan (I/B: 51-53). Dialogen stanser opp når barnet kommer med en minimal respons (B: 54).

Barnevernkonsulentene tar ansvar for å drive dialogen videre. Hun ”starter samtalen på nytt” ved igjen å innføre dialogens innledende mikroemne, på følelses og opplevelsesplan, nemlig hva barnet kunne ønske seg i den uforutsigbare situasjonen det er i (I: 55). Barnet har imidlertid falt av og svarer kun med en minimal respons (B: 56). Barnevernkonsulentene jobber for å få i gang dialogen igjen og fortsetter sin ytring ved å metakommunisere og ta flere sterke initiativer ovenfor barnet på følelses og opplevelsesplan. Istedenfor å knytte seg an svarer barnet med en minimal respons for så å si at hun kjeder seg (B: 57).

I tråd med det koherente kommunikasjonsmønsteret fremkommer det også her en stor sansynlighet for at barnet følger opp barnevernkonsulentens initiativer til å bytte samtaleemne. Vi ser at jenta er åpen for å snakke om det innførte emnet (at hun står igjen uten omsorgspersoner hvis moren flytter), mens barnevernkonsulentene isteden velger å innføre nye mikroemner som er perifere i sammenhengen. Barnet følger barnevernkonsulentens initiativer til å bytte samtaleemne og informasjonen som fremkommer blir derfor detaljfattig og lite oppklarende i forhold til barnets situasjon. Barnevernkonsulentene lykkes altså ikke i å følge og lede barnet på en slik måte at alle aspektene i forhold til indre- mitre- og ytre lag utdypes, noe som er viktig å avdekke i forbindelse med barneverntjenestens videre arbeid.

Hvordan belyser barnets fortelling det innførte temaet?

Barneverntjenesten skal altså gjennomføre en samtale med denne jenta med bakgrunn i den uforutsigbare situasjonen hun lever i. Det barnevernkonsulentene ønsker å avdekke i dialogen er hvordan det påvirker jenta at moren vurderer å flytte og at jenta ikke har noen omsorgspersoner som kan ta vare på henne hvis moren flytter. I det følgende sees det på hvordan barnets fortelling belyser dette temaet innenfor de ulike beskrivelseslagene i det inkoherente kommunikasjonsmønsteret, noe som illustreres ved hjelp av følgende visuelle oppstilling:

DET INDRE BESKRIVELSESLAG – Beskrivelser på opplevelses og følelsesplan

B: Har hatt noen tanker om egen situasjon

B: Har ikke lyst til å reise

B: Det er mye bedre her

B: Kjeder seg i samtalen

DET MITRE BESKRIVELSESLAG – Beskrivelser på handlingsplan

Det finnes ingen beskrivelser på handlingsplan i denne dialogsekvensen.

DET YTRE BESKRIVELSESLAG – Beskrivelser på kontekstuell plan

B: sommerferien på fars hjemsted

B: Samvær med far

B: ferie med mor, på mors hjemsted

B: Oppklarende spørsmål i forhold til om de snakker om sommerferien eller juleferien

B: Ekstra fri fra skolen

Ved hjelp av denne illustrasjonen ser en at dialogsekvensen har et tematisk inkoherent mønster i sin temautvikling, og dermed ikke bidrar til at det innførte temaet (at moren ønsker å flytte fra jenta) utvikles gjennom de ulike aspektene på det indre-, det mitre- og det ytterste beskrivelseslag i barnets fortelling. Mye av samtalen foregår på det ytterste beskrivelseslag og utenfor relevante temaer. Det at moren ønsker å flytte fra jenta blir dermed i liten grad berørt, og dialogen bidrar ikke til avdekning og utdyping av barnets situasjon.

5 Fremstilling av studiens funn

I dette kapittelet fremstilles studiens funn gjennom først å beskrive den interaksjonelle dynamikken mellom barnet og barnevernkonsulenten, i det koherente- versus det inkoherente kommunikasjonsmønsteret. Det vil også drøftes hvorvidt koherensen i samtalen bidrar til å hemme eller fremme barnets muligheter for å fortelle. Videre trekkes det frem dialogsekvenser som viser identifiserte fenomener som kan bidra til å hindre barnet i å utdype sin fortelling. Funnene er eksemplifisert og drøftet under overskriftene: Koherent versus inkoherent kommunikasjonsmønster, Å unnlate å utdype, Et ønske om å ivareta og Vaghet og upresise spørsmål.

5.1 Koherent versus inkoherent kommunikasjon

Gjennom analysene har det kommet frem at sårbare temaer belyses i ulik grad, avhengig av kvaliteten på samtalens koherens. I samtaler med høy grad av koherens i kommunikasjonsmønsteret fremkommer det mer detaljrik informasjon om sårbare temaer, enn ved inkoherent kommunikasjonsmønster, noe som jeg nå skal se nærmere på:

Barnevernkonsulentens sensitivitet ovenfor barnet

Gjennom analysene av det koherente kommunikasjonsmønsteret kommer barnevernkonsulentens sensitivitet ovenfor gutten tydelig frem. Barnevernkonsulenten lytter godt og følger gutten tett opp i hans uttalelser. Hun lykkes på denne måten i å hjelpe gutten til å fortelle fritt, spontant, detaljert og utdypende om vanskelige opplevelser han har hatt med sin mor. Ved at barnevernkonsulenten er oppmerksom på sine egne bidrag inn i samtalen på denne måten, gjør dette også at guttens forutsetninger for å sette ord på vanskelige temaer rundt morens vold øker (Schibbye, 2002). Ved å vise gutten anerkjennelse og oppmerksomhet på denne måten, gir barnevernkonsulenten rom for eventuelle reaksjoner. Hun lykkes med andre ord i å oppnå felles fokus og en stor grad av intersubjektivitet i dialogen, noe som vises ved at begge er observante i forhold til hverandres ytringer (Gamst & Langballe, 2004; Øvreide, 2009).

I motsetning til det koherente kommunikasjonsmønsteret der barnevernkonsulenten gir gutten rom for reaksjoner og anerkjenner ham ved å være oppmerksom og lyttende, lykkes ikke barnevernkonsulenten i det inkoherente kommunikasjonsmønsteret å ivareta jenta på samme

måte. Barnevernkonsulentene har forberedt jenta på at det skal snakkes om hennes uforutsigbare hverdag og jenta har forventninger til at det er dette som er temaet for barnesamtalen.

Av dialogen kan en imidlertid se at barnevernkonsulentene beveger seg vekk fra dette temaet, så fort jenta har svart at hun ønsker å bli boende i Norge selv om moren flytter. Samtalen beveger seg så over i perifere temaer. Ved at barnevernkonsulentene ikke klarer å følge opp jentas uttalelser på denne måten, ser en av kommunikasjonen at jenta i liten grad responderer på barnevernkonsulentens nyinnførte temaer. Dette er temaer som antakelig har liten nytteverdi for jenta å snakke om og dermed er av liten interesse. En ser også at jenta strever med å følge sammenhengen i tema utviklingen i samtalen, noe som fører til at jenta og barnevernkonsulentene i liten grad oppnår felles fokus og intersubjektivitet.

Barnevernkonsulentene bidrar på denne måten i liten grad til å øke jentas forutsetninger for å kunne fortelle om det sensitive temaet som var utgangspunktet for samtalen (Øvreeide, 2009).

Samtalenes symmetri

Av barnevernkonsulentenes ulike grad av sensitivitet ovenfor barna kommer det frem at barnevernkonsulentene som samtaler med gutten som er slått av sin mor, ivaretar ham på en god måte. Av dialogen fremkommer det at barnevernkonsulentene er sensitiv ovenfor guttens signaler og at gutten opplever seg sett og ivaretatt. Barnevernkonsulentene viser ydmykhet og empati ovenfor gutten, bekrefter hans uttalelser og følger dem tett ved å repetere guttens egne ord identisk i sin respons til barnet. Dette vitner om aktiv lytting og anerkjennelse av guttens egne ord (Kinge, 2006).

Når dialogen stanser opp velger hun å gå tilbake på et følelsesmessig plan der hun starter med å repetere det gutten sa identisk, noe som gir gutten signaler på at hans oppmerksomhetsfokus og tilstand er oppfattet (Øvreeide, 2009). Det lykkes altså barnevernkonsulentene å få til et subjekt-subjekt forhold i dialogen. På denne måten reduseres også det asymmetriske maktforholdet mellom barnet og barnevernkonsulentene, noe som gjør at forutsetningene blir liggende til rette for et likeverdig og dialogisk forhold dem i mellom (Gamst & Langballe, 2004; Øvreeide, 2009). Av dialogen kan det sees at dette resulterer i detaljrik informasjon om hvordan omsorgssituasjonen påvirker barnet.

Det inkoherente kommunikasjonsmønsteret preges derimot av brå emneskifter, uten tydelige markeringer (Øvreeide, 2009). Et slikt kommunikasjonsmønster bærer preg av det asymmetriske forholdet det er mellom barnevernkonsulenten og barnet, ved at jenta i liten grad får utdypet sin opplevelse av situasjonen (Gamst & Langballe, 2004; Øvreeide, 2009). Samtalen fører ikke frem til fri fortelling, da barnevernkonsulenten isteden for å ivareta, ender opp med en utspørring av jenta, hvorpå jenta gir korte svar. Av dialogsekvensen fremkommer det at barnevernkonsulen blir mer opptatt av å få dialogen til å flyte, enn å fokusere på jentas oppmerksomhetsfokus og tilstand (Øvreeide, 2009).

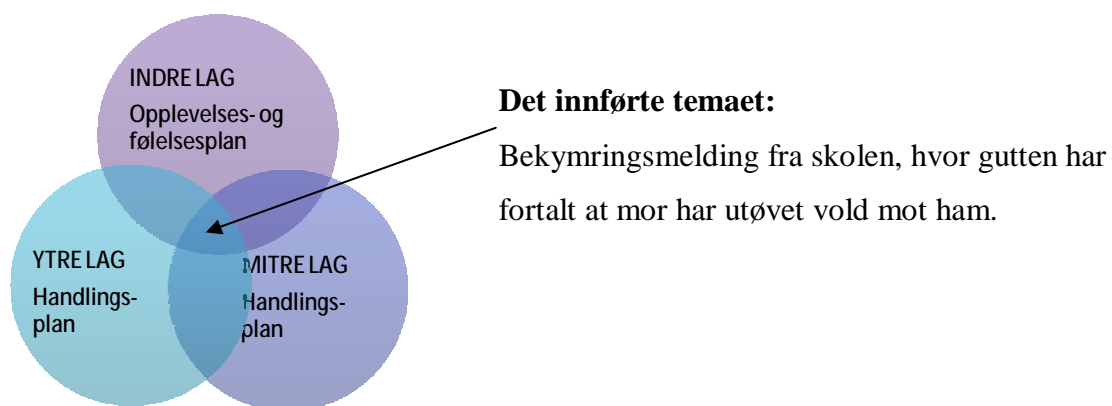
Barnevernkonsulenten lykkes tidvis med å oppnå felles fokus med jenta, men da på områder som ikke bidrar til å gi informasjon om jentas opplevelser og tanker om det at moren skal flytte. For barnet kan en slik asymmetri i samtalen resultere i en opplevelse av ikke å bli sett og hørt (Schibbye, 2002), noe som kommer tydelig til syne i dialogen når barnevernkonsulenten i slutten av dialogsekvensen forsøker å hente samtalen tilbake til det opprinnelige temaet. Jenta gir da tilbakemelding på at hun kjeder seg og på denne måten markerer hun at hun ikke ønsker å fortsette samtalen.

Graden av avdekking av sensitive opplysninger

Det koherente kommunikasjonsmønsteret viser altså tydelig at barnevernkonsulenten leder dialogen på en tilpasset og gjensidig måte og markerer start og slutt på ulike temaer i tråd med barnets fortelling (Øvreeide, 2009). Dette gjør at samtalen glir godt og både barnet og barnevernkonsulenten vet hva som snakkes om til en hver tid. På denne måten lykkes barnevernkonsulenten i å lede barnet til å fortelle fritt og uttømmende på en slik måte at det oppfyller Gamst og Langballes (2004) vurdering av den optimale barnesamtalen, som beskrevet i kapittel 2.3.2. ”Tematisk innhold i barns beskrivelser”. På neste side illustreres dette nærmere.

Guttens historie kan da illustreres med følgende figur:

Figur 2. Gamst og Langballes (2004) figur for den optimale og gode redegjørelsen, fri fortelling med utdyping av tema innen tre beskrivelseslag.

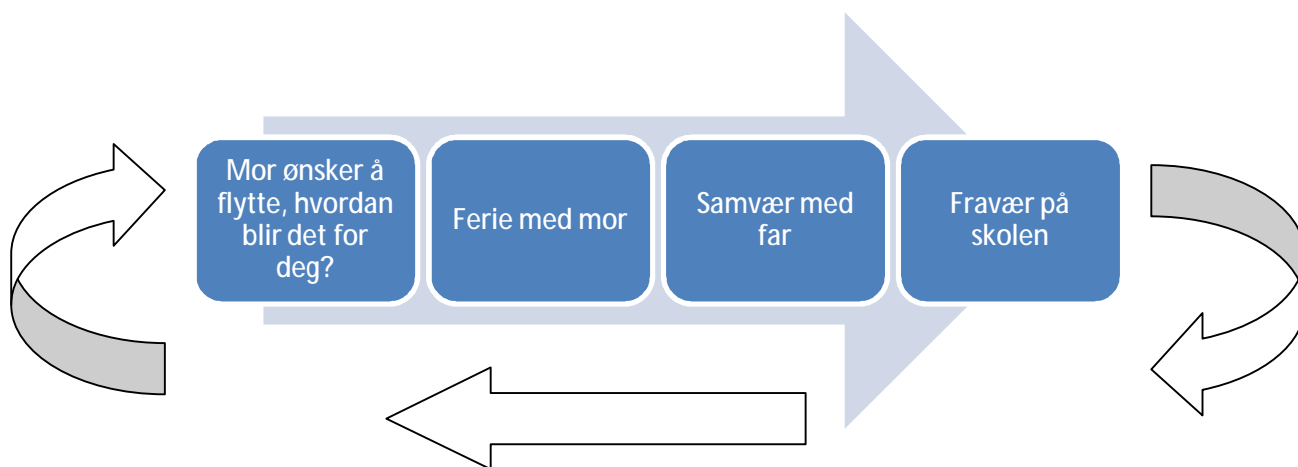

Figuren viser at gutten utdyper sin fortelling ved hjelp av de ulike beskrivelseslagene. Han forteller detaljrikt om to episoder hvor mor har vært voldelig mot ham, hvor de bodde når dette skjedde og hvordan det påvirker ham følelsesmessig når moren er sint. Når guttens fortelling utdyper forhold innenfor alle tre beskrivelseslagene på denne måten, får barnevernkonsulentene et godt innblikk i guttens liv sett fra hans perspektiv. Dette i tillegg til innhenting av informasjon fra foreldrene og øvrige hjelpeinstanser bidrar til at guttens omsorgssituasjon og hans styrker og svakheter blir belyst på en slik måte at det gir et godt utgangspunkt for barneverntjenesten til å sette inn riktige tiltak tilpasset guttens behov i det videre arbeidet.

Det inkoherente kommunikasjonsmønsteret viser derimot tydelig at barnevernkonsulentene ikke lykkes i å lede dialogen på en tilpasset og gjensidig måte. Hun følger ikke opp uttalelser barnet kommer med, men tar isteden kontroll over samtalen ved å styre den ut i perifere temaer. På denne måten legger ikke barnevernkonsulentene forholdene til rette for at barnet skal kunne fortelle på en slik måte at det oppfyller Gamst og Langballes (2004) vurdering av den optimale barnesamtalen. Isteden beveger samtalen innhold seg i ring ved at temaene gjentar seg i samtalen uten at de blir utdypet i særlig grad, noe som blir en utfordrende og utmattende prosess for både barnevernkonsulentene og barnet.

Dette kan illustreres med følgende figur:

Figur 3. Den sirkulære samtalen, uten utdypende redegjørelser av de ulike emnene.

Figuren illustrerer hvordan utgangspunktet for samtalen er å belyse jentas omsorgssituasjon og tanker fremover. Barnevernkonsulentens bidrag i dialogen fremmer imidlertid ikke barnets muligheter for å utdype sin fortelling innenfor aspektene indre-, mitre- og ytre lag og hun lykkes ikke i å være sensitiv ovenfor barnets ytringer (Gamst & Langballe, 2004). Når barnevernkonsulenten isteden begynner å samtale med jenta om ferien hun hadde med mor, om hun hadde samvær med far og om hun fikk mye fravær fra skolen, innebærer dette at hun ikke har klart å strukturere samtalen på en god måte. Hun forsøker å hente samtalen inn igjen ved å repetere hovedhensikten med samtalen, nemlig at moren skal flytte. Hun understreker ovenfor barnet at det er dette temaet som er viktig å snakke om, selv om det er barnevernkonsulenten selv som har ledet samtalen ut på andre temaer.

Av analysene som er gjort kommer det frem at dette fenomenet kan ha tendensen til å gå igjen flere ganger i samme samtale, noe som gjør at utgangspunktet for samtalen i liten grad opplyses. Dette innebærer også at hun ikke klarer å komme i en intersubjektivitet med barnet, noe som resulterer i detaljfattig informasjon om hvordan barnet påvirkes av morens manglende evne til å sette jentas behov fremfor sine egne, samt jentas syn på hva som vil være bra for henne videre.

I det følgende presenteres ytterligere funn av fenomener som hemmer barnets fortelling og dermed hindrer en utdypning av barnets situasjon:

5.2 Å unnlate å utdype

Forskning viser at de fleste negative barndomserfaringer er skjult, hemmeligholdt og underrapportert (Backe Hansen & Clausen, 2007; Felitti, 2002; Hjemdal et al., 2012; Mossige & Stefansen, 2007; Pinheiro, 2006; St.meld.40, 2001-2002). Barn bærer da på vanskelige og komplekse hemmeligheter som berører dem selv og deres nærmeste, noe som kan få store konsekvenser hvis barnet forteller. Slike hemmeligheter kan være av så alvorlig karakter at barna aktivt forsøker å glemme, ved å unnlate å tenke på dem (Axelsen & Wessel, 2006).

Barna som denne studien omfatter fikk i ulik grad belyst sin situasjon i samtale med barnevernkonsulentene. Gjennom studiens analyser kom det imidlertid frem at barna ved flere anledninger var åpne for å samtale om sine sensitive temaer og antakelig hadde et ønske om å få bistand i situasjonen de levde under. I denne sammenheng var barnevernkonsulentene ofte sensitive ovenfor barnas utsagn, bekreftet dem, men unnlot så å gi barnet mulighet for ytterligere utdypning. Dette var et fenomen som var gjentakende i flere av samtalene og noen ganger i flere sekvenser i hver samtale. Eksempelvis kommer dette tydelig frem i den analyserte teksten ovenfor, i det inkohrente samtalemønsteret der moren ønsker å flytte fra jenta si:

41. I: At du ikke har lyst (4. sek) og hvorfor har du ikke lyst til å reise da?

42. B: Fordi det er mye bedre her.

43.I: Mye bedre her i Norge. (4. sek) men hvordan, var du og mamma i hjemlandet i sommerferien? (1. sek).
Hvordan var det?

Her ser en at barnet tar initiativ til å fortelle. Barnevernkonsulenten bekrefter, men unnlater så å legge til rette for at barnet skal få utdypet temaet ytterligere. Istedenfor å gå nærmere inn på hvorfor barnet ønsker å bli værende, eller tanker barnet har for fremtiden skifter hun tema. Det kan være flere grunner til at barnevernkonsulenten gjør det på denne måten, noe som drøftes senere i oppgaven. Uansett hva som ligger til grunn, har det imidlertid den konsekvensen for barnet at barnet hindres i å utdype sin historie, noe som igjen fører til at barnet ikke blir sett og ivaretatt på en god måte. Ved at barnevernkonsulenten går videre på et annet tema beveger de seg isteden vekk i fra emnet som helhet.

Et annet eksempel på samme fenomen kan vises med en dialogsekvens der en barnevernkonsulent har en samtale med en gutt på 12 år. Det er tidligere i samtalen kommet frem at leiligheten han og faren bor i er liten og at gutten sover i samme seng som faren. Barnet tar initiativ til å fortelle om sin situasjon ved å komme med følgende ytring:

B: 188 Det eneste er at vi kunne hatt kabel-tv eller internett.

I: 189 Kabel-tv eller internett. Og det er liksom de viktigste tingene for deg i forhold til leiligheten?

B: 190 Ja for da kan jeg i allefall prate med noen, hvis jeg ikke kan bli med hjem til noen.

I: 191 Mmm. (8. sek) Venter du på å gå opp nå?

Av dialogsekvensen ser en at gutten kommer med et ønske om kabel-tv eller internett. Det fremkommer av dialogen at barnevernkonsulenten responderer på guttens uttalelser med at hun stiller spørsmålsteget ved guttens vurderinger i forhold til hva som er viktig for ham. Av barnets ytring kan vi se at gutten ikke lar seg ense av barnevernkonsulentens kritiske spørsmål. Han svarer at dette ville være bra for ham slik at han har noen å snakke med, hvis han ikke kan hjem til noen.

Isteden for å oppfatte guttens uttalelser som et signal på, og/eller en mulighet til å samtale med gutten om hvordan han og faren har det, avslutter barnevernkonsulenten samtalen uten å utdype dette ytterligere. Barnevernkonsulenten lykkes dermed ikke i å fange guttens oppmerksomhetsfokus i samtalen. Hadde hun her forsøkt å følge gutten i hans uttalelser, kunne hun fått muligheten til å blitt kjent med hvordan han og faren egentlig hadde det hjemme, og hvordan dette påvirker gutten.

Begge disse dialogsekvensene viser altså at barna gir barnevernkonsulentene muligheten til å gå inn i sensitive temaer. Om barna ikke akkurat tar initiativ til å begynne å fortelle om hjemmesituasjonen, kommer det i allefall frem av analysene at barna er klar over hva samtalen med barnevernkonsulenten skal omhandle og er forberedt på å samtale om disse temaene. Når situasjonen er avdekket og barnet har kommet med en uttalelse om hvordan de har det hjemme, velger barnevernkonsulentene i begge disse tilfellene bevisst eller ubevisst å ikke gå videre inn i temaene barna introduserer.

5.3 Et ønske om å ivareta

En målsetning med barneverntjenestens arbeid er å bistå og hjelpe barn i vanskelige livssituasjoner. Barnevernkonsulenter har gjennom en omfattende utdanning og gjennom erfaring fra arbeidslivet tilegnet seg kunnskap om hvor vanskelig mange barn kan ha det. Vi skal nå følge en dialogsekvens der barnevernkonsulenten samtaler med en gutt på 9 år. Han bor hjemme hos en mor som er alvorlig syk og som han vet skal dø. Hun har vanskelig for å følge opp gutten i det daglige og moren har snakket med barneverntjenesten om at gutten bør flytte i fosterhjem. Gutten er forberedt på at samtalen skal omhandle dette temaet og er klar over at barneverntjenesten jobber med å finne fosterhjem. Vi skal nå følge dialogen;

81. I: Men det at, er det at du ikke kan være alene, hvis mammaen din blir syk og hvis mammaen din dør, er det såne ting du tenker mye på? (2. sek)
82. B: Noen ganger.
83. I: Er du redd for at det skal skje mamma noe? (2. sek).
84. B: Det pleier ikke skje.
85. I: Nei det pleier ikke skje. (1. sek). Men når du sier at det er ingen som kan passe på deg og det er derfor jeg spør litt om disse tingene nå, fordi jeg tenker at det er så viktig at det finnes noen som kan passe på deg.
86. B: Ja det er det ikke.
87. I: Det er det ikke. Og da tenker jeg, da må vi, jeg som barneverntjeneste gjøre sånn at det finnes noen som kan passe på deg. (3. sek). Hva tenker du om det (11. sek).
88. B: At det er litt bra.

Av dialogsekvensen kommer det frem at barnevernkonsulenten tar initiativ ovenfor gutten til å snakke med ham om hvordan han har det. Barnet bekrefter at han noen ganger tenker på at moren er syk. Barnevernkonsulenten ser gutten på en god måte og legger til rette for at han skal utdype sin fortelling. Barnet svarer imidlertid noe unnvikende: "Det pleier ikke skje" (B: 84). Av dialogen sees det at barnevernkonsulenten er sensitiv og har sin oppmerksomhet rettet mot barnet i denne situasjonen. Når barnet viser tegn til vegring reagerer barnevernkonsulenten umiddelbart med å ta kontrollen over dialogen isteden for å la barnet utdype ytterligere ved å formidle sitt syn, sin opplevelse og sine tanker om situasjonen. Barnevernkonsulenten overtar isteden samtalen ved å gå over til å metakommunisere med gutten, for så å lete etter løsninger, trøste og forsøke å beskytte barnet.

Ved at barnevernkonsulenten blir grepet av guttens fortvilede situasjon på denne måten, hindrer hun ham samtidig i å fortelle om sin subjektive opplevelse av situasjonen. På den andre siden har gutten i sin uforutsigbare livssituasjon antakelig et stort behov for å bli trygget

på at han vil få hjelp og ikke blir alene. På denne måten ser en at barnevernkonsulenten har gitt gutten en behovstilfredsstillelse i her og nå situasjonen, mens hun mistet viktige bidrag til den langsiktige planleggingen av guttens videre omsorgssituasjon.

Et annet eksempel på barnevernkonsulentenes ønske om å ivareta, er når barna hindres i å utdype sin situasjon ved at barnevernkonsulentene overtar barnets fortellinger og legger ordene i munnen på barnet, noe vi nå skal se to eksempler på:

I den første dialogsekvensen skal barnevernkonsulenten snakke med ei jente på 10 år. Hun bor i fosterhjem og temaet for samtalen er overnattingssamvær hos foreldrene:

B: 54 Ja (1. sek). Det er liksom sånn at jeg synes det er greit sånn som vi har det nå, at vi drar på dagstur inn til (Bynavn), fordi jeg (2. sek) kjenner ikke mannen til mamma og dama til pappa.

I: 55 Nei.

B: 56 Derfor blir det litt sånn urolig liksom (3. sek).

I: 57 Ja. Tenker du at det ville bli litt utrygt kanskje eller?

B: 58 Ja. Ja. Noe sånt.

Et annet eksempel er en samtale der barnevernkonsulenten snakker med en gutt på 9 år. Gutten bor i fosterhjem og temaet for samtalen er at foreldrene ikke alltid møter opp til avtalte samvær, noe som kan være svært belastende for barn:

I: 107 Så da kom hun ikke den neste dagen når hun skulle være med å se på deg gå på skøyter.

B: 108 Nei (3. sek).

I: 109 Ja da kan jeg tenke meg at du ble skuffet.

B: 110 Ja (2. sek) det ble jeg.

I: 111 Ja. Det skjønner jeg. Det er mange som blir ganske sinte også noen ganger.

B: 112 Jeg ble ikke akkurat sint, men litt sur liksom.

I: 113 Nei. Ble du mer lei deg?

B: 114 Ja

I: 115 For du hadde lyst til å vise henne at du gikk på skøyter.

B: 116 Mmm (6 sek)

Her ser man at barnevernkonsulentene istedenfor å la barna utdype, isteden velger å legge ord i munnen på barna. Med et sterkt ønske om å hjelpe og ivareta barna i deres uforutsigbare situasjon, velger barnevernkonsulentene ikke å spørre barna hvordan dette oppleves for dem. De tillegger isteden barna opplevelser av situasjonen ut fra egne perspektiver og står på denne måten i fare for å tillegge barnet andre opplevelser og følelser enn det de opprinnelig har. Avhengig av om barnevernkonsulentene treffer riktig i forhold til barnas følelser kan dette bidra til at barnet føler seg ivaretatt og sett i samtalen, eller misforstått og ikke sett.

5.4 Vaghet og upresise spørsmål

I følge Svennevig et al. (1995, s. 22) påvirker planleggingstiden i en dialog også ordvalget. Han hevder i den forbindelse at man ofte velger høyfrekvente og generelle ord fremfor mer spesifikke hvis man føler seg usikker eller ikke har så god tid til å planlegge eller finne de riktige ordene. Uttrykk og ord som ”på en måte”, ”liksom” eller ”...og sånn” brukes for å markere slik usikkerhet og omtrentlighet. Slike ord og uttrykk er vanlige å bruke og ofte ment til å virke dempende og modifierende på motparten.

I samtaler med barn er barnevernkonsulentene opptatt av å få barna til å fortelle, samtidig som de skal være ivaretagende. Dette fører lett til at barnevernkonsulentene blir for vage og diffuse i sine ytringer ovenfor barnet, noe som gjør at barnet ”faller av” samtalen, og dialogen stopper opp. Et ønske om å ivareta ved å dempe og ufarliggjøre kan altså gjøre at barnevernkonsulentene snakker i generelle og vage termer, og på den måten ender opp med at barnet ikke klarer å kople seg på samtalen og derfor ikke får muligheten til å fortelle. Et annet alternativ som gjør at barnevernkonsulentene blir vag og upresis er at barnevernkonsulentene kjenner på sin egen redsel for å påvirke eller utsette barnet for ytterligere smerte.

Et eksempel på dette er fra en samtale mellom en barnevernkonsulent og en gutt på 12 år. Gutten har bodd sammen med sin mor, mens guttens far har sittet i fengsel over flere år. Faren skal nå flytte hjem igjen.

I: 111 Fordi... vi kan jo begynne med det første, for nå... i fjor – jeg tror det sånn cirka n...november, rundt deres bursdagstid – så var det snakk om at pappa skulle...?

B: 112 (avslutter setningen) Komme ut.

I: 113 Komme ut, ja. Mm. For da husket jeg var dere på barneverntjenesten og så snakka vi om det litt sammen. Ja. Men det ble jo ikke noe av.

B: 114 Nei.

I: 115 Nei. Så hvis du tenker tilbake – hvordan var den tiden?

B: 116 (sukker) Å, men det er litt vanskelig å forklare det... fordi (3. sek stillhet) mm, jeg var ikke så bekymret, fordi jeg visste at... jeg er vant til det livet jeg lever nå. Og så, når noen sier ”hvordan var det” – hva mener du egentlig?

Her ser man at barn strekker seg langt for å svare på det de blir spurt om, uansett om de forstår spørsmålet eller ikke. Her har barnevernkonsulenten vært svært vag i sine tidligere ytringer når hun skulle inn på det sensitive temaet at faren sitter i fengsel. Barnet lever imidlertid i situasjonen og fullfører setningen med at pappa snart slipper ut. Barnet tar på denne måten ansvar for å bringe samtalens tema på banen, mens barnevernkonsulenten vegrer seg. Når jenta så ender opp med å ikke vite hva hun egentlig svarer på er hun trygg nok til å spørre hva barnevernkonsulenten egentlig vil frem til, noe ikke alle barn ville gjort.

Et annet eksempel kommer fra samme samtale som den inkoherente dialogsekvensen vi startet med ovenfor, der jenta bor sammen med sin mor og moren vurderer å flytte.

I: 27 Ja. Og da lurer jeg litt på, hva tenker du om alle disse tingene? (3. sek)

B: 28 Jeg vet ikke.

I: 29 Vet du ikke? (2. sek). Hva tror du er best for deg? (2. sek)

B: 30 Være her.

I dette eksempelet forstår ikke barnet barnevernkonsulentens spørsmål og ender opp med å svare vet ikke, noe som kan se ut til å være den vanligste strategien barn har, når noe blir uklart for dem. Når barn svarer vet ikke får barnevernkonsulentene et brudd i kommunikasjonen og samtalens videre utvikling avhenger av deres neste ytring. I denne dialogsekvensen ser en at barnevernkonsulenten lykkes i å videreføre samtalen når hun umiddelbart velger å spisse spørsmålet mer og blir mer konkret og tydelig. Da forstår barnet hva som menes og samtalen fortsetter med nye muligheter for at barnet kan fortelle. Hvis barnevernkonsulenten ikke hadde klart å spisse spørsmålet på denne måten, ville samtalen stoppet opp og det kunne vært vanskelig å fortsette dialogen.

6 Drøftning

Barnevernkonsulentene som har foretatt samtaler i denne studien meldte seg på prosjektet for å lære mer om samtaler med barn, noe som vitner om at de allerede hadde et bevisst forhold til barnesamtaler. Det kommer tydelig frem av dialogen at de etterstreber å legge til rette for at barn skal fortelle, men i ulik grad lykkes med dette.

I fremstillingen av studiens funn vises det tydelig at det koherente kommunikasjonsmønsteret i stor grad preges av en intersubjektivitet i dialogen mellom barnevernkonsulent og barn, noe som innebærer at asymmetrien i dialogen og dermed maktforholdet mellom barnevernkonsulent og barn reduseres (Gamst & Langballe, 2004; Øvreeide, 2009). Dette er forhold som fremmer barnets opplevelse av ivaretagelse og dermed økes forutsetningene for at barnet skal fortelle detaljert og utdypende. Det inkoherente kommunikasjonsmønsteret og de øvrige funnene av fenomener som hemmer barnets fortelling preges i større grad av asymmetri. Dette fører til at barnet og barnevernkonsulenten ikke finner felles oppmerksomhetsfokus og dermed ikke klarer å finne intersubjektiviteten i dialogen, noe som fører til at forutsetningene ikke ligger til rette for at barnet skal fortelle (Gamst & Langballe, 2004; Øvreeide, 2009). Funnene viser med bakgrunn i dette hvor vår en intersubjektivitet mellom barn og barnevernkonsulent er og hvor lett det er å bryte denne, men hvorfor blir det slik og hvilke konsekvenser kan dette få for barnet?

Forklaringen på dette kan søkes på mange steder og på mange nivåer. Når det foreligger bekymring for et barn, mottar barneverntjenesten en bekymringsmelding. Her beskrives barnets symptomer og det som bekymrer, men det er imidlertid ikke alltid det fremkommer hva barnets symptomer grunner i. Pinheiro (2006) hevder i den forbindelse at uansett hva barnet utsettes for, så oppdages det først når det synes på barnet og da har det allerede gått alt for lang tid. På denne måten blir symptomene ”beviser” på hvor skadelig det er for barn å vokse opp med alvorlige negative barndomserfaringer (Felitti, 2002; Pinheiro, 2006). Alvorlige negative barndomserfaringer er ofte taushetsbelagte og tabuiserte temaer som er ugylldiggjort for barnet (Leira, 1990). Så lenge et tema er tabubelagt og det ikke finnes en intersubjektiv bekreftelse på at dette eksisterer, vil det være vanskelig for barnet å sette ord på og beskrive hva som skjer og hvordan barnet opplever dette (Ibid.).

Slike tabubelagte temaer er kulturelt betinget, noe som gjør at det er temaer som er stigmatiserte og som mennesker i samfunnet generelt ikke vil forbindes med. Dette forplanter seg gjerne ved at det kan ta svært lang tid før en bekymring kommer inn til barneverntjenesten (Søftestad, 2005). Barnesamtaler foretas gjerne for å få klarhet i hva det er som påvirker barnet på en slik måte at noen faktisk er blitt bekymret. I den forbindelse kan det også for barnevernkonsulenten være ulike grunner til at noen temaer er mer krevende å samtale om en andre. Jeg skal i det følgende gå nærmere inn på barnets forutsetninger for å fortelle ut fra funnene som er fremkommet i denne studien. I tillegg vil jeg ta for meg rammene for barnevernkonsulentens yrkesutøvelse og barnevernkonsulentens personlige og faglige utfordringer. Til sist skal det sees nærmere på etiske sider ved barnesamtaler og viktigheten av å ha nok kunnskap i dette arbeidet:

6.1 Et barns forutsetninger for å fortelle

Det er altså i utgangspunktet vanskelig for barn å samtale om sensitive temaer som berører dem selv og deres nærmeste. I samtale med barn som bekymrer mener Øvreeide (2009) at barnevernkonsulentene må forvente at barna har et lavere funksjonsnivå enn det alderen tilsier. I lys av funnene gjort i denne studien skal dette belyses ytterligere:

Barns selvbevissthet

I følge Mead (1962) blir barns selvbevissthet i form av selvbilde og atferd til i interaksjon med personer som er viktige for barnet. Ved å lese og tolke andres reaksjoner på egen atferd, blir barnet kjent med seg selv, som gjennom et speilbilde. For å få et positivt selvbilde er barnet derfor avhengig av å få annerkjennelse og positiv oppmerksomhet som reaksjon på seg selv og sine handlinger. Barn som vokser opp med overgrep, vold, neglisjering eller andre skadelige og/eller skremmende forhold kan få et selvbilde som bærer preg av dette (Ibid.). For å overleve i en svært uforutsigbar omsorgssituasjon kan disse barna ha utviklet en atferd som preges av strategier for å få en større kontroll i hverdagen. Eksempler på dette kan være at barna blir svært årvåkne og sensitive ovenfor kroppsspråk, ”spenninger i luften”, blikk, stemmeleie eller andre tegn som kan bidra til å forberede dem på hva som kommer (Heltne & Steinsvåg, 2011). Kan barna være i forkant av slike hendelser kan dette gi dem muligheten til å avverge uforutsigbare situasjoner. På denne måten blir barnas atferd deres forsøk på å mestre vanskelige situasjoner (Mead, 1962).

Mange barn lever med hemmeligheter og negative erfaringer som angår dem selv og deres nærmeste. De kan ha blandede følelser for sine foreldre, men er avhengig av dem, de kan være redde for å miste dem, være truet til å tie, eller redd for konsekvenser som vil komme hvis de forteller om sine livsvilkår. Disse barna kan være vant til å ivareta andre fremfor seg selv, for på den måten å ha en viss kontroll og sikre at situasjoner ikke blir uforutsigbare. Med dette som grunnleggende atferd er disse barna spesielt vare i enhver situasjon som kan være uforutsigbar (Mead, 1962) og det er barn med slike erfaringer som ofte samtales med i barneverntjenesten.

Barn som lever under alvorlig omsorgssvikt trenger bistand til å komme seg ut av situasjonen, de trenger kompetente barnevernkonsulenter som kan tåle deres historie og være i stand til å sikre dem hjelpen de er i behov av. Ut fra denne studien fremkommer det fenomener som viser at en barnevernkonsulent som er uredd for å gå inn i sensitive temaer og har et oppmerksomhetsfokus rettet mot barnet og dets reaksjoner, også klarer å legge til rette for at barnet kan fortelle. Eksempelvis gjøres dette i dialogsekvensen med det koherente kommunikasjonsmønsteret, der en gutt forteller om morens voldelige handlinger. Der gjentar barnevernkonsulentens barnets egne ord og uttalelser, noe som åpner opp for en intersubjektiv bekreftelse på barnets opplevelse av de tabubelagte hendelsene.

Ved å møte barnet på denne måten, benevnes de tabubelagte hendelsene, noe som gyldiggjør guttens opplevelser og bidrar til at barnet opplever seg sett og lyttet til. Gjennom å sette ord på de vanskelige temaene, økes også barnets mulighet til å bearbeide og forstå årsaken til egne følelser (Linell, 1982). Ved å anerkjenne barnet og det barnet sier på denne måten, vises barnet både aksept og toleranse, samtidig som barnevernkonsulentens bekrefter at barnets opplevelser er virkelige og at det går an å snakke om temaer som i utgangspunktet kanskje er tabubelagte. Slik kan også barnevernkonsulentens lettere rette eventuell bistand inn mot det som er guttens største behov.

Funn som viser at barnevernkonsulentens er tilbakeholden og vag i spørsmålene sine, der barnevernkonsulentens vegrer seg for å gå inn i sensitive temaer og/eller beveger seg vekk fra sensitive temaer så snart de er avdekket, vil kunne føre til at også barnet vegrer seg for å fortelle. Barna er vant til å lese de voksnes ansiktsuttrykk, blick og atferd og vil med stor sannsynlighet lese barnevernkonsulentens på samme måte (Mead, 1962). Disse barna vil forsøke å sette seg inn i hva barnevernkonsulentens tenker og med bakgrunn i sine tidligere erfaringer vil de ta sine vurderinger og forhåndsregler med tanke på å tilpasse seg. En måte å

tilpasse seg en slik situasjon, kan være ved at barnet velger å ikke fortelle. Bakgrunnen for dette kan være at barnet ser at barnevernkonsulenten er utrygg og unngående når samtalen skal styres inn på temaer av sensitiv karakter. Barnet kan bli usikker på barnevernkonsulentens reaksjoner og tar ansvar for å opprettholde en forutsigbar situasjon ved å unnlate å fortelle.

På denne måten viser studiens funn at barnevernkonsulentenes interaksjon med barnet vil kunne ha mye å si for barnets trygghet og forutsetninger for å fortelle. Slik vegring fra å gå inn i sensitive temaer bidrar ikke til en intersubjektivitet som åpner for å samtale. Dette kan isteden gjøre at barnet får bekreftet at dette er temaer en ikke skal snakke om og ugyldiggjøringen av temaet er et faktum (Leira, 1990). Konsekvensene av fenomener som hindrer et barns fortelling innebærer altså at barns negative barndomserfaringer ugyldiggjøres og at barnet må håndtere de vanskelige opplevelsene og tankene på egenhånd. Får ikke barnet hjelp til å sette ord på disse opplevelsene, kan det bli vanskelig for barnet å bearbeide opplevelsene på egenhånd. Når barnevernkonsulentene får minimal opplysning om hvordan barnet har det og hvilke opplevelser barnet strever med, vil det også være fare for at det ikke iverksettes tiltak som sikrer barnet nødvendig bistand.

Barnets evne til å stole på barnevernkonsulenten

I møte med potensielt traumatiserende hendelser kan barns følelse av hjelpsløshet og avmakt være stor (Weisæth, 2002). Barnets tiltro og evne til å stole på barnevernkonsulenten i slike sammenhenger vil bære preg av barnets oppvekstvilkår og den graden av trygg og forutsigbar oppfølging barnet har fått fra de nærmeste. (Bowlby, 1988/1994; Vygotsky, 1978).

Trygge og godt tilknyttede barn vil ha lært seg å kunne stole på andres tilgjengelighet og på denne måten ha indre arbeidsmodeller som forteller dem at det går an å få hjelp hvis noe er vanskelig. Barn som har med seg alvorlige negative barndomserfaringer og på den måten ikke har fått sine behov for trygghet, trøst og omsorg dekket, vil ikke automatisk søke trygghet eller sikkerhet. Disse barna har lært at omsorg og beskyttelse ikke er ubetinget tilgjengelig og kan ha opparbeidet seg grunnleggende antakelser (indre arbeidsmodeller) om at de ikke er verdt å bli elsket, at de ikke kan noe og at voksne ikke er til å stole på (Bowlby, 1969; Howe, 2006). Disse barna har lært at deres krav på trøst og oppmerksomhet kan gjøre situasjonen ytterligere utrygg ved at barnas omsorgspersoner reagerer med enda større uforutsigbarhet.

Når barna over tid begrenser seg i å gi signaler på sine behov, kan dette føre til at de mister kontakt med sine følelser og evnen til å kunne gjenkjenne og beskrive dem (Howe, 2006). Alvorlige negative barndomserfaringer kan på denne måten gjøre at barn opplever at enhver relasjon til andre mennesker kan utløse følelser av angst, nød og aggresjon. I den forbindelse kan samtaler ansikt til ansikt virke skremmende på barnet (Ibid.).

Tidlig traumatisering fra nære omsorgspersoner ødelegger på denne måten barnets trygghetsreguleringsstystem og undergraver barnets evne til å bruke relasjoner til å etablere trygghet (Anstorp et al., 2006). Barnet kan da isteden utvikle strategier for å beskytte seg mot nærhet og mot å forstå og lære (Bowlby, 1988/1994). I samtaler med disse barna vil de kunne oppleves lukkede og avvisende ved å ha et tydelig kroppsspråk som viser at de ikke har tiltro til barnevernkonsulenten, eller tro på at det går an å få hjelp. I samtaler der barnet er avvisende, eller gir lite respons og barnevernkonsulenten ikke mestrer å få samtalen til å flyte, har denne studien vist at barnevernkonsulentene står i fare for å ikke klare å fange barnets oppmerksomhetsfokus men isteden blir opptatt av hvordan samtalen skal drives videre. Når de har fokuset rettet innover mot seg selv og på denne måten ikke klarer å følge barnets oppmerksomhetsfokus, lykkes de heller ikke i å være sensitive ovenfor barnas signaler. Dette gjør at samtalen raskt beveger seg over i kommunikasjonsmønstre som bygger opp under barnets manglende tillit og vegring mot å gå i dialog.

Ut fra Vygotsky (1978) sin tankegang er barns utvikling sosialt betinget. Hans oppfatning av barns utvikling er at lærdom går fra et ytre liv, til et indre liv der barnet etter å ha utført noe sammen med andre først, kan gjøre det på egenhånd etterpå. Dette gjelder barnets utvikling, dets språk og lek. Når man ser på barn på denne måten må også barnets handlinger og evne til høyere mentale prosesser som metakommunikasjon, hukommelse og gjenkallingskapasitet, logisk resonnement og abstrakt tenkning ses i lys av den kulturen et barn vokser opp i (Langballe, 2007). Det er barnets omsorgspersoner som setter rammene for hva barnet kan utvikle seg innenfor. Barn som har det vanskelig i hjemmet og som får begrenset bistand til læring der, vil ha tilgang på mindre ressurser og dermed reduserte muligheter for en optimal utvikling (Barnekonvensjonen, 1989).

Ved at barnevernkonsulenten gjennomfører faste samtaler med disse barna over tid, kan hun bistå og veilede barnet på en slik måte at barnet klarer å håndtere ting på egenhånd i fremtiden (Vygotsky, 1978). Får barnet gode opplevelser av disse samtalene og barnevernkonsulenten lykkes i å få barnets tillit og intersubjektivitet i samtalen, kan dette gjøre at barnet får en

opplevelse av at forutsetningene for å fortelle ligger til rette. På denne måten kan barnevernkonsulenten bistå barnet ut fra det barnet forteller, eller barnet kan få tillit til at det kan be om hjelp på nytt hvis noe blir vanskelig. Preges samtaler av brudd, hyppige emneskifter og vegring fra barnevernkonsulentenes side, risikerer barnevernkonsulentene at barna mister tillit til voksnes muligheter til å hjelpe.

Et barns pålitelighet

Det har stadig vært rettet kritiske røster med tanke på påliteligheten av informasjon som innhentes gjennom samtaler med barn. Mange har derfor vært opptatt av barns troverdighet med tanke på barns hukommelse og minner, og barns pålitelighet (Gamst & Langballe, 2004; Melinder & Magnussen, 2003). Språk er avgjørende både i tenkning og kommunikasjon og et barns minne og gjenkallingskapasitet knyttes opp mot barnets begrepsapparat og språkutvikling (Gamst, 2011; Linell, 1982). Barn forteller ikke lett om sårbare, smertefulle og traumatiske opplevelser og kan ha motvilje mot å snakke med fremmede om temaer som omhandler dem selv eller deres nærmeste. Barn er lojale men kan også være truet til å tie om hendelsene (Gamst, 2011). Barnet kan i den forbindelse bruke mye krefter på å holde en ytre fasade der angst, smerte og merker etter overgrep skjules. Barnet omgir seg med taushet og hemmeligholdelse og unnlater å avsløre alvorlige krenkelser (Ibid.).

Barn kan også avstå fra å fortelle fordi de har skyld og skamfølelse for det ubehagelige de bærer på, og dermed føler at de løper en risiko for å bli avvist hvis de forteller (Roland & Summit, 1983). I følge Søftestad (2005) er det forståelig at voksenperspektivet får forrang foran barneperspektivet når virkeligheten skal beskrives. Hun begrunner dette med den voksnes alder, erfaring og kompetanse som gir en større mulighet til å definere situasjonen. Et barn derimot er lite, kanskje redd og forvirret, samtidig som de har mindre utviklet ordforråd (Ibid.). Felitti (2002) og de øvrige forskerne i deres forskerteam stiller seg i den forbindelse undrende til at funnene i deres studie indikerer at det å ha hatt en vanskelig barndom anerkjennes i behandlingen i voksen medisin og psykiatri, mens dette faktisk er resultater av hva som ikke er anerkjent og kan snakkes om i barndommen.

Et barn er helt avhengig av sine omsorgspersoner og når barnevernkonsulenten skal gjennomføre en barnesamtale, møter de barn som kan ha mange udekkede behov og som ofte er i en underskuddsposisjon med tanke på medopplevelse, omsorg og informasjon (Øvreeide, 2009). Hvis barnet forteller, kan barnevernkonsulentene eksponeres for vanskelig, emosjonell

og dypt personlig informasjon om barnets historie, dets skjebne og dets tanker om fremtiden eller mangel på slike tanker, noe som kan være svært belastende for barnet (Ben-Porat & Itzhaky, 2009). I denne studien er vaghet, diffuse spørsmål og det å unnlate å gå inn i temaer fremtredende. Dette kan være en vanlig reaksjon ved at barnevernkonsulentene vegrer seg for å gå inn i slike temaer med barn, da de er redd de skal sette i gang prosesser hos barnet, som kan påføre barnet ytterligere belastninger.

Forskning viser også at dette kan være tilfelle. I følge Roland og Summit (1983) hevder de at barnas forsøk på å forene egne private erfaringer med realitetene i samfunnet rundt dem kan være svært belastende. Forteller de sin historie kan fordeling av skyld, vantro og avvísning være reaksjoner som møter dem. Barns fortellinger kan komme i konflikt med fastlåste oppfatninger og forventninger og barnet kan ha en redsel for å bli anklaget for å lyve eller manipulere både fra foreldre, andre voksne eller hjelpeapparatet for øvrig (Ibid.). Foreligger det ingen beviser på tingenes tilstand ser en også i rettsapparatet at barns uttalelser blir satt under tvil ved at det kun i et fåtall saker får følger av en fallende dom.

Roland og Summit (1983) fremhever i denne forbindelse at voksne er barnas eneste mulighet til beskyttelse. Opplevelser av å ikke bli trodd, driver barna dypere inn i selvbekreftelse, selv hat og fremmedgjøring. Barna blir på denne måten igjen et offer og konsekvensene av at barnet har fortalt, men ikke fått hjelp, kan gjøre situasjonen for barnet enda vanskeligere. Overgrep kan fortsette, på bakgrunn av andres unvikelse ved at barnet ikke blir trodd eller hjulpet. Blir derimot barnet møtt av en sensitiv barnevernkonsulent som ser barnet på en empatisk og god måte og hvor samtalen bærer preg av felles fokus og intersubjektivitet, kan dette gi barnet tro og håp.

6.2 Rammer for yrkesutøvelsen

Det er en tverrpolitisk enighet om at helse- og sosialtjenesten er en hovedpilar i det norske velferdssamfunnet. Lovverket gir klare krav til effektivitet og tidsrammer i forhold til barnevernkonsulentenes yrkesutøvelse, og forventningene ligger der i forhold til å gjennomføre undersøkelser og igangsette tiltak innenfor tidsavgrensede perioder. Stor arbeidsmengde, tidspress og organisatoriske utfordringer kan derfor komme til å prege barnevernkonsulentens hverdag. Hektiske dager kan føre til at barnevernkonsulentene ikke

har tid og kapasitet til å forberede seg til barnesamtalen, noe som kan føre til at samtalen gjennomføres på en lite hensiktsmessig måte.

Påkjenninger barnevernkonsulentene har både i jobbsammenheng og privat vil også kunne påvirke deres tilstedeværelse i samtale. Profesjonsutøvere er i følge Kirkengen (2009, s. 48) både sine liv og erfaringer, sitt samfunns medlemmer, verdibærere og sitt fags representanter og utøvere. Med dette som grunnleggende aspekter utføres de daglige gjøremål i barneverntjenesten. Det er når samfunnet og dens ideologiske tenkning rundt barn, altså lovverket, møter den enkelte barnevernkonsulent som innehar sine mer eller mindre bevisste ideologier at yrkesutøvelsen skal utføres (Nygren, 1995). Barnevernkonsulentenes kunnskapsgrunnlag er altså ikke nøytralt, men styrt av rangering og prioritering (Kirkengen, 2009).

6.3 Barnevernkonsulentens personlige og faglige utfordringer

Av studiens funn fremkommer det helt klart at det å gjennomføre barnesamtaler er utfordrende, noe som krever stor grad av konsentrasjon og fokusering. Dette innebærer at barnevernkonsulentens overskudd eller slitenhet kan påvirke oppmerksomhetsevnen og sensitiviteten ovenfor barnet. Bidrag i forhold til å fremme eller hemme barnets fortelling vil på denne måten være påvirket av barnevernkonsulentens evne til å oppnå felles fokus og intersubjektivitet med barnet i samtalen.

Å være sliten

Det er altså usikkerhet knyttet til om fenomenene sekundærtraumatisering og vikarierende traumatisering som innebærer en slags behandlertretthet eller utbrenthet faktisk eksisterer (Bang, 2003; Ben-Porat & Itzhaky, 2009), men blir barnevernkonsulenten sliten vil det være naturlig at hun beskytter seg selv ved tilbaketrekning (Bang, 2003). Tilbaketrekning vil kunne være at barnevernkonsulentene bagatelliserer barnets uttalelser, fremstår som helt uberørt av situasjonen og på denne måten forsøker å distansere seg fra barnet og sine egne følelsesmessige reaksjoner. En slik måte å forsvare seg mot overveldende fortellinger på preger selvsagt barnevernkonsulentens profesjonelle rolle. Ved slik tilbaketrekning forsøker de å unngå å snakke om de smertefulle temaene, selv om barnet har behov for det (Ibid.).

Av studiens funn fremkommer det også et fenomen der barnevernkonsulentene noen ganger er så målrettet og klar på hvordan de ser på barnets situasjon, at de ikke gir barnet anledning til å utfolde seg på egne premisser. Barnevernkonsulentene legger da ord i munnen på barnet, eller går videre i samtalen uten å gi barnet mulighet til å fremme sitt eget perspektiv. Det kan i slike tilfeller være raskt å konkludere med at barn ikke forteller, eller at barn synes det er vanskelig å snakke om sensitive temaer, mens barnas virkelighet er at de faktisk ikke har fått muligheten til å fortelle. På tross av lovverkets klare føringer for at barnet skal gis anledning til å medvirke i saker som angår dem, står barnevernkonsulentene i fare for at barnesamtalen blir tillagt liten vekt og betydning i forhold til barnevernkonsulentens øvrige innhentede opplysninger.

Dette kan være bakgrunnen for at Skauge (2010) i sin studie av saksdokumentene til hundre barn, i liten grad fant tegn til at barna var snakket med. Om dette handler om at det er barna som ikke er snakket med, eller manglende dokumentasjon på slike samtaler er uvisst. Uansett hva som ligger i grunn for dette funnet, kan man undres over i hvilke grad barnas uttalelser blir lagt vekt på hvis det ikke fremkommer spor av barnesamtaler i barnets dokumenter. Dette støttes også av fylkesmannens tilsyn med barneverntjenesten, hvor det fremkommer at barn i liten grad involveres og inkluderes i saker som angår dem (Helsetilsynet, 2012).

Å objektivisere barnet

Når barnevernkonsulentene unnlater å ta barnets uttalelser på alvor på denne måten objektiviseres barnet. Barnevernkonsulentene tar da bevisst eller ubevisst kontroll over barnet og frarøver det dets frihet ved at barnet ikke får være med i prosessen med å finne passende tiltak (Skjervheim, 1957/1996). Konsekvensene av dette vil kunne være at tiltak til barnets beste settes inn ut fra barnevernkonsulentens eget, foreldrenes eller andre offentlige etaters perspektiver, uten at det tas hensyn til barnets egne vurderinger og oppfatninger av situasjonen. Settes tiltak inn på denne måten, risikerer man å sette inn tiltak uten å ha god nok informasjon om barnets situasjon, noe som gjør at alvorlighetsgraden i barnets situasjon kan bli undervurdert. Barnevernkonsulentene kan da stå i fare for å sette inn tiltak som ikke er til nytte, eller som i verste fall forverrer barnets situasjon ved at barnet mister ytterligere kontroll over sin egen tilværelse.

Dette kan eksempelvis være hvis tiltak settes inn, mens overgrepene ikke er avdekket. Overgrepene kan da fortsette på tross av at hjelpeapparatet er inne i familien og barnas

opplevelse av håpløshet og mindreverd øker, og overgriperens makt over barnet forsterkes. Samtaler man med barna, tar man dem derimot på alvor og gir på den måten en åpning for å ta barnas meninger opp til ettertanke og/eller diskusjon (Skjervheim, 1957/1996). På denne måten kan barnets informasjon drøftes sammen med den andre informasjonen som er innhentet, og konklusjoner kan tas ut fra et mer helhetlig bilde.

Omsorg og ivaretagelse

Når barnevernkonsulentene samtaler med barn som er preget av sin hverdag, fremkommer det av studiens funn at det kan være lett å bli grepet av ønsket om å verne og/eller hjelpe barnet, eller en redsel for å påføre barnet ytterligere belastninger. I slike situasjoner kan barnevernkonsulentene fort komme i en situasjon der hennes egne behov for å hjelpe eller skåne barnet, ender opp med å hindre barna i å utdype sin fortelling og i sin ytterste konsekvens bidrar til at barnet ikke får den hjelpen det har behov for.

Av dialogsekvensene som er analysert kommer det frem eksempler på at barnevernkonsulentene ”overtar” barnets fortelling, legger ord i munnen på barnet og kommer med løsninger, eller forklaringer på situasjonen uten at barnevernkonsulenten har lyttet til hva barnet har å si. På denne måten fratas barnet anledningen til å fortelle ut fra sitt perspektiv. I en terapeutisk sammenheng vil flere av disse eksemplene kanskje ikke oppfattes som brudd i barnets fortelling, men isteden bli sett på som handlinger som hjelper barna til å benevne opplevelser og følelser og bidrar til å ta fra barna engstelse og ansvar ved at barnet får vite at det går an å få hjelp.

I barnesamtaler i barneverntjenesten er målsetningen imidlertid noe annerledes. Det er nødvendig å få innblikk i barnets situasjon og barnets opplevelse av denne, på en slik måte at en kan intervensjonere med tiltak som kan bistå barnet fremover. Når barnevernkonsulentene først har fått avdekket og avklart barnas omsorgssituasjon, vil samtaler med et mer terapeutisk innhold kunne bidra til å hjelpe barnet å håndtere og bearbeide situasjonen. Hvis barna ikke gis mulighet til å fortelle om sin situasjon først, vil en altså stå i fare for at barnet ikke får den hjelpen det er i behov av, noe som i følge Roland og Summit (1983) altså kan få alvorlige konsekvenser for barnet.

Kirkengen (2009) understreker i slike sammenhenger viktigheten av at yrkesutøvere i forbindelse med sitt arbeid sikrer at fagligheten er etisk forankret og begrunnet på lik linje med mandatet, praksisen og holdningene.

6.4 Etiske sider i barnesamtaler

Etikk er et alment teoretisk prinsippielt ideal på hva som er det riktige å gjøre i ulike situasjoner (Aadland, 1998) og overordnet sett rommer en barnesamtale mange etiske dilemmaer. I forhold til seksuelle overgrep mot barn hevder Roland og Summit (1983) i den forbindelse at de fleste voksne som anklages for overgrep mot et usikkert, følelsesmessig forvirret barn vil tillegge barnet skylden. Hvis barnet møter vantro og avvisning fra potensielle voksne hjelpere vil barnets situasjon forverres. Roland og Summit (1983) sier i den forbindelse at ofre som ser tilbake som regel er mer bitre på dem som ikke hjalp dem, en mot dem som forgrep seg.

Å ha samtaler med barn har derfor en etisk side som fordrer at barnevernkonsulentene våger å gå inn på sensitive temaer, legger forutsetningene tilrette for at barnet skal få en ordentlig mulighet til å fortelle sin historie og det fordrer handling. Hvis ikke står en i fare for å ha samtaler med barnet, der barnet føler seg avvist og er enda mer forsvarsløs en noen gang (Roland & Summit, 1983). Et annet etisk dilemma som ligger innenfor samme område er hvis barn tillegges for stort ansvar for situasjonen de står i. I barnesamtaler er det barnevernkonsulentene som har ansvaret for gjennomføringen av samtalen og barna er ofte ikke modne nok og/eller trygge nok til å forstå konsekvensene av hva de sier eller ikke sier. Det er barneverntjenesten sitt ansvar å innhente nok informasjon og legge til rette for at barnets situasjon opplyses på en slik måte at det kan tas forsvarlige avgjørelser.

Balansen mellom å ta barnet på alvor ved å tillegge deres uttalelser en vesentlig betydning, og det å ikke la barnet få for mye av ansvaret for sin egen situasjon kan være en vanskelig balansegang. Hvis barns uttalelser blir presentert foreldrene i ettertid, kan de bli slått hardt ned på og barnet kan få skylden for at barneverntjenesten handlet som de gjorde. Med bakgrunn i barnets uttalelser kan barnet i slike tilfeller komme til å bære et ansvar det følelsesmessig ikke makter eller har forutsetninger for å forstå og som heller burde ligget plassert hos barnevernkonsulentene (Søftestad, 2005). Et annet dilemma er hvis

barnevernkonsulentene i samtaler hvor barn ikke forteller om sensitive temaer ikke reflekterer over egne bidrag i samtalen.

I studien fremkommer det flere fenomener som hemmer et barns fortelling og hvis barnevernkonsulentene ikke reflekterer over egne bidrag i samtalen og kanskje tar en samtale til med barnet, kan de ende opp med å henlegge bekymringsmeldingen på bakgrunn av at det ikke fremkommer informasjon av avgjørende betydning. Satt på spissen kan det vurderes at barna på denne måten tillegges et ansvar for at det ikke ble iverksatt tiltak. Det vil også kunne være en balansegang i forhold til de påkjenningene barnet utsettes for og den risikoen et barn løper ved å fortelle om sensitive temaer som kan få alvorlige konsekvenser for hele familien. Dette kan eksemplifiseres ved en ytring fra den samtalen der gutten fortalte at moren utøvte vold mot ham og broren:

I: 223 Kan ikke du fortelle om det... når du og mamma snakka om det. Det brevet...

B: 224 (harker) Henne blei... redd for at hun... for hun trodde at... barnevernet skulle komme (to "lattermilde" utpust).

Det er i denne sammenhengen et poeng å fremheve i hvilke grad barn forstår hva det er med på ved å utlevere sin historie. Denne gutten er 9 år og kommer senere i samtalen til å fortelle om morens vold mot ham. Her ser en at barnet ler litt av mammas redsel for barneverntjenesten, noe som innebærer at gutten ikke forstår omfanget av hva hans fortelling kan innebære. Et lite barn kan på denne måten bli tillagt makt og muligheten til å ødelegge en familie, sende noen i fengsel, at barnet selv må flytte i fosterhjem, eller at noen tar selvmord (Søftestad, 2005). Barnevernkonsulentene har her et stort ansvar for å videreformidle barnets informasjon på en slik måte at barnet blir ivarettatt på best mulig måte.

Å ha kunnskap nok til å anerkjenne barnet

Barnevernskonsulenter er opptatt av barns helse, utvikling og fremtid. De har mye erfaring med barnesamtaler, men økt kunnskap gir økte ferdigheter og en barnevernkonsulent som tilegner seg mer kunnskap på et område vil utvikle økte muligheter til mer avanserte kognitive og kommunikative prestasjoner (Linell, 1982). Har barnevernkonsulentene begreper som kan beskrive den magesfølelsen de har ovenfor et barn, kan de vurdere handlingsalternativer ut i fra dette. Har ikke barnevernkonsulentene et tilstrekkelig begrepsapparat, har de også større mulighet for å distansere seg fra og unnlate å reflektere over det de har sett eller hørt (Ibid.).

Økt kunnskap om barnesamtaler gir på denne måten en økt mulighet til å identifisere flere nyanser i barns uttalelser, samt en økt mulighet til å bli oppmerksom på styrker og svakheter i egne kommunikasjonsferdigheter. På denne måten gis barnevernkonsulentene mulighet til å utvikle seg på et svært viktig område, samtidig som de får muligheten til å bistå barn på en bedre måte. Forskjellen ligger i følge Linell (1982) i graden av bevissthet. Har man flere begreper til rådighet vil barnevernkonsulentene også være mer oppmerksomme og ha større mulighet til å huske mer detaljert, til å tolke og til å beskrive det de ser. Barnevernkonsulentene må tørre å se og snakke med barna for å få anledning til å bistå dem med det som er utfordrende.

I følge Berger og Luckmann (2000) oppleves, fremstår og anerkjennes hverdagslivet som en virkelighet for barn, på tross av at det er en verden som har sin opprinnelse i barnets tanker og handlinger. Barnet vokser og utvikler seg i her og nå situasjonen i hverdagslivet og tolker det som hender ut fra spesielle mønstre. Barn som lever i alvorlige omsorgssviktssituasjoner beveger seg innenfor en annerledes virkelighet enn barn flest og må derfor forholde seg deretter. Dette gjør at barnet må forholde seg til to ulike verdener, noe som er en stor utfordring. Hverdagslivet er en av verdenene, den er delt opp i sektorer som barnet forstår av ren rutine.

Når barnet skifter miljø og går inn i et annet nettverk vil det imidlertid måtte omstille mye av sin hverdagsvirkelighet. Det en må gjøre i den ene virkeligheten, blir kanskje betraktet som uakseptabelt i den andre, noe som fort kan bli problematisk. I følge Berger og Luckmann (2000) kreves det en veloverveid og stor anstrengelse for å klare dette. I barnesamtaler er det derfor et spørsmål om barnevernkonsulentene faktisk er klar over og verdsetter det arbeidet som barn legger ned for å mestre en vanskelig hverdag ved å gi barnet tid til å fortelle, legge forutsetningene til rette og lytte til barnet.

7 Oppsummerende konklusjon

Formålet med denne studien har vært å få innsikt i og forståelse for hva som skjer i kommunikasjonen mellom barnevernkonsulent og barn når barnet skal fortelle om sensitive temaer. Det er deretter ut fra et interaksjonistisk utviklingspsykologisk perspektiv drøftet hvorfor dette skjer og hvilke konsekvenser det har for barnet. Metoden som er brukt, er samtaleanalyse med en lingvistisk/pragmatisk tilnærming og studiens datamateriale består av sju barnesamtaler gjennomført i barneverntjenesten. Et vesentlig poeng med studien var å finne frem til detaljer i samtalen som bidro til å fremme eller hemme barns fortellinger. Ut fra sentrale funn i studien har jeg kommet frem til følgende hovedkonklusjoner:

1. Barnevernkonsulenter som har et bevisst forhold til sine egne bidrag i samtalen, er uredde og lykkes i å skape en intersubjektivitet i dialogen mellom seg selv og barnet, fremmer barnets følelse av ivaretagelse og øker barnets forutsetninger for å fortelle.
2. Ønsker om å ivareta og skåne barnet, vaghet, upresise spørsmål og det at barnevernkonsulentene unnlater å utdype barnets uttalelser fører ofte til brudd i kommunikasjonen, noe som hindrer barnet i å fremme sitt perspektiv.

Barn som blir utsatt for negative barndomserfaringer er sensitive ovenfor voksnes reaksjonsmønstre. De leser barnevernkonsulentenes atferd og kroppsspråk og ensrer eventuell usikkerhet. Samtaleteknikker er viktige bidrag i barnesamtaler, men bidrar ikke alene til å fremme et barns fortelling. En barnesamtale er først og fremst en samtale mellom to mennesker med to ulike perspektiver, barnets og barnevernkonsulentens. Skal barnet føle at samtale bidrar til noe positivt må barnet oppleve seg sett og hørt. Barn er avhengige av voksne og blir ikke barnet hørt vil konsekvensene kunne bli alvorlige for barnet. Hvis foreldrene ikke ønsker å ta imot hjelpetiltak og barnevernkonsulenten ikke klarer å avdekke alvorligheten i barnets situasjon, vil dette kunne resultere i at barnet ikke får den hjelpen det så sår har behov for.

Kunnskap om hva som fremmer og hemmer barnets fortelling vil på denne måten kunne hjelpe barnevernkonsulentene i å bli tryggere på sin egen kompetanse. En bevissthet på egne

styrker og svakheter vil kunne bidra til at barnevernkonsulentene legger forholdene til rette på en slik måte at det føles mest mulig komfortabelt både for barnet og barnevernkonsulenten, slik at samtalen skal flyte så godt som mulig.

Barns ord forplikter både faglig og etisk og er svært sentrale i barneverntjenestens videre arbeid for å iverksette riktige tiltak for barnet. Funnene i denne studien aktualiserer behovet for styrket kompetanse i samtaler med barn, slik at barnevernkonsulentene kan bli i stand til å oppfatte barns signaler, gi dem muligheten til å fortelle, for på den måten å kunne intervenere.

Oversikt over figurer og tabeller

Kapittel 4

Figur 1   Gamst og Langballes (2004) Hierarkiske modell for emne kategorisering
utarbeidet etter Melander Marttala (1995) sin modell

Kapittel 5

Figur 2   Gamst og Langballes (2004) figur for den optimale og gode redegjørelsen, fri
fortelling med utdyping av tema innen tre beskrivelseslag.

Figur 3   Den sirkulære samtalen, uten utdypende redegjørelser av de ulike emnene.

Litteraturliste

Aadland, E. (1998). *Etikk for helse- og sosialarbeidarar*. Oslo: Samlaget.

Anstorp, T., Benum, K., & Jakobsen, M. (2006). *Dissosiasjon og relasjonstraumer: integrering av det splittede jeg*. Oslo: Universitetsforl.

Axelsen, E. D., & Wessel, E. (2006). Den traumatiserte hukommelse. I: T. Anstorp, K. Benum & M. Jakobsen (Red.), *Dissosiasjon og relasjonstraumer: integrering av det splittede jeg* (s. 60-72). Oslo: Universitetsforl.

Backe Hansen, E., & Clausen, S. E. (2007). Fysisk mishandling og seksuelle overgrep blant barnevernsklienter født i 1988. I: S. Mossige & K. Stefansen (Red.), *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. Oslo: NOVA Rapport 20/2007.

Bang, S. (2003). *Rørt, rammet og rystet: faglig vekst gjennom veiledning*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Barnekonvensjonen. (1989). *FNs Barnekonvensjon*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.

Barnevernpanelet. (2011). *Barnevernpanelets rapport. Opprettet i desember 2010 av Barne-, likestillings og inkluderingsminister Audun Lysbakken. Avlevert rapport september 2011*.

Befring, E. (2004). *Skolen for barnas beste: oppvekst og læring i eit pedagogisk perspektiv*. Oslo: Samlaget.

Befring, E., & Tangen, R. (2006). *Spesialpedagogisk utsyn: læring og oppvekst*. Oslo: Cappelen akademisk forl.

- Ben-Porat, A., & Itzhaky, H. (2009). Implications of treating family violence for the therapist: Secondary traumatization, vicarious traumatization, and growth. *Journal of Family Violence*, 24(7), 507-515.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (2000). *Den samfunnsskapte virkelighet*. Bergen: Fagbokforl.
- Berulfsen, B., & Gundersen, D. (2001). *Fremmedord og synonymer blå ordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Betti, E. (1962). Betti's hermeneutical theory. I: J. Bleicher (Red.), *Contemporary hermeneutics: hermeneutics as method, philosophy and critique*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss*. London: Hogarth Press.
- Bowlby, J. (1988/1994). *En sikker base: tilknytningsteoriens kliniske anvendelser*. (B. Nake, overs.). Fredriksberg: Det lille forlag.
- Bø, I. (2012). *Barnet og de andre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Cameron, D. (2001). *Working with spoken discourse*. London: Sage.
- Clausen, S.-E., & Kristofersen, L. B. (2008). *Barnevernsklinter i Norge 1990-2005: en longitudinell studie*. NOVA Rapport 3/2008. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Eder, D., & Fingerson, L. (2001). Interviewing children and adolescents. I: J. F. Gubrium & J. A. Holstein (Red.), *Handbook of interview research: context & method* (s. 181-201). Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- Eid, J., & Herlofsen, P. (2004). Posttraumatisk stressforstyrrelse i DSM-og ICD-Systemene: Implikasjoner for forskning og behandling. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 41, 620-627.

- Eide, H., & Eide, T. (2007). *Kommunikasjon i relasjoner: samhandling, konfliktløsning, etikk*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Felitti, V. J. (2002). The relation between adverse childhood experiences and adult health: turning gold into lead. *Permanente Journal*, 6(1), 44-47.
- Femø Nielsen, M., & Beck Nielsen, S. (2005). *Samtaleanalyse*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Flermoen, S. (2001). *Søkelys på organisasjon og ledelse: innføring for helse- og sosialsektor*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Fog, J. (1992). Den moralske grund i det kvalitative forskningsinterview. *Nordisk psykologi*, 44(3), 212-229.
- Gadamer, H.-G. (1960/2010). *Sannhet og metode: grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk* (L: Holm-Hansen, overs.). Oslo: Bokklubben.
- Gamst, K. T. (2011). *Profesjonelle barnesamtaler: å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforl.
- Gamst, K. T., & Langballe, Å. (2004). *Barn som vitner: en empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør : utvikling av en avhørsmetodisktilnærming*. Oslo: Unipub forl.
- Gangdal, J. (2010). *Jeg tenker nok du skjønner det sjøl: historien om Christoffer*. Oslo: Kagge Forlag AS.
- Gullestad, M. (1991). Om "Barneperspektivet". Innlegg fra forskere ved Norsk senter for barneforskning. *Barn 1, Norsk senter for barneforskning, NTNU*, 63-66.
- Halliday, M. A. K. (1976). *Halliday: system and function in language : selected papers* (samlet av G. Kress). London: Oxford University Press.

- Halliday, M. A. K. (1978). *Language as social semiotic: the social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K., & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. London: Longman.
- Halvorsen, K. (2003). *Å forske på samfunnet: en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Helsetilsynet. (2012). Helsetilsynet. Tilsyn med barnevern, sosial- og helsetjenesten. Rapport 2/2012.
- Heltne, U., & Steinsvåg, P. Ø. (2011). *Barn som lever med vold i familien: grunnlag for beskyttelse og hjelp*. Oslo: Universitetsforl.
- Hjemdal, O. K., Sogn, H., & Schau, L. (2012). *Vold, negative livshendelser og helse. En gjennomgang av data fra to regionale helseundersøkelser*. Rapport 1/2012. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress
- Howe, D. (2006). Developmental attachment psychotherapy with fostered and adopted children. *Child and Adolescent Mental Health*, 11(3), 128-134.
- Husserl, E. (1900/1998). *Logiska undersökningar* (K. Weigelt, overs.). Stockholm: Thales (Opprinnelig publisert 1900.).
- Husserl, E. (1913/2004). *Idéer till en ren fenomenologi och fenomenologisk filosofi*. (J. Jakobsson, overs.). Stockholm: Thales (Opprinnelig publisert 1913).
- Høigård, A. (2006). *Barns språkutvikling: muntlig og skriftlig*. Oslo: Universitetsforl.
- Høstmælingen, N., Kjørholt, E. S., & Sandberg, K. (2008). *Barnets rettigheter: Barns rettigheter i Norge. Norges fjerde rapport til FNs komité for barnets rettigheter 2008*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.

- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Kristoffersen, L. (2006). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forl.
- Killén, K. (2007). *Barndommen varer i generasjoner: forebygging er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforl.
- Killén, K. (2009). *Sveket I, Barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Kinge, E. (2006). *Barnesamtaler: det anerkjennende samværet og samtalens betydning for barn med samspillsvansker*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kirkengen, A. L. (2007). *Forstyrret barn - forstyrret liv*. Oslo: Emilia.
- Kirkengen, A. L. (2009). *Hvordan krenkede barn blir syke voksne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjørholt, A. T. (1991). Barneperspektivet: Romantiske frihetslengsler og nostalgisk søken etter tapt barndom, eller nye erkjennelsesdimensjoner? *Barn 1, Norsk senter for barneforskning NTNU*, 66-70.
- Kluft, R. P. (1992). Discussion: A specialist's perspective on multiple personality disorder. *Psychoanalytic Inquiry*, 12, 139 - 171.
- Kraemer, H. C., Stice, E., Kazdin, A., Offord, D., & Kupfer, D. (2001). How do risk factors work together? Mediators, moderators, and independent, overlapping, and proxy risk factors. *American Journal of Psychiatry*, 158(6), 848-856.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M., & Rygge, J. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvello, Ø. (2007). *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforl.

- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko: skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Langballe, Å. (2007). Forholdet mellom frie og spontane beretninger fra barn i dommeravhør, og påliteligheten i barnets utsagn. *Tidsskrift for norsk Psykologforening*, 44(7), 868 - 877.
- Langballe, Å., Gamst, K. T., & Jacobsen, M. (2010). *Den vanskelige samtalen: barneperspektiv på barnevernarbeid : kunnskapsbasert praksis og handlingskompetanse*. Rapport 2/2010. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Leira, H. (1990). Fra tabuisert traume til anerkjennelse og erkjennelse. Del 1. Om arbeid med barn som har erfart vold i familien. *Tidsskrift for norsk Psykologforening*, 27, 16-22.
- Linell, P. (1982). *Människans språk: en orientering om språk, tänkande och kommunikation*. Lund: Liber.
- Linell, P. (1995). Troubles with mutualities: Towards a dialogical theory of misunderstanding and miscommunication. I: I. Marková, C. F. Graumann & K. Foppa (Red.), *Mutualities in dialogue* (s. 176-213). Cambridge: Cambridge University Press.
- Linell, P. (2007). Dialogicality in languages, minds and brains: is there a convergence between dialogism and neuro-biology? *Language Sciences*, 29(5), 605-620.
- Martinussen, W. (2001). *Samfunnsliv: innføring i sosiologiske tenkemåter*. Oslo: Universitetsforl.
- McNally, R. J. (2003). *Remembering trauma*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press.
- Mead, G. H. (1962). *Mind, self & society: from the standpoint of a social behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.

- Melander Marttala, U. (1995). *Innehåll och perspektiv i samtal mellan läkare och patient: en språklig och samtalsanalytisk undersökning*. Uppsala: Institutionen.
- Melinder, A., & Magnussen, S. (2003). Barn som vitner: En gjennomgang av nyere forskning. *Tidsskrift for norsk Psykologforening*, 40, 204-217.
- Mossige, S., & Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA Rapport 20/2007.
- NOU. (1982:26). *Barnemishandling og omsorgssvikt*. Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.
- NOU. (2009:08). *Kompetanseutvikling i barnevernet: kvalifisering til arbeid i barnevernet gjennom praksisnær og forskningsbasert utdanning : avgitt til Barne- og likestillingsdepartementet 30. april 2009*. Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.
- NOU. (2012:5). *Bedre beskyttelse av barns utvikling: Avgitt til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 6. februar 2012*. Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.
- Nygren, P. (1995). *Profesjonelt barnevern som barneomsorg: fra teori til verktøy*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Ohnstad, B. (2009). *Juss for helse- og sosialarbeidere: en innføring i lovgivning, juridisk tenkning og metode*. Bergen: Fagbokforl.
- Pickering, M. J., & Garrod, S. (2004). Toward a mechanistic psychology of dialogue. *Behavioral and Brain Sciences*, 27(02), 169-190.
- Pinheiro, P. S. (2006). *World report on violence against children*. Geneva: United Nations. Secretary-General's Study on Violence against Children.

- Porter, C., Lawson, J. S., & Bigler, E. D. (2005). Neurobehavioral sequelae of child sexual abuse. *Child Neuropsychology*, 11(2), 203-220.
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode: en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforl.
- Psathas, G. (1995). *Conversation analysis: the study of talk-in-interaction*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Roland, C., & Summit, M. D. (1983). The child sexual abuse accommodation syndrome. *Child Abuse & Neglect*, 7, 177-193.
- RVTS-ØST. (2012). RVTS ØST Kompetansehevingsprosjektet, barnesamtalen i barnevernet, Oslo kommune Lokalisert 18.03.2012, Tilgjengelig fra <http://ost.rvts.no/NewsArticle.asp?art=Kompetansehevingsprosjektet-+Barnesamtalen+i+Barnevernet+i+Oslo+kommune+er+i+gang&aid=1089>
- Sacks, H. (1964-1972/1992). *Lectures on conversation (samlet av G. Jefferson)*. Oxford: Blackwell.
- Schibbye, A.-L. L. (2002). *En dialektisk relasjonsforståelse i psykoterapi med individ, par og familie*. Oslo: Universitetsforl.
- Skarbø, M. G. (1999). "Ja" og "nei" som emneinnledere i samtale. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 17(1), 125 - 138.
- Skauge, B. (2010). *Er det noen som vil høre på meg?: har endringer i barnevernloven, organisering av kommunaltjenester og innføring av nytt fagdataverktøy, der fokus har vært økt brukermedvirkning og deltakelse fra barnet, medførte endringer i praksis? : blir barnets stemme mer fremtredende?* Trondheim: Norges Teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU).

- Skjervheim, H. (1957/1996). Deltakar og tilskodar. I: H. Skjervheim (Red.), *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Oslo: Aschehoug.
- SSB. (2011a). Barn og unge med innvandrerbakgrunn i barnevernet 2009: Rapport 2011/39
Lokalisert 06 april 2012, Tilgjengelig fra
http://www.ssb.no/emner/03/03/rapp_201139/
- SSB. (2011b). Stadig flere barn får hjelp fra barnevernet Lokalisert 10. april, 2011,
Tilgjengelig fra <http://www.ssb.no/emner/03/03/barneverng/>
- St.meld.40. (2001-2002). Om barne- og ungdomsvernet. .
- Stang, E. G. (2007). *Det er barnets sak: barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4*. Oslo: Universitetsforl.
- Svennevig, J. (1999). Innledning: Samtaleforskning og språkvitenskap. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 17(1), 3 - 14.
- Svennevig, J. (2009). *Språklig samhandling: innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Svennevig, J., Sandvik, M., & Vagle, W. (1995). *Tilnærminger til tekst: modeller for språklig tekstanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Søftestad, S. (2005). Rom for barnestemmer? om barns medvirkning i barnevernets arbeid i overgrepssaker. *Nordisk sosialt arbeid*, nr. 1/2005, 56-69.
- Terr, L. C. (1983). Chowchilla revisited: The effects of psychic trauma four years after a school bus kidnapping. *The American Journal of Psychiatry*, 140, 1543-1550.
- Terr, L. C. (2003). Childhood Traumas: An Outline and Overview. *FOCUS: The Journal of Lifelong Learning in Psychiatry*, 1(3), 322-334.

- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforl.
- Tiller, P. O. (1984). Om barns ytringsfrihet og bruk av barn som informanter. *Barn 4, Norsk senter for barneforskning, NTNU*, 17-19.
- Tiller, P. O. (1991). Forskningens gjenstand som objekt. Om etikk, validitet og verdivalg. *Barn 4, Norsk senter for barneforskning, NTNU*, 7-19.
- Vagle, W., Sandvik, M., & Svennevig, J. (1993). *Tekst og kontekst: en innføring i tekstlingvistikk og pragmatikk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Mass: Harvard Univ Press.
- Weisæth, L. (2002). Kollektiv traumatisk stress: Kriser, katastrofer, krig I: R. Ekman & B. Arnetz (Red.), *Stress. Molekylerne–indviden–organisationen–samhället* (s. 316-342). Stockholm: Liber.
- Wettrhus, A. (2009). *Barnesamtalen i barnevernet - hva fører den til?: en kvalitativ studie av hvordan en dialogisk samtalemetode for barn i barnevernet virker inn på barneperspektivet i saksbehandlingen*. Oslo: Høgskolen i Oslo, avd. for samfunnsfag.
- Øverlien, C., & Sogn, H. (2007). *Kunnskap gir mot til å se og trygghet til å handle*. Rapport 3/2007. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Øvreeide, H. (2009). *Samtaler med barn: metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. Kristiansand: Høyskoleforl.